Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Gazeta literară

Anul IX, nr. 447 **40**

Joi 4 octombrie 1982

ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNA

8 pagini 50 bani

ÎN ACEST NUMĂR:

NAGY ISTVÁN: Povestire

ȘTEFAN IUREȘ: Poezii

V. MÎNDRA: Cronica dramatică

O prietenie tradițională

Prin mărturisirea și practica unei leale prietenii, statornică și afectuoasă, poporul romîn și popoarele Uniunii Sovietice continuă o tradiție cu adînci și puternice rădăcini în istorie. Ștefan cel Mare își cununase fata, al șaptelea copil după șase feciori, pe Elena, cu fiul cneazului Ivan al Moscovei; Mihai Viteazul are strînse legături cu țarul Boris Godunov, care-i trimite daruri și cu care face alianțe militare. Pe drept cuvînt ne putem mîndri cu mitropolitul Kievului, Petru Movilă — vestitul cărturar, întemeietor de școli și de tipografii, despre care un învățat rus a spus: „Un Petru a întemeiat împărăția rusă, al doilea Petru (Movilă), cultura rusă".

De un secol încoace evenimente capitale pentru noi se împlinesc cu sprijinul marelui vecin. Unirea Țărilor Romîne în 1859, unire susținută de Rusia și Franța, împotriva Austriei și Turciei, care nu vedeau cu ochi buni realizarea visului suprem al moldo-valahilor. În 1877—1878, pe cîmpiile Bulgariei, la Plevna, la Grivița și la Smîrdan oștile romîne luptă alături de cele rusești și cuceresc independența națională a țării. Tot alături de ruși, în primul război mondial, poporul nostru a înfruntat armatele Kaizerului. Cu toate eforturile disperate pe care le-a făcut regimul burghezo-moșieresc de a include Romînia în așa-zisul cordon sanitar, menit de puterile imperialiste să izoleze popoarele Europei de primul stat socialist, masele muncitoare din țara noastră, intelectualitatea cu vederi înaintate, înfruntînd teroarea burgheză au continuat să nutrească în acei ani aceleași sentimente de prietenie și admirație pentru viteazul popor rus, făuritorul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

După istorica zi de 23 August 1944, cînd la chemarea partidului comunist romîn, poporul nostru a contribuit cu eroism la înfrîngerea fascismului, înfrățindu-se pe cîmpul de luptă cu ostașii armatei roșii, iată-ne din nou cot la cot cu prietenii de totdeauna, iată-ne porniți pe drumul construirii socialismului, marea școală la care am învățat dreptatea, cultura, promovarea celor care muncesc, ura împotriva claselor exploatatoare, a politicianismului venal și obscurantismului.

Nu numai vecinătatea — dar aceleași aspirații comune, ridicarea nivelului de viață al poporului, progresul, spiritul de pace și de înflorire ne unesc, pe veci, cu popoarele sovietice.

În fiecare an, între 7 octombrie și 7 noiembrie are loc luna prieteniei romîno-sovietice, întotdeauna prilej de bogate manifestări în domeniul culturii. Schimburile de cărți și filme, trupe artistice sau delegații ale oamenilor de cultură contribuie în fiecare an la o cunoaștere reciprocă și mai amănunțită, din ce în ce mai fertilă. Iubitorul de literatură din Romînia poate astăzi să citească pe toți marii clasici ruși, pe unii dintre ei chiar în ediții de opere complete. Din literatura clasică și contemporană a popoarelor sovietice cititorul romîn are posibilitatea de a cunoaște din ce în ce mai mult.

Nu vom neglija, de asemenea, nici celălalt aspect. Cele mai importante realizări ale culturii romîne își găsesc un viu răsunet în Uniunea Sovietică unde traducerile din literatura noastră, din trecut și de astăzi, filmele, piesele de teatru romînești cunosc, cu fiecare an, o tot mai largă răspîndire. Este vorba așadar de prezența unui viu schimb cultural între cele două țări, schimb permanent care primește însă, în fiecare an, în această lună, o amploare și o înmulțire a formelor mereu sporite. Vom asista și anul acesta la festivalul filmului sovietic spre a admira capodopere de răsunet mondial ale cinematografiei din marea țară ce construiește comunismul, vom întîmpina delegațiile oamenilor de cultură sovietici veniți la noi spre a întări o colaborare care a devenit tradițională.

Desele vizite, schimburile de trupe teatrale, muzicale și coregrafice, numeroasele traduceri din amîndouă literaturile ne fac așadar mai cunoscuți unii altora, mărturisesc valorile artistice, creează o admirație, stimă și afecțiune reciprocă între Republicile Sovietice și țara noastră.

În acest an sărbătorirea lunii prieteniei romîno-sovietice are loc sub semnul recentei vizite în țara noastră a delegației de partid și guvernamentale sovietice căreia poporul nostru îi păstrează o amintire de neșters. Atmosfera de mare sărbătoare în care s-a desfășurat vizita, entuziasmul sutelor de mii de cetățeni care i-au întîmpinat pe oaspeți, manifestările de caldă prietenie din partea oamenilor muncii au demonstrat încă o dată cît de profunde sînt sentimentele de frăție ale poporului romîn față de marele popor sovietic.

Să fim vrednici de noua noastră menire și să contribuim, cu toate forțele, la întărirea tinerei Republici Populare Romîne care, în cîțiva ani numai a dovedit atîta putere de inițiativă, de muncă, de talent, de perseverență și a realizat atîtea grandioase proiecte, pe care vremurile trecute nici nu îndrăzneau măcar să le viseze.

Victor EFTIMIU

GH. BOȚAN — Oțelar

NEMURIRE

Se vor surpa împărății și regi
Și lanturi – unde sînt – or să se frîngă,
Dar tu, partid, vei dăinui în veci
Și flacăra-ți nicicînd n-o să se stingă.

Și aștrii de pe cer sînt trecători –
Și steaguri multe-a-ngenunchiat furtuna...
Dar steagul tău e dus de muncitori
Și ei vor birui întotdeauna.

Se rod și piramidele de vînt
Și mările străvechi au fost secate,
Dar tu – izvor luminii pe pămînt,
Tu vei trăi în veacurile toate.

Căci nu-ți crești temelia pe nisip
Ci risipești a lumii veche ceață
Și omului îi dai umanul chip
Și bucuria de-a trăi în viață.

Victor TULBURE

Lui ZAHARIA STANCU la 60 de ani

Ce i-am putea una mai bine scriitorului, ziaristului, pamfletarului, poetului și romancierului Zaharia Stancu, acelui care împlinește 60 de ani de rodnică și frumoasă existență, decît încă foarte mulți ani de aci înainte, deopotrivă de generoși, în care verbul său tăios (Dar spada mi-a rămas ageră, spada, spune un stih din ultimele sale cîntece) să spintece cu aceeași vigoare toate tasmele istoriei contemporane, și pentru ca fantezia sa creatoare să ducă pînă la capăt întregul edificiu epic, ale cărui fundamente le-a zidit, atît de temeinic cu primele tomuri din romanul său „Descult".

Originar dintr-un sat din cîmpia Dunării, care a cunoscut nu numai vechea orînduire feudală, cu sălbatecele ei tocmeli agricole, dar și izbucnirea violentă a răscoalei agrare de la 1907, dimpreună cu toate suferințele cîte i-au urmat, Zaharia Stancu a purtat cu sine, ca pe o rană nevindecată, amintirea acelor timpuri și acelor evenimente, a căror imagine curgerea anilor, avea s-o lumineze cu tot mai multă intensitate. „Să nu uiți, Darie, îi spuse mamă-sa, în timp ce-și prefira degetele osoase prin părul copilului, ce sta să aripească. Nimic să nu uiți. Să spui copiilor tăi. Și copiilor pe care-i vor avea copiii tăi, să le spui. Auzi Darie? Să nu uiți... Să nu uiți, Darie..." și de legămîntul acesta, ale cărui repetiții obsesive, cu timbru de blestem, îi imprimă o atît de inexorabilă consistență, Zaharia Stancu nu numai și-a amintit, dar l-a și împlinit cu asupra de măsură, în articolele, pamfletele, poemele sau episoadele romanelor sale. Căci dincolo de subiecte, de pretexte, de distanțe emoții sau de prelungi fabulații epice, matca inspirațiilor lui Zaharia Stancu e una și aceeași, și ea fine, în primul rînd, de locul său de baștină, ale cărui bucurii și tristeți, a cărui poezie și uriciune, ale cărui suferințe și nădejdi și, mai presus de toate, a cărui sete de dreptate și de omenie, ca un adevărat mesager, împuternicit și prin jurămîntul matern, era sortit să le apere și să le exprime sărbătoritul nostru. De aici, din această determinată vocație, și discretele tablouri idilice ale poeziei sale de debut, și asprimea articolelor și pamfletelor sale, și amplul și documentatul rechizitoriu al romanelor sale ciclice.

Zaharia Stancu aparține acelor intelectuali, care au luptat, prin opera lor, pentru instaurarea unui regim de justiție socială și de adevărată democrație. Paralel cu lupta împotriva strigoilor vechiului regim, gazetarul a dus o luptă la fel de susținută și împotriva barbarilor fasciste, care aveau să culmineze cu demența hitleristă, după cum, odată uraganul trecut, avea să devină unul din cei mai înflăcărați adepți ai mișcării mondiale pentru apărarea păcii, la ale cărei reuniuni internaționale a luat nu odată parte. Personal, îmi amintesc cu aceeași emoție, de una din intervențiile lui, pe cît de curajoasă, pe atîta de fermă, în care, cu un sfert de veac în urmă, pe vremea cînd tentativele fasciste, de nuanță cuzistă, își agitau pentru prima dată limbile înveninate, Zaharia Stancu a luat apărarea unor colegi ai săi de literatură.

Și totuși acest minuitor de floretă și de spadă, cum se dorește, după propria sa mărturisire, și astăzi Za-

PERPESSICIUS

(Continuare în pag. 6)

Dimensiunile interioare ale poeziei

Marea poezie nu poate fi cerută oricui, oricînd, ceea ce nu înseamnă, firește, că ea nu trebuie cerută nimănui, niciodată. Ființă complexă, contradictorie și compensativă, omul are nevoie de grație și delicatețe, de suris și — de ce nu — de melancolie; dar dacă a-l lipsi de asemenea elemente înseamnă a-i diminua și altera structura psihologică, cum ar putea fi oare omul total furat de coordonatele lui interioare, de valorile lui vitale (eroismul, abnegația, generozitatea, confruntarea cu moartea etc.)? Și fiindcă poezia este expresia noastră poate cea mai pură, îi putem cere să exprime nu numai acea varietate care este a omului ci și, mai ales, aceste dimensiuni interioare proprii naturii umane. Adică, apreciind pastelul, feeria grațioasă sau surîsul și — de ce nu — tristețea unui vers, îi vom cere poemului, mai ales să transmită gravitatea sentimentelor fundamentale, care definesc omul comunist. Căci poezia mare, autentică nu poate fi decît contemporană, prin concepție, prin idee, prin sensibilitate și prin expresie, adică ea nu poate fi decît conștientă că exprimă un moment viu, trepidant și grandios al evoluției în spirală a umanității.

Această etapă a istoriei poporului nostru cere — într-o măsură mult mai mare decît celelalte, anterioare — marea poezie pentru că revoluția pe care o trăim cere ea însăși omului comunist o neobișnuită desfășurare a forțelor sale creatoare, eliberează o cantitate neobișnuită de energie utilă. Revoluția ne familiarizează cu sublimul și grandiosul, integrează orice moment, orice fapt, unei dezvoltări generale și istorice, solicită la maximum dinamismul constitutiv al omului. Epoca noastră necesită în primul rînd o artă a ideilor adînci, a sentimentelor înalte, a atitudinilor fundamentale, a rezolvărilor artistice inedite.

Să ne apropiem cu această cerință de fiece poezie? Ziceam că nu, de altfel orice e mecanic — în planul inteligenței — e ridicol; dar atunci cînd să ne înarmăm cu cele mai înalte exigențe? Există poeme care prin ele însele reclamă severele criterii ale marei arte; ele se construiesc pe mari viziuni poetice, se ridică adesea la tensiuni spirituale deosebite, cristalizează pe esențiale probleme ale omului comunist. Or lor, tocmai, poemelor, ce tind spre marea artă, trebuie să le cerem ceea ce versurilor pedestre nu le putem pretinde. Să ne apropiem de asemenea poeme cu gravitatea pe care orice tentativă îndrăzneață o impune, dar fără acea bunăvoință nivelatoare ce descurajează orice reușită reală, asimilînd-o, în fapt, platitudinii.

Poemul Mariei Banuș, „Zahăr tos" („Gazeta literară" nr. 38/1962), are un plan imediat, obiectiv și un altul mai adînc, simbolic. Primul plan e aproape un reportaj, dintr-o fabrică de zahăr, o încercare interesantă de a transpune în imagini procesele complicate ale industriei moderne. E un drum aproape neumblat și dorința de a integra artei, viața tehnicei contemporane, trebuie apreciată drept foarte pozitivă. Iată începutul: „*Poetul se-ndrăgosti de-acel vuiet, / de-acea liniște albă albastră (...) Se-ndrăgosti de pereții fabricii, verzi, ca un cring de acuarium, / de recipientele mari, argintii, / unde vedea ca prin hubloul cabinei, / fierberea chihlimbarie a valului, / schimbarea la față-a lichidului / dulce, viscos, însorit*". Firește că o mare fabrică modernă, cu procesele ei complicate de producție, ar putea fi mai greu evocate artistic cu mijloacele tradiționale ale poeziei. Chiar dacă o imagine sau alta pot displace unui gust sau altuia, reținem încercarea ca plecînd de la elemente concrete, să se integreze poeziei tehnica modernă, procesele tehnologice, ceea ce ni se pare tot atît de firesc ca, în celălalt veac, a cînta carul cu boi, corabia cu pînze, plugul și — ca mijloc terestru de comunicație — calul. Iată că, pornind de la reportaj, poeta ajunge la o viziune asupra lumii, am zice, la o cosmogonie. Pulberea de zahăr ce plutește într-o stare nediferențiată într-un haos inițial este organizată, cristalizată și pînă la urmă ordonată în punguliță etichetate. Transcriem dulcea cosmogonie: „*Iar sus, după ce trecu pasarela-nclinată,/ și pătrunse pe galeria de circ, / a silozului întunecos și adînc/, unde cădea cantr-un hău/ toată cristalizata dulceață a lumii, / poetul se-nfioră; / era în crepuscul și-o ceață plutea / la picioarele lui,/ o ceață din molecule rare de zahăr;/ ele suiau ca niște duhuri răzlețe/ din valea nevăzută-a cristalelor,/ se-nfioră de-acea părelnică noapte / și destrămare, / peste care sufletul lui trecător / plana suspendat. / Atunci coborî*".

Paul GEORGESCU

(Continuare în pag. 6)

TABLETĂ MAJORĂ

INTILNIRI — a 17-a întîlnire

E un punct minuscul pe planetă, Geneva, și o minusculă țară, Elveția, unde își fac loc întîlnirile de controversă, de toată natura, din toată omenirea.

Poate că nu atît situația lor favorabilă pe glob cît mai cu seamă o stare de spirit, ai zice înăscută, determină statele să le aleagă de preferință pentru discuții. Elvețienii par să aibă neutralitatea în sînge. De șase veacuri ei nu s-au războit cu nimeni.

Încă de acum o sută de ani această atitudine pozitivă se rostea explicit prin înființarea, de către protagonistul Henri Dunant, a Crucii Roșii, cu scopul pacific, original și nou pe atunci, de ajutorare a răniților din războaie și de mijlocire umanitară între beligeranți. În modestia ei, această societate de milostenie și datorie față de Om, nici nu și-a publicat amintirile informative: cîți copii și-au regăsit părinții și cîți alți nevinovați mai vîrstnici, frații și surorile după ultimele două mari blestemate încăierări, pentru deșertăciunea prestigiului, a crimei, a lăcomiei și a jafului armat.

O altă inițiativă helvetică, recentă privește conștiința și intelectul, organizată în aceeași Geneva, o republică lacustră, cam cît o regiune de a noastră, dar cu o neîntrecută autoritate printre nații.

Scoborînd în piața Bel-Air călătorul din tramvai citește pe scutul simbolic al Genevei inscripția latină **Post tenebras lux** (după întuneric lumină) blazonul purtînd în mijlocul ei cheia mare de cetate, cu care a fost bezna descuiată, și un șoim: numai o jumătate de șoim, spre rușinarea foștilor vulturi imperiali cu cîte două capete și pliscuri de pradă, întoarse în cele două zări ale pămînturilor streine.

Noua inițiativă fixată anual la început de septembrie, se exprimă în importantele „Intîlniri" ale personalităților de primul ordin, invitate la confruntarea opiniilor de toată natura, în conferințe publice și discuții suplimentare.

Așa s-a făcut c-am ascultat prelegerea profesorului — primus inter pares — Mihail Ralea, în aula universității geneveze. Invitat de mai multe ori, fără să fi putut participa, sinteticul nostru compatriot (sinteze: științe, arte, filosofie) de astă dată a primit. Prezența dumisale la a 17-a întîlnire a provocat vîlvă de impresii și comentarii fără precedent. Era cea dintîi valoare de mare exponent oferită admirațiilor venite din mai multe țări să o asculte. Monsieur Michel Ralea e cunoscut și recunoscut în lumea largă, savantă și intelectuală. Respectul atît al persoanei cît și al poziției sale politice categorice, la reprezentanții contrarii, l-am verificat pretutindeni printre universitari și personalități marcante.

Găsindu-mă în același timp la Geneva, de-abia din presă am putut să iau cunoștință despre eveniment și parte de ascultător la conferința din aula Universității, a celei de a 17-a „întîlniri" publice, cu subiectul „Generațiile în lumea de azi". E vorba de un tineret cu tinerețile și inocența sleite în snobism.

Tinerețile de odinioară, formate la școala clasicismului uitat care îndulcea resentimentele și le frîna, nu se mai zăresc în lumea dezordinei morale occidentale de azi. Adolescența și chiar copilăria, lăsate în voia soartei și a fanteziilor bolnave și lipsite de o educație supravegheată, dau exemplare stupefiante de anarhie și desmăț. Bande organizate de băieți atacă noaptea și ucid moștenind din dictaturile diverse, cămășile, cînd brune, cînd verzi, cînd măslinii, ei au adaptat bluzele negre (blousons noirs) ca să dea, ca foștii noștri „malagambiști" o similitudine de ieftină originalitate și un eroism isprăvilor comise și să terorizeze.

O.A.S.-ul din Algeria și Franța, cu colaborarea dezertorilor din Legiunea Străină franceză, chiar a unor ofițeri — trei din ei erau generali (Jouhaud, Salan și Massu) care nu mai erau nici adolescenți, nici puiandri s-au inspirat de la bandiții efebi, a fost culminarea nebuniei tinerești.

În timpul ultimei mele treceri prin Geneva, pe lîngă spargerile în stil așa-zicînd obișnuit (vitrine cu bijuterii și bănci) neștiute altădată, în țara lui Wilhelm Tell, am făcut cunoștință cu o nouă metodă a copiilor de terorizare. În cîte o prăvălie bine asortată cu lucruri scumpe, se prezintă un grup de mucoși, intră și dau drumul dintr-un sac pe masa casieriței unei grămezi de șoareci care fug care încotro, în birou. Personalul obișnuit feminin, speriat o ia la fugă, pe cînd les fils à papa se aprovizionează cu mărfuri din belșug. „Fils à papa" pe franțuzește se cheamă copiii de bani gata, toți cîți au fost prinși de poliție și încarcerați, aparținînd unor familii înstărite și uneori purtătoare de nume aristocratizate, bănuite a le fi dat odraslelor măcar educația cuvenită. Putregaiul urcă toată ierarhia.

Profesorul Ralea atribuia pe drept cuvînt pînă la un nivel oarecare demoralizarea, extravaganța și destrăbălarea criminală a tineretului occidental nu numai absenței de educație, dar unei lungi serii de factori ca lipsa de locuințe (După o statistică municipală apărută recent în presa franceză, sînt cîteva zeci de mii de nomazi iremediabili cu ce au pe ei, prin orașele Franței), nemaivorbindu-se de mizeria țărilor cu familii dormind pe străzi și cu miliardari în franci și dolari din pretutindenea pretins civilizată. Nu e de ajuns un WC de porțelan cu tout à l'égout și robinete, ca starea de sărăcie neagră și de agonie să fie numită în cancelarii civilizație, cultură.

Cît despre tinerimile avute educația le-o fac filmele catastrofale și revistele bogat ilustrate, preocupate de intrigile de culise, de amanții artistelor de cinematograf, de împerecherile scandaloase.

Nu mai pusesem piciorul în pragul Universității, întemeiată de Jehan Calvin și Théodore de Bèze, de 60 de ani... Tresărind pe treptele de piatră, cu tinerețea mea de braț, m-a încercat o sfială. Îmi venea să întreb cu mina pe clanță, ușa: Mă mai cunoști?

Ușa nu-și aducea aminte, dar dacă s-ar fi dezvelit toate urmele de umbră ale mîinilor, rămase pe clanță, aș fi dat și de tiparul meu, pe undeva, pe dedesubt. Citindu-mi odinioară, demult, în palmă o spălătoreasă, îmi spusese cu un chiot ce o să se aleagă de mine, încremenind... I se părea că spune un adevăr din eternitate...

Ajuns la o galerie, mi s-au stîrnit aducerile aminte...

A! iată ghișeul de unde-mi scoteam pe numele de atunci, buletinul de cărți pentru bibliotecă. Citeam cîte trei, patru volume pe săptămînă, ca să-mi micșorez ignoranța și să împlinesc golurile adînci din aducația școalei, împărțită alternativ între carte și o muncă salariată.

Citeam la un pupitru, într-un rînd întreg cu despărțituri repetate pe sticlă. Am fost un student al „Universităților" lui Gorki... Alături de boxa mea citea o studentă rusă, salutîndu-ne cu un suris la sosire și cu altul plecînd, la închiderea sălii de lectură.

Era cam prin momentul cînd fiica unui mare demnitar al marelui imperiu, revoluționara Tatiana Leontiev împușcase într-un mare restaurant din Basel, pe țarul Nicolae II în persoana unui oarecare negustor, mi se pare Müller, semuit cu împăratul și semnalizat din eroare. Am pierdut memoria anului, dar am asistat la purtarea Tatianei, arestată, de-a curmezișul patriarhalului oraș, pînă la închisoarea palatului de Justiție, între jandarmi. Pe atunci eleganta uniformă a jandarmeriei geneveze se distingea prin pelerina neagră (cu carabina dedesubt) și chivăra bicornă napoleoniană.

Tudor ARGHEZI

(Continuare în pag. 6)

Discuții nu răfuieli personale

În paginile presei literare au loc interesante schimburi de opinii referitoare la fenomenul literar contemporan. Cele mai multe dintre intervențiile scriitorilor sau ale criticilor literari vădesc intenția participanților de a contribui la elucidarea problemelor pe care le ridică procesul de dezvoltare a literaturii noastre. Se poate afirma că, în genere, aceste discuții se poartă în spiritul principialității, folosindu-se un limbaj ponderat, lipsit de invective, chiar în cazul înfruntărilor polemice.

Între scriitorii Eugen Barbu, în „Luceafărul" și Titus Popovici, în „Gazeta literară" a izbucnit însă un schimb de note violente. În loc să ia forma unei lupte de opinii oricît de pasionate, el a degenerat într-o răfuială personală cu insinuări jignitoare și procese de intenții. Unele idei juste emise în respectivele intervenții au fost copleșite de cascada cuvintelor grele și referirilor întristătoare la persoană. Asemenea izbucniri îi pun pe doi scriitori apreciați și stimați într-o postură care nu le face cinste și care dovedește o lipsă de respect față de cititori, față de tovarășii lor de activitate și față de propria lor semnătură.

E de dorit ca scriitorii să participe la schimburi vii de idei, să-și exprime deschis, răspicat și obiectiv părerile. Dar în discuțiile literare n-au ce căuta invectivele, insinuările, procesele de intenție.

Sîntem siguri că și tovarășii Eugen Barbu și Titus Popovici, dacă ar reflecta calm la ieșirile lor, le-ar condamna caracterul pornit neprincipial.

Pe această cale, străină de spiritul unor dezbateri rodnice, și depășind limitele cele mai largi ale polemicii, nu vrem să mergem și e păcat că și noi și „Luceafărul" am lăsat ca lucrurile să ajungă aici.

Ar fi cu totul regretabil ca locul unor discuții creatoare, asupra fenomenului literar contemporan să-l ia polemica mărunță, în care răfuiala personală, combătută și în presa de partid și la Conferința pe țară a Scriitorilor, să se facă iar simțită, coborînd schimbul de opinii la nivelul insinuărilor și adjectivelor brutale.

În astfel de izbucniri condamnabile intervin ușor afirmații necontrolate destul de grave și în măsură să semene eroare și confuzii. Așa de pildă Eugen Barbu declară nici mai mult nici mai puțin decît că în jurul „Gazetei literare" s-ar contura o „familiuță". Să vedem despre ce „familiuță" este vorba. De la Conferința pe țară a Scriitorilor, în paginile „Gazetei literare" au colaborat aproape toți scriitorii, din toate generațiile, din Capitală și din provincie. După cum oricine poate ușor constata cercetînd sumarul revistei, această „familiuță" este pur și simplu familia mare a scriitorilor contemporani, întregul nostru front literar din care face parte și Eugen Barbu.

În fața „Gazetei literare", ca în fața tuturor revistelor literare din țara noastră, stau sarcini prea importante, ca asemenea răfuieli să le ocupe paginile, destinate în primul rînd promovării unor opere literare valoroase, care să corespundă exigențelor înalte ale constructorilor socialismului.

Eforturile trebuiesc îndreptate în acest sens. Schimbul de cuvinte injurioase, tonul disprețuitor față de scriitori, afirmațiile gratuite nu sînt de natură să contribuie la menținerea unui climat sănătos de creație, de exigență și stimă tovărășească. În vederea dezvoltării și pe mai departe a literaturii noastre realist-socialiste, vom sprijini întotdeauna schimbul de idei și de opinii argumentate, discuțiile principiale, la obiect, bazate pe confruntări de păreri creatoare și pe respect reciproc. Luările de poziții în spiritul esteticii marxist-leniniste vor fi binevenite oricînd în „Gazeta literară", ale cărei pagini le vom pune ca și pînă acum la dispoziția cititorilor și scriitorilor în interesul dezvoltării creației literare noi. N-avem nici o îndoială că opinia publică scriitoricească va respinge cu hotărîre orice abatere a atenției de la adevăratele probleme ale literaturii noastre.

GAZETA LITERARĂ

La Steaua...

Nu vrem să dăm altora lecții despre modul cum se cere a fi purtată, între scriitori, o polemică. Oricum, cuvîntul tipărit și așezat în coloană are o lege a lui, care ține nu numai de metaforă, ci și de urbanitate, de o decență minimă și obligatorie, chiar atunci cînd polemizezi cu un adversar, nu cu un prieten. Hîrtia este, nu numai din punct de vedere chimic, un obraz fin și subțire, ea este un obraz care poate foarte ușor înmărmuri și răbdarea ei nu poate fi încercată în nici un caz pînă la violența palmei.

Socot că într-o polemică dintre doi scriitori singurele argumente trebuie să rămînă textele tipărite, poezia, nuvela, romanul, piesa de teatru, articolul de critică literară dar chiar și acolo „sfera spînzării dreptății" se măsoară nu cu violența și vulgaritatea vocabularului, ci dimpotrivă, cu obiectivitatea și măsura lui, cu haina sa intelectuală. O mînă cu stilou, care seamănă cu o mînă încălțată într-un box de box cu cramponane, mă intristează mai mult decît un fault pe un teren de fotbal, mai mult decît o lovitură la ceafă, sub centură.

Nu sîntem singuri pentru răbdătoarea reciprocă cu [illegible], nici pentru atmosfera oblică a mediocrității suportată cu [illegible] și cu formule [illegible], dar și nu trebuie să guvernăm o dialectică a mișcării literare și a [illegible] talentelor. Pe cer nu [illegible] numai stelele de mărimea [illegible], la echilibrul și armonia universului poetic contribuind — se știe — [illegible] mai mici și chiar [illegible]. Să se știe că o stea, oricît de mare și de strălucitoare ar fi ea, e mare numai în raport cu celelalte stele. Singură dacă ar străluci într-un cer sterp, s-ar pierde în spațiu ca un strop de apă într-un ocean.

Petru VINTILA

AL. CIUCURENCU — Portret

PERSONAJE ȘI CONFLICT IN ROMANUL DE AVENTURI

THEODOR CONSTANTIN: „Urmărirea abia începe"

Literatura de aventuri își are comandamente artistice proprii: intriga labirintică, imprevizibilă, acea atmosferă caracteristică, sugerînd iminența unei întîmplări teribile, ritmul alert al narațiunii sînt cîteva dintre ele. Literatura de aventuri realist-socialistă adaugă acestor elemente care țin de tehnica literară, necesitatea unui mesaj artistic înalt, care să afirme încrederea în om, în superioritatea forțelor ce reprezintă progresul social. Spre deosebire de maculatura polițistă, de romanele negre, datorită cărora se vorbește mereu în țările capitaliste, de creșterea criminalității infantile, noua literatură de aventuri e chemată să îndeplinească o utilă funcție educativă, contribuind la formarea tineretului nostru în lumina noilor concepții despre viață. O problemă a acestei literaturi, care privește și acțiunea de reabilitare artistică a genului de care ne ocupăm, cred că este aceea a raportului dintre intrigă și personaje. Evident, însuși specificul genului stabilește proponderența intrigii spectaculoase și posibilități limitate în ce privește construcția personajelor, restrînsă în genere la o anumită tipologie relativ fixă. În astfel de scrieri, caracterele vor fi, cu necesitate, mai puțin complexe, avînd chiar un oarecare schematism tradițional. Asta nu înseamnă însă că romanele de aventuri trebuie să abdice de la ridicarea unor probleme de ordin etic și chiar social, să se mulțumească adică să provoace interes numai prin întorsăturile și surprizele unei acțiuni palpitante. Fără a presupune personaje complexe, o analiză psihologică de emploare, literatura bună de aventuri presupune totuși un anume nivel problematic, degajarea unui mesaj, a unei perspective ideologice și artistice. În lumina acestor sumare și generale considerații ne propunem să discutăm cîteva din aspectele mai semnificative pe care recentul roman al lui Theodor Constantin, „Urmărirea abia începe", le înfățișează.

Romanul relatează despre activitatea unui grup de lucrători ai miliției, ocupați să depisteze niște elemente criminale. Autorul relevă cîteva dintre calitățile umane pe care această activitate, a cărei finalitate o constituie apărarea colectivității socialiste, le pretinde acelora care i se consacră: inteligența, promptitudinea în gîndire, ingeniozitatea, tenacitatea și stăpînirea de sine, intransigența, curajul și, în afară de aceasta, încrederea fermă în perfectibilitatea omului în cadrul pe care îl oferă societatea noastră nouă. Scriitorul indică proveniența socială, de clasă a infractorilor: cei mai mulți dintre ei aparțin lumii crepusculare a foștilor exploatatori, alții au stat multă vreme în sfera de influență a acesteia. Așa se întîmplă, avem impresia, cu infractorul Titus Popescu, deși scriitorul ar fi trebuit să arate, ceva mai detaliat, circumstanțele care au determinat degradarea morală a personagiului „singurul care, descins dintr-o familie de oameni cinstiți" „a luat-o alături cu drumul". Firește, ar fi inoportun să pretindem unui roman de aventuri să urmărească procesul complicat al constituirii sau al transformării unor caractere. Totuși, în anumite împrejurări, măcar schițarea acestui proces se impune. Din carte nu aflăm nimic, de pildă, despre împrejurările sociale și morale care au făcut din Ion Mocanu un asasin de un cinism și de o ferocitate aproape incredibilă (informația că tatăl ucigașului fusese farmacist e cu totul nerevelatoare).

Intriga complicată a romanului „Urmărirea abia începe" este, în general bine condusă, Theodor Constantin știe să îndrepte, succesiv, presupunțiile cititorului în direcții diferite și să perpetueze, nedezlegat pînă la finele cărții, misterul care învăluie numele asasinului. Derutîndu-și intenționat cititorii, dispuși să bănuiască de crimă cînd pe unul, cînd pe altul dintre îndrumătorii muzeului Caraiman, fără a se putea opri definitiv asupra unuia dintre ei și repetînd în același timp la intervale aproape regulate, obsesiv, concluzia îndoielnică la care au ajuns anchetatorii (asasinul nu poate fi decît unul dintre îndrumători), scriitorul obține efecte bune, întreținînd aprinsă curiozitatea lectorului. Adeseori însă siguranța îl părăsește pe autor și intriga devine, rînd pe rînd, contradictorie, naivă sau forțată. Astfel, la începutul romanului, pentru a nu-l divulga pe asasin, autorul afirmă că locul în care se afla Anton Neguță în clipa în care fusese ucis era cît se poate de potrivit pentru realizarea intențiilor criminale, iar apoi, la sfîrșitul cărții, pentru a demonstra vinovăția lui Ion Mocanu se face afirmația contrară că unghiul din care s-a tras era deosebit de dificil și că numai cineva exersat în minuirea arcului putea să trimită săgeata cu atîta precizie în inima victimei. De asemenea, autorul nu evită anumite clișee împrumutate recuzitei melodramatice (cuplul contrastant al gemenilor Popescu, unul din frați fiind incorruptibil, celălalt incorigibil sau muribundul care își încredințează, cu ultima suflare, fiul grijii prietenului devotat). În sfîrșit, pe alocuri, intriga devine neverosimilă: pentru a releva competența anchetatorilor, scriitorul îi obligă să-l disculpe, pripit, pe Marin, înainte de a se fi stabilit probele nevinovăției lui (reală de altfel). Scriitorul nu știe să fie concis, ritmul narațiunii devenind din această pricină, pe alocuri, greoi. Incapacitatea de a concentra materialul îl duce pe Theodor Constantin la reluarea unor episoade și deci la stagnarea, inoportună, a acțiunii (de ex. în cap. IV, căpitanul Ovezea expune din nou fapte pe care autorul le relatase mai înainte). Deficiența majoră a romanului de care ne ocupăm stă însă, după mine, în incapacitatea autorului de a construi, fie și la nivelul nepretențios al genului personaje cît de cît convingătoare. Astfel, reprezentanții organelor judiciare, prezenți în roman, se deosebesc prea puțin între ei. Portretul pe care scriitorul îl face lui Ovezea, înfățișîndu-i chipul dîrz, „dăltuit frumos parcă din marmură" și fruntea „înaltă și bolțită", exprimînd inteligență, este, totuși, prea convențional, nereușind să-l individualizeze măcar sumar pe erou. Alteori, personajele își abandonează cu dezinvoltură trăsăturile psihice cu care fuseseră inițial investite, înscriindu-și comportamentul într-un alt plan caracterologic. Astfel, Radu Vilsan, ex-camerier la castelul Caraiman, este la început prezentat ca tipul servitorului devotat, consumîndu-și nostalgic și inofensiv amintirile foarte aproximative ale „fericiților" vremuri de odinioară. El devine apoi, brusc, cînd intriga o cere, un bătrînel lucid, eliberat de obsesia trecutului, pe care de această dată și-l amintește cu o ironie disprețuitoare, ajutînd vigilent și prompt la demascarea elementelor criminale. Inconsecvența aceasta este regretabilă, pentru că, literar, Radu Vilsan ar fi putut fi, alături de Călin Stamate, Titus Popescu, unul din personajele mai bine individualizate.

Cristea VALERIU

Secția de literatură pentru copii și tineret a Uniunii Scriitorilor organizează, cu sprijinul C.C. al U.T.M. o discuție *Despre unele probleme ale literaturii pentru preșcolari și școlarii mici.*

Vor participa, în afară de scriitori și critici literari, reprezentanți ai C.C. al U.T.M., Ministerului Învățămîntului, Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, redactori și colaboratori ai editurilor, presei pentru copii și tineret etc., învățători, educatori, instructori de pionieri, graficieni, bibliotecari, etc.

Discuția va avea loc luni, 8 octombrie, cu începere de la ora 8,30, în sala de festivități a Palatului Pionierilor.

★

Duminică 7 octombrie, orele 11,00 dimineața, va avea loc la Librăria noastră nr. 17, din Bd. Magheru nr. 6—8, o întîlnire între scriitorul Marin Preda și cititori.

cronica literară

AL. DIMA: „Studii de istorie a teoriei literare romînești"

Titlul acesta corespunde unei bune părți din cuprinsul volumului, pe care l-a încredințat tiparului profesorul Al. Dima. Efortul autorului (v. „cuvîntul înainte") de a găsi cu orice preț și altor studii incluse în sumar o preocupare unitară mi se pare inutil. Aici intervin o serie de cercetări disparate. Valoarea lor constă în contribuția pe care o aduce fiecare și a spune că, *„cu toată aparența varietății, perspectiva consecvent teoretică a concepției generale conferită studiilor de față, unitatea metodică"*, revine la a formula cam prea doct un lucru destul de simplu: toate cercetările purced dintr-o cunoscută și veche pasiune a autorului pentru estetică, către domeniul căreia e atras ori de unde ar pleca, de la probleme de istorie literară, de limbă sau de folclor. Ceea ce caracterizează studiile lui Al. Dima este marea lor claritate. Autorul expune cu o limpiditate profesorală termenii problemei discutate; fără să se piardă în digresiuni polemice, dar argumentînd cu rigoare, înlătură punctele de vedere pe care le socotește inacceptabile, și-și prezintă ipoteza proprie înălțată pe un eșafod solid de considerații. Spiritul sistematic se lasă ghicit din examinarea chiar cu riscul de a deveni fastidioasă a tuturor obiecțiilor eventuale și din rezumarea finală didactică a demonstrației și concluziilor. Acest accent pus pe abordarea metodică a subiectului, pe clasificarea imediată a diverselor teze în legătură cu el, pe informarea succintă dar substanțială a cititorului asupra stadiului cercetării unei probleme dă adesea rezultate deosebite. Studiul „Procedee fundamentale ale limbii artistice" este o excelentă și concentrată disociere a aspectelor lingvistice care interesează estetica. Ideea individualizării expresiei e urmărită cu consecvență și pătrundere în implicațiile ei. N-aș face rezerve decît la felul cum e tratată ideea înrudirii poeziei cu muzica în estetica simbolistă. Al. Dima are, firește, dreptate cînd respinge absolutizarea lui Verlaine: „de la musique avant toute chose". Dar lăsînd la o parte exagerarea unor formule, ideea numără de la fel și apropierea poeziei de muzică conține o observație profundă asupra specificului celei dintîi. Al. Dima însuși recunoaște nu mult după ce califică drept „cu totul falsă" poziția în această problemă a simbolistului Lélian cînd: „La factorii de mai sus, se adaugă tocmai *unul mai specific* poeziei și anume sistemul sonor al limbii, exprimat prin metrică, ritm, rime, pauzele versificației și — prin urmare — prin asocierea de ansamblu a frazei, a avîntului sau bucuriei ei, a energiei sau anemiei, sugerate de succesiunea dinamică a cuvintelor și expresiilor..." (s.n.). Dar ce e această decît constatarea de date individualizatoare ale limbajului pe care îl specifică muzicalul! Ca atare nu poate fi neglijat semnul cuvintelor, de acord! A susține însă că poezia e în specificul ei mai aproape de muzică decît de toate celelalte arte, îmi se pare a sta pe o poziție „cu totul falsă"! Interesant e și modul cum într-o problemă folclorică, folosind argumente estetice (lipsa de unitate a caracterului unui personaj) Al. Dima demonstrează că basmul „Dănilă Prepeleac" are o sursă mică populară. Originală și deosebit de valoroasă este subliniere foarte convingătoare a priorității mondiale pe care ar deține-o G. Hobrogeanu-Gherea în aplicarea marxismului la explicarea fenomenelor literare. Într-adevăr se dovedește că primele studii cu acest caracter ale criticului romîn au apărut înaintea lucrărilor similare ale unor autori ca Paul Lafargue, Franz Mehring și Plehanov. Dacă asemenea teme din cartea lui Al. Dima au un caracter de prounțată diversitate, ele se impun însă prin seriozitatea tratării și independent de direcția cercetărilor prin rezultate. Aparatura teoretică desfășurată, chiar dacă dă impresia a fi disproporționată în raport cu obiectivul limitat al studiului arată că a avut în asemenea cazuri o bună utilizare. Mai puțin mulțumitoare sînt situațiile, cînd tot ceremonialul profesoral se exercită oarecum gratuit. „Cu privire la esența tragicului" este o expunere sistematică și informată asupra acestei probleme fundamentale estetice. Făgăduiala însă ca autorul să aducă aici o reală contribuție în lumina concepției marxist-leniniste asupra artei rămîne împlinită. Acolo, unde după lunga introducere în problemă, trebuia să începă susținerea punctului de vedere nou, articolul se încheie cu un îndemn la approfondarea esenței tragicului de către cercetătorii noștri. Dar era exact ceea ce cititorul aștepta de la autor, mai pregătit în materie decît „oamenii de teatru" cărora li se trece cu respect sarcina. La fel „Literatura romînă peste hotare" e un studiu numai cu numele. Sub aspect teoretic, tema abordată e foarte importantă și într-adevăr de mare actualitate. Al. Dima promite să cerceteze dimensiunea universală a literaturii noastre, să caute care sînt elementele ei în măsură să trezească interes peste hotare. Lucrurile debutează prea frumos ca să nu stimească aprehensiuni că nu vor sfîrși cum trebuie. Autorul atacă frontal problema cu claritatea remarcabilă a spiritului său, distinge repede aspectele teoretice, care sînt de elucidat, își circumscrie exact tema, dar iarăși pornirea elegantă eșuează, cînd ajunge la punctul cel mai dificil, într-o înșiruire de locuri comune. Era vorba de a arăta, care ar fi pentru străini notele diferențiale, originale ale literaturii romîne. Al. Dima amînește aici în primul rînd specificitatea realității obiective oglindite de ea, adică natura și istoria particulară a țării. E adevărat, dar cu aceasta n-am spus încă nimic, pentru că interesant ar fi fost tocmai de indicat ce fenomene deosebite ale vieții poporului s-au răsfrînt în literatură, cu ce experiență umană proprie, unică, de neînlocuit ne prezentăm în fața lumii, care sînt semnificațiile ei social-filosofice. Simpla enunțare a ideii de specificitate nu constituie o contribuție. Aceasta începe de la distingerea efectivă a particularităților unui fenomen. În continuare, Al. Dima vorbește de caracterul popular al literaturii noastre. Poate constitui acesta o notă de originalitate? Există vreo literatură națională lipsită de caracter popular, în sensul leninist al termenului? Vrea să spună Al. Dima că arta noastră păstrează încă strînse și intime legături cu folclorul. Foarte adevărat! Dar aceasta e o calitate comună tuturor culturilor de dezvoltare recentă. Autorul amintește în sfîrșit limba, arătînd însă singur imediat că elementele ei specifice dispar în traducere și sînt imperceptibile străinilor. Ce note distincte au mai rămas atunci? Expunerea renunță să le mai stabilească și se încheie grăbită nu fără a lăsa totuși o senzație de zădărnicie. Inițiative din fericire rar în volum, astfel de considerații teoretico-literare alcătuiesc tipul cercetărilor formale, care pun în mișcare o întreagă aparatură științifică, dar nu caută și nu descoperă nimic. E exact contrariul cazul propunerilor pentru o periodizare științifică a istoriei literaturii romîne. Aici poți fi în dezacord cu unele teze, dar strădania de a examina cu rigoare științifică superioară, în spiritul materialismului istoric marxist problema, de a indica soluționări ale ei ingenioase și originale, se recunoaște îndată. Observațiile lui Al. Dima incită la un dialog rodnic, în măsură să apropie periodizarea literaturii romîne de o formulă optimă sub raport științific. Ce reiese clar? Că o asemenea operație trebuie să se bazeze pe periodizarea istoriei, ținînd totodată seama de aspectele speciale ale fenomenului literar, că nu poate neglija prima latură fără a lua o direcție estetistă și nici ultima fără a apuca pe o cale sociologist vulgară. Lucrurile merită încă o precizare suplimentară. Conștiința socială rămîne în urma existenței. Fenomenele literare nu oglindesc imediat transformările petrecute în bază, cu atît mai mult acolo unde se produc schimbări lente (apariția și dezvoltarea relațiilor capitaliste în cadrul celor feudale). A lua datele anumitor evenimente istorice (pacea de la Kuciuc-Kainargi sau reforma agrară din 1864) ca limite ale unor perioade mari literare înseamnă a forța realitatea. Propunînd asemenea compartimentări, Al. Dima însuși se trezește în serioase dileme. Tratatul de istorie a Romîniei consideră că din secolul XVIII feudalismul intră la noi într-o fază de decadență. Dar cel mai strălucit reprezentant al cronicarilor, I. Neculce, își scrie opera în această perioadă. Literatura cu preocupări asemănătoare își atinge punctul culminant cu Dimitrie Cantemir, tot după 1700. E vorba aici de o continuare a unei faze istorice depășite și Al. Dima e silit să propună trecerea celor doi autori în epoca feudalismului stagnant. Soluția duce practic la situația inacceptabilă ca Neculce și Cantemir să fie studiați în sec. XVII. Mai departe Al. Dima propune ca periodizarea să se conducă după apariția principalelor publicații literare, întrucît în jurul lor se încheagă grupările de scriitori și prin ele se afirmă noile direcții. Ideea e judicioasă și oferă împărțirea, cred, cea mai bună, pînă la sfîrșitul secolului XIX, fixînd ca date de reper: 1829, începuturile presei romînești; 1840 „Dacia literară", 1867 „Convorbirile"; 1881 „Contemporanul". Dificultatea începe cînd viața scriitoricească nu mai e dominată de o singură publicație. Alături de „Contemporanul" dispar din periodizare revistele lui Macedonski cu un rol foarte însemnat. Apoi în secolul XX își desfășoară paralel activitatea „Semănătorul", „Viața Romînească", „Viața Nouă" și după război: „Sburătorul", „Gîndirea", publicațiile de sub îndrumarea partidului. Propunerile lui Al. Dima devin oscilante (1920 anul cînd reapare „Viața Romînească"), sărind peste 1901 și 1906, contopind abusiv literatura lui Vlahuță, Delavrancea, Coșbuc și Sadoveanu cu cea de la „Contemporanul", pînă la urmă înclin să cred că din tratatul de istorie a Romîniei nu trebuie păstrate decît fazele sociale mari fără delimitări prea precise, ca simple indicații generale de cadru. Cu alte cuvinte capitole generale, cuprinzînd istoria literaturii romîne în epoca feudalismului, a capitalismului și a construcției socialismului. Să urmeze apoi subîmpărțirile. Acestea iarăși, nu cred, că trebuie delimitate riguros prin anumiți ani de început și sfîrșit. Ele, se impune, să cuprindă momentele literare cu o configurație distinctă, legîndu-se de fazele dezvoltării istorice pe care o oglindesc prin introducerile respective. Orice ambiție de a stabili aici date exacte pentru sfîrșitul unui fenomen și începutul altuia îmi pare vagă. Cu cît literatura se dezvoltă, momentele ei de diversificare și îmbogățire cunosc nu numai o succesiune, dar și o concomitență. Cînd se termină influența „Sburătorului" și începe cea a „Gîndirii"? Pe o asemenea temă se pot face oricîte speculații. Esențial e și în aceasta constă valoarea propunerilor lui Al. Dima, — să găsim niște formule sintetice, definitorii, capabile să scoată la iveală sugestiv particularitatea fiecărui moment literar. A porni de la publicațiile creatoare de orientări cred că rămîne deocamdată calea cea mai bună. Să nu le înșirăm pe toate, dar nici să nu ignorăm vreo orientare distinctă, cu ecou în viața literară.

Am lăsat înadins la urmă studiile care dau titlul volumului. Ele alcătuiesc partea lui cea mai solidă. Al. Dima reconstituie cu minuție, concepția despre literatură a diverșilor scriitori, străbătînd atent texte cunoscute și mai obscure, luminînd ideile cu caracter teoretic, grupîndu-le și sistematizîndu-le, raportîndu-le la cîteva probleme esențiale. Volumul aduce astfel o contribuție de prim ordin la cunoașterea credo-ului artistic a unor scriitori, puțin cercetați din acest unghi ca Al. Russo, B. P. Hașdeu, Duiliu Zamfirescu. Elocvență e raportarea permanentă a acestor idei la epocă, la împrejurările sociale. Sensul părerilor se luminează în mod deosebit și se înscrie într-o viziune mai amplă a progresului gîndirii estetice la noi. Prețioase, deși nu la aceeași înălțime, sînt și comentariile opiniilor literare întîlnite în revista „Contemporanul" sau în scrierile lui Caragiale. Al. Dima are meritul de a nu escamota în asemenea analize contradicțiile gîndirii autorului studiat. La D. Zamfirescu sînt distinse răspicat concepțiile care aparțin unei estetici „metafizice" „ostentativ antiistorice", „de tip maiorescian" și simpatiile arătate realismului tolstoian. La B. P. Hașdeu apar detectate influențele idealiste. La „Contemporanul" se semnalează contradicția dintre pledoaria pentru realism și concesiile făcute romantismului plîngăcios și naturalismului. Al. Dima trece ușor peste atacurile lui Caragiale împotriva artei teziste și peste anumite afirmații ale scriitorului interpretate de critica veche ca proprii unei estetici „junimiste". Aici problema e cam simplificată și punctele ei dificile ocolite. În rest însă contururile ideologice sînt trasate cu vigoare, contradicțiile apar scoase la iveală curajos. Problema care se ridică la capătul lecturii acestor studii valoroase e de metodă. Reconstituirea critică în spiritul marxismului a concepțiilor unui scriitor din trecut, presupune nu numai relevarea contradicțiilor, ivite eventual în gîndirea sa, ci și integrarea lor într-o unitate, capabilă să le explice coexistența. Nu e cu alte cuvinte deajuns să arăți că Hașdeu are opinii „tipic idealiste" despre țelurile poeziei („a-l răpi pe cititor din cercul vieții de toate zilele") și că apără concomitent în alte probleme principiile realismului. E necesar de explicat și cum se petrece aceasta. Din păcate studiul lasă aici lucrurile nerezolvate. Ceva similar se petrece și la D. Zamfirescu. În felul acesta nu apar concepții *individualizate*, ci oarecum cataloage de opinii, nuanțate, situate într-un context istorico-social, e drept, dar necorelate între ele, neînglobate într-o structură dinamică purtînd pecetea unei personalități și a reacțiilor sale diferite față de societatea din jur. Examinate mai deaproape se constată astfel că și înclinațiile idealiste și simpatiile arătate ideii adevărului vieții sînt subsumate la Hașdeu, atitudinii romantice. Afirmația cu privire la țelul poeziei, izvorăște dintr-o cunoscută aversiune romantică față de trivialitatea realităților zilnice burgheze. Din mijlocul prozaismului acestora voia să-l răpească pe cititor autorul. Ideea reapare și în „Epigonii", unde Eminescu îi prețuiește pe înaintași pentru că făceau „valul să cînte" pentru că puneau „steaua să shoare" și creau „o altă lume pe astă lume de noroi". Poezia e definită la fel: „înger pătîd cu priviri curate, / voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate, / straiu de purpură și aur peste țărina cea grea" (s.n.). Cînd Al. Dima subliniază ca o „motivare realistă" remarca lui Hașdeu că de la Shakespeare a luat „contrastul dintre sublim și bufon, dintre plîns și rîs, contrast care te întîmpină la tot pasul în viața zilnică", are dreptate, dar omite să observe cum și aici viziunea își păstrează pecetea romantică și cuvintele reproduc aproape exact ideile din prefața lui Victor Hugo la „Cromwell". Nu era cazul ca estetica autorului să fie studiată în această lumină? O unitate e sugerată la D. Zamfirescu. Romancierul cînd vorbește de realism vrea un „verism clasic" și-l opune pe acesta lui Zola. Frumosul „atemporal, etern, sustras valurilor agitate ale societății și reducîndu-se pînă la urmă la o formulă personală aplicată lucrurilor, văzute ca *alcătuiri armonice*" — cum remarcă just Al. Dima cel-l concepe D. Zamfirescu, — e iarăși de ordin clasicizant. A lega asemenea idei de concepțiile aristocratice ale scriitorului, a arăta cum acestea din urmă se adaptează unor condiții istorice locale și le imprimă o anumită expresie primelor ar fi însemnat a duce interpretarea marxistă a problemei pînă la capăt. Am semnalat deficiența pentru că ea se întîlnește și în alte studii de istorie literară, la numeroși comentatori ai scriitorilor din trecut. Atitudinile lor, adesea contradictorii sînt prezentate, dar, sau li se caută o explicație secretă, a talentului, care învinge deformațiile impuse reprezentărilor realității de diferite concepții false, sau rămîn lăsate pur și simplu în plata Domnului. Dezvăluirea unității contrariilor, a interdependenței dialectice între aspectele contrastante ale operei și gîndirii scriitorilor sînt cerințe ale cercetului. Ei e totdeauna *individualizat* și nu poate fi desfăcut în părți autonome, decît prin abstractizare. Ancorate mai adînc în concretul lor ideile despre artă ale scriitorilor și-ar fi dezvăluit o superioară logică interioară, și un colorit specific.

Deși inegal, volumul lui Al. Dima provoacă prin destule considerații substanțiale o sănătoasă ebuliție intelectuală într-un domeniu în care istoria literară se împletește cu estetica și care, din păcate, e la noi atît de rar cercetat.

Ov. S. CROHMALNICEANU

O CASĂ LA MAIN MARE

NAGY ISTVÁN

De fapt drumul ăsta l-ar putea face — și la ducere, și la întoarcere — cu autobuzul, dar în ultima vreme omul nostru s-a mărăvit să meargă pe jos. Deși distanța nu-i de neglijat în seamă. Și o parcurge fără grabă; preferă să se scoale niște mai de dimineață și nu-l deranjează nici faptul că ajunge ceva mai târziu acasă. Nu că i-ar fi prescris medicul o asemenea plimbare! Doar n-o umbla de pe acum cu chestii d-astea! Mai va, vreo treizeci de ani pînă o fi nevoie să-l întrebe pe doctor pentru orice nimica-toată... Ei! Cam așa le grăise odată unor vecini care căutaseră să-l ispitească: de ce păcatele purcede așa, și nu altminterea?!

Se pomenise mai apoi punîndu-și însuși întrebarea: Zău așa! de ce oare mi-oi fi schimbat obiceiul?... Drumul pînă la fabrica unde se afla strungul spre care — socotind și milităria, de aproape nouăsprezece ani — își îndrepta zilnic pașii, n-a scăzut nici barem cu un metru. Ori... o fi azi viața mai puțin zorită?

Cam asemenea gînduri îl frămîntau în timp ce arunca din cînd în cînd priviri încintate asupra a tot ce vedea în jurul lui. Unde-i mîța de mahala de altădată, înecată în tină din toamnă pînă-n primăvară, pierdută sub uriașoși nori de praf, din primăvară pînă-n toamnă? Unde-i vechea mînă străjuită de garduri alcătuite din scînduri noduroase înnegrite de vreme? Unde-i cartierul copleșit și ziua și noaptea de duhoarea neîngrămădite mormane de cose pentru clei, pe care colecționarii-afaceriști le depozitau pe aici, pe la periferie? Ce s-o fi ales de pipernicii salcîmi — acel veșnic sărman decor, chipurile, din fața căsuței proletarului — copaci parcă veșnic gata să-și dea sufletul? Și cînd va fi apărut, ca peste noapte, șirul de tei tineri ale căror coroane împrăștie miros amețitor? Dar mîndrele blocuri cu patru etaje zugrăvite în calde culori-pastel, împodobite cu nesfîrșite creioneri de balcoane, care vrăjitor le va fi orînduit într-o atît de perfectă aliniere?!

...Idiot mai sînt! — îl înșfăcară deodată prin cap. Păi normal eu, bodaiș cu atîția atîți octogeni de prin preajma locului, ce de bunăoară se alătuiseră, cît pămînt n-am săpat și cîmp cu mîna, în atîtea și atîtea după-amiezi, în atîtea și atîtea duminici, pînă cînd toate cîte se văd azi pe-aici s-au făcut, pînă cînd atîta neasemănat alea legănat vegetativul de mărăcini! Și bucuria drumului e pavat cu plăci cubice, trotuarele cu asfalt, la fața locului se înșiruie stîlpii de foc, în care mii de garnele sădite pălcuri-pălcuri au pornit a-și deschide bobocii, iar dacă te apucă lenevarea pe alții, ași mai e vreme să-și vii bringe gîlul prin ale grupi, nici să-și vei lăsa bicicletele prin ale numărului.

De acum — se vede treaba — îl vine la socotală să facă drumul apostolesc. De acum — probabile — nu mai plecă numai de pe aici, bănuie?... Numai ei cîrcia au-i dădea mîna, au-și lua cărțile. Iar cînd cei ce erau pentru ei cîrcia... zoreau spre casele lor, nu se prea uitau chiș în dreapta, chiș în stînga. Și-atunci se chemau chi-alta lor, mai vorbă, dar omului i se lăsau lăcrămile cît ce ridea ochii din pămînt.

Ei! Cam astea îi trăr omului nostru prin cap de cîte ori străbătea distanța dintre fabrică și noua-i locuință din acest cartier muncitoresc. Una-una alta lînă tot îl mai mulțumește și dă de gîndit: este o problemă în legătură cu munca lui; cea lăsat la strung și ce-l aștaptă a doua zi, apoi gînduțile pe care i le stîrnește cîte o carte luată de la biblioteca fabricii. Mînat de un fel de neliniște, numai ce-i vezi cît ou se poate răbda pînă acasă și trupe s-o frămîntească din mers. După o săptămînă, cînd la dat, cărți de copii, numai ce-i vezi umblînd aghiș de colo pînă colo. Acum soarta, formarea caracterului tînărul personaj creat de scriitor, îl roade. Ba face comparații între personajul din carte și propriul personaj, ba între personajul din carte și tînărul director muncitorul pe care-l cunoștea mai de aproape. Ce-ar putea oare scrie, se întrebă adesea, un scriitor de seamă, din povestea vieții lui? Ar avea o asemenea scriere vreun rost? Ar putea trage cineva vreun învățămînt din ea? Pentru că — dacă stai și judeci — cum ceva fost viața lui de pînă acuma?! Mîrșe prea deosebit... Ieșit de a ordar cu care lucrează cot la cot. Îl cunoștea el prea bine: omul ca și celălalt, primul scîncet și primul rîs cristalin le-au ieșit de pe buze la vreo sărbătoarea cocoșată de munciți sub de țăran. Pe unul, ca și pe celălalt, la vreo roșîță de cîlcîior, în vreun leagăn înjghebat din te miri ce, sau în albiera de frămîntat pîinea, la legănat mamă-sa. Fiecare a crescut, ca și el, pe unde-a putut... pînă a ajuns e fi de școală. Și-au luat apoi cu toții coatele, pref de vreo patru clase primare, pe bănci cioplite și sfredelite, el deosebindu-se de celălalt din leatul lui — acum a împlinit treizeci și cinci de ani — doar prin aceea că a ajuns, ca cîinele prin apă, pînă într-a șasea... Dacă ar fi fost după el, de la clasa a treia s-ar fi lăsat de carte. Pe cît de aprig fusese la învățătură într-a-nțîia și într-a doua, pe atît i se curmaseră mai apoi aripile. Cum și de ce? Ei! Tocmai din acest „de ce" ar putea scoate un scriitor cît de cît mai acătărăi, cerul. Ei!... Doar de atîta își mai aduce aminte, că de la a treia... cum, cum ce, îi pierise orice poftă de carte. Era materia cît cît de puțin interesantă decît cea din primele două clase? Lipsea înfiorarea care îl cuprinsese la început, cînd din șiragul de slove răsăreau cuvinte cu tainice înțelesuri, cînd din cuvintele legate unele de altele se desprindeau propoziții în toată firea, care îți limpezeau atîtea și atîtea lucruri? Aritmetica și gramatica cu-și prea dezvăluiseră tainele. Doar cîntul îi fusese mai pe plac: basmele, poveștile despre atîtea și atîtea întîmplări, mai apoi romanele... Între timp învățase și strungăria în fier, dar mare scofală nu era nici cu meseria asta. Cîți nu o învățaseră?! E drept însă că la fabrică erau destui care nu cunoșteau nici o meserie. Nici să cîtească nu-i place fiecăruia, mai ales tinerilor parcă nu prea le place.

Sub mîinile bătrînilor fuseseră înlocuite vechile mașini, iar piesele ce se lucrează azi sînt altele decît cele de odinioară. Dar ei, oamenii, schimbatu-s-au oare? Vin dimineața, pleacă după amiaza... Duminica se duc, care la meci, care cu undița. Tineretul dansează pînă îi iese sufletul, iar dacă-i vorba să-și ia ghete, din cele cît mai ascuțite în bot vrea, care mai de care. Din cînd în cînd, cîte unul mai isteț își vede poza în gazetă, la „rubrica de onoare a săptămînii". Ceilalți îl îmboldesc cu admirație, peste șapte-opt zile toată chestia e dată uitării.

E bine așa, sau nu e?... Ajunge-i oare atîta lucru omului, țării? De două ori, în acești trei ani ce au trecut, i-a apărut și lui chipul în gazetă și totuși numai mulțumit nu poate zice că e. La început, cînd tărășenia era nouă, cînd se isprăvise cu punerea la gazetă a fotografiei domnului Cutare, sau a doamnei Cutăreseu și începuseră să apară figuri de muncitori — de muncitori cu adevărat demni de asemenea cinstire — îți creștea inima... Dar de cînd în fiecare săptămînă cinci sau chiar zece au parte!... Da-da! Altceva ar trebui... parcă. Un efort mai serios, o treabă mai de seamă. Ceva ce să întreacă poate chiar performanța unui Gagarin și a celorlalți trei ortaci ai săi, care au cucerit cerul.

Gîndul acesta-i dă aripi, îi dă un mers avîntat, încît abia în fața porții e-n stare să pună frîna... Dar iată-l că iar a sfeclit-o. Ce! Te pui cu alde Gagarin? Poate fi oricine cosmonaut? Nici barem inginer-proiectant, om de știință nu poate ajunge fite-cine. Nu vezi că și pe ăi de ajung niscai profesori îi numeri pe degete? Dacă ar fi altfel, cine-ar mai sta zi de zi și an de an lîngă mașini? Cine-ar mai fi dispus să săvîrșească aceeași muncă, azi ca și mîine, mîine ca și poimîine?! Poate că tocmai asta e ceea ce are mai multă importanță: faptul că oamenii ăștia nu-și părăsesc locul, că sînt în stare s-o ia azi, de unde-au lăsat-o ieri. Ce! Nu-i și aceasta nevoie de perseverența unui Gagarin?

Care va să zică, omul își face datoria și poate că nici nu ar fi cazul ca pentru atîta lucru... hai la fotograf! Și ce, dacă face niște mai mult decît ar fi dator să facă? Nu pentru ei și pentru ceilalți o face? Ar face el și mai mult dacă turnătia mașinilor și năprasnica forță a cuptorului de aș chiar ar putea fi crescute la infinit, dacă la turnătorie nu ar mai fi nici un dram de rebut, dacă puterea de muncă a omului n-ar mai slăbi cîteodată.

Ehei! Pretenție și justificări se găsesc pînă-i lumea! Dar întrebarea e: ne putem noi culca pe-o ureche? Se poate mulțumi omul cu ceea ce a realizat pînă acuma?

Mai sînt pe la fabrică, mai-mai numai și alții care gîndesc la fel. Cîți nu urmează liceul cors-serali. Ei și ce așa mare lucru, de... timpuri... bun! Unde-i scriitorul din mucle, să-și scrută sufletul?...

Pasămi-te cînd cineva dorește — ca el și ca alți muncitori — să știe mai mult, încă nu e un act de eroism. Firește, nu toți înțeleg să se mărăcăi... Sînt și pe la fabrică, unii pe care chestiile astea îi cam lasă rece. Ei! se face lehamite de el. Ce fel de oameni vor mai ieși și din ăștia? Nicicînd, strungarul nostru nu-și mai pusese atît de limpede această întrebare. Iată, își zice, niște mlădițe omenești cărora eu ar trebui să le asigur o creștere dreaptă. Am făcut eu ceva în această direcție? Le-am trasat, barem în gînd, calea vieții, pentru ca ei să poată deveni demni urmași ai atîtor altora de seama lor? Am dovedit eu un dram de vrednicie în plus, față de cei pe care tocmai pentru tembelismul pe care-l vădesc, îi condamn? Mă-nvîrt și eu fără rost, ca o roată ce se rotește-n gol, în loc să schimb energic macazul, să ambreiez cu hotărîre, să țin puternic cîrma...

Nevastă-sa e o femeie mărunțică, cu gura mare, veșnic pusă pe gîlceavă. Tocmai s-a aplecat pe fereastra celeilalte odăi, își cheamă copiii, și-acum o ceartă pe fetița pentru borcan... Cînd o cauți îi sudue, cînd pentru una, cînd pentru alta. Dacă unul s-a împiedicat și a strîmbat covorul nu-i bine, dacă a căscat cu ghetușele pe parchet, iar nu-i bine. Cînd îi duduie prin casă, să se mai joace și pe-afară, că doar acolo-i curta de copii adunată de prin toți vecinii, ceată care de-abia îi așteaptă cînd îi adună iar în casă. Nu cumva — cică — amestecîndu-se printre cei mai mari, să se sălbătorească și ea. Dac-ar fi după ea, bieții copilași, ei e zăpăcica de mare, ar trebui să stea neclintiți în cîte șîle ce unghiuri ale casei. O dată, era o zi ploioasă, bieții copii nu putuseră defel ieși din casă și cam începuseră să-și dea în pete, cu gălăgie. Mama sărise la ei cu gura: să stea — cică — „liniștiți", o vorbă să nu se audă, ci-i de rău. Iute-o asemenea improvizație, nu și zică, strungarul își lăsase mîna în dreptul și o-ntrebase cam ingrijorat:

— Ce zici, măiculițo, oare e bine ce faci?...

— Cum adică?... se crucise femeia.

— Vreau să zic: tineri care și-au strunește cu atîta sîrguință, oameni-pică și de la atîtea energii? Nu cumva din vreo asemenea pricină de-atîta amărăciune bunăoară?

Femeia rămăsese tăcută la bucătărie. Nu înțelesese tocmai bine întrebarea și-apoi nu era obișnuită cu bărbatul să se-ntreacă cînd cu cîte-o glumă. Și-i rămîse pe el în mîna de bătă. Și-i rămîse problema lor mai mult decît a oștir pe care îl interesează orice, a oștir ce sînt gata mereu să le ia cîte o înfipătură.

Să mănînce, spălat, la ceai dimpre ei ochi, cum-cum, omul. Dar nu și-l întrepăți dacă oarecare mărunțișuri ale problemei lor vîrș, ce se scurge cam prin fundul vălii, de unde nu mai vezi decît o pulbere de cer. Pe lîngă nici exemplele aforistice ale americanilor sînt unele din filmul. Și bine, strungarul scoate, pe ochii lăcii cîștigat, pînă la bătrînețe! De-ar fi el vreun scriitor, cît numai un pictor, se cîștiga și cu dumneavoastră, ce naiba o fi în capul omului ăsta, pentru ca să-i lăsăreți pe alții de asemenea belșug. Cînd belșug e ăsta, belșug cu oricare altul, cu sărăcia, de pildă. Belșug sînt toate, oricît îi vezi țupînd pe lăpuștii pentru întîmă dezmoșurile...

După-amiază, cînd lase de la fabrică și bîlbîiește spre casă — cu cîteva deschizări la piept, să simtă din plin aferea vîntului — face pasul, ca tigrul: cu gîte ei de unde s-o ia, dar care l-ar fi ademenit să alerge el dintre ortaci tot de la fabrică, acul cu temperamentul acăr și un „lasă-mă să te las", și-și-l scoată apoi pînă s-o dumini. Ce-i transformat pe omul în ființare bărăzănitor în jurul propriului lui eu, ce l-a făcut pe celălalt să se creadă soare în jurul cărui totul se învîrtește. Concluzie valabilă nu se poate trage decît făcînd o comparație între două asemenea făpturi omenești. Cum ai putea cunoaște molecula, dacă nu i-ai da atomului de știre?!

★

Ajuns acasă — omul nostru stă într-unul din apartamentele de la parter ale noului bloc ce strălucește în bătaia soarelui — își deapănă mai departe gîndurile. Ochii i s-au oprit asupra celor doi copii ai lui care se joacă sub fereastra deschisă. Cel mai mărișor e băiat, cel mic e fetiță. Nici unul nu-i de școală. Băiatul se trudește să dureze te miri ce alcătuire din niște pietricele, dar clădirea mereu i se surpă, iar pietrele se duc de-a dura. Fetița toarnă de zor nisip într-un borcan. Amîndoi sînt atît de cufundați în îndeletnicirile lor, de zici că-s gata-gata să descopere minunea-minunilor.

Nu întotdeauna sînt atît de potoliți. De obicei zbiară, țopăie în dreapta și-n stînga, de uneori mai-mai că ți-i publicească pe cei mici. Dar înainte de-a lua din cameră, se cam împăunase.

— Dacă cumva că te pricepi mai bine... poftim de-i cartea lui.

Pe strungarul nostru și-acum îl frămîntă problema... A intrat în camera copiilor și-i observă... Ia să văd și eu, — Să asculte! — grăiește femeia, înțepată, căutînd cîrpa de șters pe jos. Tu nu vezi ce-au făcut iar? Mai bine dă-le cîteva la fund, altă dată să lase robinetele în pace!

Dar se pare că a-nceput să-i sară și strungarului țandăra.

— Eu te-ntreb: ți-a plăcut, sau nu ți-a plăcut sălile de mergi la școală?! Pentru că dacă noi n-om începe să-i deprindem de pe acuma...

— ...să-i dea pace robinetului! Cu ala să-ncepi!...

— Dar dacă tocmai ăla-i semnul bun, că nu-i dau pace robinetului?...

— Păi dacă ăla-i semn bun, sare femeia ca arsă, vîntind de ciment cîrpa de șters udă-leoarcă, poftim și șterge tu!...

— Stai bînișor, femeie, că eu mă-nteb doar: Nu cumva, ăla-i semnul cel bun?...

Nu-are însă cu cine sta de vorbă, căci nevasta i-a trîntit ușa-n nas și-a intrat în casă. Pe copii i-a gonit la bucătărie și-acum iată-i căscînd gura la tatăl lor care se trudește să usuce apa de pe jos.

— Ce căscați gurile? îi ia taică-său la zor, la pofte!... Puneți și voi mîna... Că azi vă...

— Păi dacă n-avem, tăicuțe, încă o clipă... se frămîntă băiețelul, gata totuși să-și scuze ceva-ajutor.

— Cu limba să-mi ștergeți!... dacă n-ați avut de lucru...

Fetița a dus mîna la gură: ochii îi strălucesc. Iar-o că a scos din buzunarul sorțului o bănuțică, s-a strîcit lungă tăică-său și a început să treacă și ea cîmpul...

În timpul acesta femeia se schimbă, și-a lepădat haina de stradă, și-a luat pe ea cel mai rău capot și-a năvălit în bucătărie. A rumegat — se vede treaba, — vorbele pe care i le spusese bărbatu-său, căci iar-o smulgîndu-i cîrpa de șters, din mînă.

— Afară cu voi! Că mai rău îmi năclăiți bucătăria. Las că mai e pînă la universitate! Avem timp să ne mai sovăim...

Strungarul se supune, fără convingere (o fi avînd și ea dreptate!) și o șterge din bucătărie. Copiii?... După el! Acum trebuie să-i gonească înapoi, să dea, cică, și ei mamei lor o mînă de ajutor, dar femeia le-a trîntit ușa în nas: să nu-i mai vadă pe-acolo, că le rupe oasele! Copiii au rămas, sfioși, între cele două uși ale antreului cît basmaua.

...Ca doi bieți orfani... își zice strungarul privindu-i, apoi intră în casă. Umblă dintr-o odaie în cealaltă. Chiar ca niște bieți orfani!... își zice iar. Nu-i vezi că nici nu mai știu căruia dintre cei doi părinți să dea ascultare?! Bine-i oare așa? Ar trebui să cad la învoială cu Anica asta a mea, își zice, dar ce-i faci, dacă în problema afurisitului ăstuia de robinet ea susține una și el trebuie să susțină alta? Care să lase pe-a celuilalt? N-ar strica un al treilea, mai priceput, care să judece între ei. Ar trebui întrebat un profesor... Dar pe care din cei mulți?... Și-apoi, se mai naște întrebarea: De unde știu ei, profesorii, ceea ce știu despre educația copiilor? Din cărți... este? Iar dacă așa stau lucrurile, de ce n-ar putea să facă și el rost de o asemenea carte? Ce nu găsești în biblioteca de nouăsprezece mii de volume a fabricii? O fi în potopul ăla de cărți și vreuna despre creșterea copiilor.

...Ce mai tată e și el! Cîte cărți n-a cîtit în anii din urmă!... Cărți de mecanică, cărți despre noile metode de așchiere... pînă și cărți despre fizica atomică a cîtit. Dar despre probleme ca astea: au sau nu au copiii voie să se atingă de robinetele din casă, atîta timp cît din asta nu poate rezulta decît ceartă și supărare? au sau nu au copiii voie să calce, încălțați, pe parchet, fără să fi trecut pe la preșul de șters picioarele — ce-i drept, nici un rînd nu cîtise. Ce să facă? Să-și smulgă părul? Iată că i s-a dezvăluit cîte ceva chiar din tainele cosmosului, iată că de-acum știe cîte ceva chiar despre „randevuurile" din spațiul cosmic! Dar despre tehnica formării caracterului propriilor lui copii, despre ceea ce trebuie să facă în această direcție, habar n-are. De-o mie de ori mai încîlcit e mecanismul trupesc și sufletesc al copilului, decît cea mai afurisită mașină de calcul. Totuși noi umblăm la acest mecanism parcă ar fi vorba de-o roabă cu care se cară molozul, pe care n-ai decît s-o împingi pentru a o duce unde vrei. Asta-i metoda pentru manevrarea unui mecanism atît de fin?! Asta-i metoda pentru a conduce creșterea unui copil, copil în care zace întreg viitorul omenirii, cu viitoarea cucerire a cosmosului cu tot?!

Hotărît! Așa nu mai poate merge! Trebuie schimbat macazul! Trebuie o carte anume, chiar de-ai fi nevoit să răscolești o sută de biblioteci!

Ajuns în stradă și năzuind spre biblioteca fabricii, ca de atîtea alte ori, își plimbă ochii peste cartierul muncitoresc atît de esențial înfrumusețat. Cît de noi sînt toate pe aici și cît de vechi au rămas, în concepțiile lor, unii dintre vecinii lui din aceste atît de noi clădiri! Numai de-ar fi în stare s-o facă și pe femeie să cîtească, cu răbdare și pînă la capăt, cartea pe care o va aduce el acum de la bibliotecă. Pentru că... de! Se cheamă că în două privințe încă tot nu o scosese la capăt cu Anica asta a lui. N-a reușit să o facă să-i placă adevărata carte bună și n-a reușit s-o învețe să joace șah. Cînd era vorba despre „rummy", cu vecinele din bloc, chiar pînă la miezul nopții de-ar fi fost să țină... Dar șahul... în rupt capului...

Hotărît! Era vremea să schimbe macazul!

În românește de NIC. A. STRAVOIU

Desen de MARCEL CHIRNOAGĂ

VIOLETA ZAMFIRESCU

Incandescență

Cînd arborii, catargurile verii
Își odihnesc în trunchiuri seva rece
Privesc cum frunza spre rugină trece
Și pruna cade-n alambicul serii.

Neodihnita mea incandescență
A pus în fruct alcoolică esență,
Și-a răsturnat spre zare armonios
Pămîntu-n cupe mari de abanos.

Cînd m-am născut în vara din cîmpie
O lume-agoniza-n nemernicie
Și doi bunici – ulcioare arse-n soare
M-au plîns că nu-s fecior ci zburătoare.

Dar îmi șopteau copacii-ntorși din vînturi
Care-și mutau frunzișul spre pămînturi
Cîtă putere și iubire gravă
E-n ființa-mi trecătoare și firavă.

În toamna asta nu aș vrea să moară
Nici pasăre, nici frunză ruginie...
Mă nalț și ard, perpetuă făclie
Care-a trăit cea mai frumoasă vară.

CARNETUL SCRIITORULUI

O SĂRBĂTOARE ȘI O ȘCOALĂ

Colectiviștii din Piatra, raionul Zimnicea, abia și-au inaugurat noul cămin cultural cu o capacitate de aproape 900 de locuri și iată că a și început să li se pară prea mic. Oamenii simt nevoia să-și desfășoare larg jocurile, cîntecele să răsune în spații vaste. Poate că tocmai dintr-o asemenea necesitate s-a născut ideea unui asemenea festival.

De ajuns ca în mintea mea să compar această cavalcadă de melodii și ritmuri, de frumuseți și culori, toate gîlgîind de bucuria unei vieți trăite din plin, cu acele legendare jocuri antice, cu dionisiacele sau eleusinele.

Totul mă îndreptățea să fac această comparație: de la amfiteatrul amenajat în coasta coborîtoare spre lac a delușorului, pînă la veselia care se continua, în mod firesc, de pe scenă la mulțimea de mese risipite prin pădure.

Explozia aceasta de viață, care izbucnise o dată cu răsăritul soarelui în mijlocul pădurii, ca să se potolească abia la miezul nopții recheamă în decorul autumnal inconjurător de septembrie toate anotimpurile cîmpiei Dunării: virtejul dansatorilor de la țesătoria Teleorman din Roșiori și al celor din Storobăneasa amintea crivățul Bărăganului; galbenul dens care predomina în coloritul costumelor celor de la Turnu Măgurele reînvia pentru cîteva minute holdele în pîrg din lunca Dunării; grația și prospețimea micilor dansatori de vîrstă preșcolară de la casa de cultură din Alexandria au adus în inimile tuturor o adiere primăvăratică; iar bătrînii dansatori de la Tamașu ținură să ne atragă atenția că acum e vremea nunților, vremea cînd alături de tineri se prind în joc și cei bătrîni și vorba aceea „sînt greu bătrînii de pornit, dar de-i pornești sînt greu de-oprit".

Dar parcă poți să cuprinzi multitudinea de gînduri și de sentimente cu care pleci de la un asemenea festival! Călușarii de la Frumoasa te poartă cu gîndul în negura vremurilor, căutînd izvoarele acestui ciudat joc popular care chiar în aceste zile uimește mii de spectatori departe, dincolo de hotarele țării, purtat de dansatorii ansamblului „Rapsodia Romînă". „Balada Bărăganului", creație de autentică factură folclorică a compozitorului Gh. Bazavan în interpretarea corului de la Fierbinți, își evocă cu expresivitate zbuciumata istorie a Bărăganului, ca și rodnicia sa prezentă datorită colectivizării.

Numai cîteva versuri ale unui cîntec sînt de ajuns ca să te și pomenești hoinărind pe Teleorman ori pe malul Dunării. După cum e deajuns ca o echipă de dansuri numai să se ivească și prin coloritul costumelor să-ți taie răsuflarea de admirație. De la apariția pe scenă a primelor formații și pînă la finalul apoteotic, în acordurile unui emoționant cîntec despre partid, sub revărsarea multicolură a artificiilor, un sentiment de mîndrie pune stăpînire pe spectator: acela că e fiul unui popor atît de talentat, cetățean al unei patrii libere în care asemenea comori pot să se dezvăluie deplin și să se îmbogățească an de an. Tocmai de aceea un asemenea festival ca acela organizat de Comitetul regional de partid București, de toate celelalte organe și organizații locale și regionale e nu numai o strălucită sărbătoare, un triumf al entuziasmului, ci și o înaltă școală de patriotism.

Niculae STOIAN

Atîți sînteți astăzi, vasăzică: aproape 60.000 de artiști amatori! Și trebuie să fiți foarte buni de vreme ce, în ciuda selecției riguroase, ați fost totuși prezenți la acest Festival regional al cîntecului, jocului și portului popular nu mai puțini de 5.000!

Pronunț cifrele și, ca unul care știe cît de greu a fost începutul acestei uriașe mișcări, nu-mi vine să cred. Doar nu a trecut un veac de atunci. Abia vreun deceniu și jumătate. Abia un deceniu și jumătate, de cînd cu greu ne stringeam cîte 10—15 tineri în salonul sumbru al vreunei foste cîrciumi și, la lumina chioară a unei lămpi cu gaz, descifram rîndurile primelor versuri despre zilele noastre, făceam timizi pași de dans, cei dintîi pași, în ciuda feciorașilor de chiaburi care se scălimbau pe la ferești. Nu aveam pe atunci nici costume, nici instrumente fabricate la „Doina", nici specialiști care să ne îndrume. Singurele îmboldiri ne erau cuvintele calde ale vreunui activist sosit de la plasă și ajutorul vreunui învățător mai inimos.

Scena o improvizam din cîteva blăni trase la rîndea și din patru prăjini, pe care întindeam de jur împrejur sîrma pe care fixam drept cortină și paravan cuverturile luate de acasă, de pe paturi.

Corul abia număra 15—20 de inși iar dansurile 4 perechi. Și iată că acum corul nu mai e de închipuit fără 150—200 de oameni iar la dansuri, echipele au ajuns să aibă 40—50 de perechi. Totul capătă cu adevărat proporții de masă, an de an. Deja unele coruri sătești, datorită afluenței mari de pretendenți trebuie să recurgă la concursuri ca să nu depășească numărul de 200—250 de membri. Și nu-i nimic de mirare în aceasta din moment ce, în numai vreo trei ani, la Fierbinți, la poalele bătrînului codru al Vlăsiei s-a alcătuit un cor de peste 200 de colectiviști, cor care rivalizează prin arta interpretării sale cu formații profesioniste de prim rang.

Proporțiile la care a ajuns activitatea artistică în unele sate pune de-a-dreptul în încurcătură pe unii proiectanți de edificii culturale.

CARTOFII...

traian coşovei

Stăteau şi se uitau amîndoi cum vijelia învăluia din toate părţile căsuţa lor, care, deşi era aproape, abia se zărea prin şuvoaiele ploii. Şi ploaia nu contenea şi răznea mereu, iar de pe dealuri veneau puhoaiele repezi, înspumate, ameninţînd să umple valea. Alergau pe dinaintea ochilor valurile cu luciri negre, nu mari, dar repezi, ca nişte cîrduri de şobolani înotători. Pe urmă valurile creşteau şi pe deasupra lor apărură şobolani adevăraţi, înnotînd, luptîndu-se cu apa.

— Ahaa! Mama lor! — îi arătară oamenii — i-a scos de peste tot!...

Curînd, se ivră pe spinarea valurilor bucăţi de gard, lemne, grămezi de gunoaie. Strînşi unul lîngă altul şi zgribuliţi, cei doi priveau cum treceau pe lîngă căsuţa lor toate aceste năluciri repezi. Nu plouase toată primăvara — era prima ploaie, zdravănă, care vestea vara. Cîmpul era crud, ploaia nu prea avea ce să strice, decît pe văi, şi acolo puţin. După praşila a doua, ploaia cădea bine, era bună ploaia. Stăteau la adăpost, sus, pe coastă şi priveau în vale, spre căsuţa lor, speriaţi ca nişte copii. Apa mai crescuse şi ei o văzură pătrunzînd prin gardul de stuf, încet, fără să-l rupă şi întinzîndu-se în toată grădina. Cei doi bătrîni urmăreau cum apa creştea repede în grădină, acoperind răsadurile, cartofii înalţi, pînă ce aceştia nu se mai văzură şi rămase numai apa întunecată înconjurînd casa.

Oamenii îi îmbărbătau, încercau să-i ia cu vorba. El plîngea, era mai slab — poate pentru că era căsuţa zidită de el, poate că-l legau foarte multe amintiri de căsuţa aceea zidită cu nevasta lui, răposata. Ea nu plîngea. Stătea cu ochii deschişi mari, cu gura strînsă şi se închina din cînd în cînd grabnic, cu mişcări iuţi, aşa cum praşise în tinereţe. Şi după ce se închina, rămînea iar nemişcată, cu privirea aceea fixă, departe, în gol. Şi poate se gîndea, mîhnită, că acuma, dacă le dărîmă casa — casa asta a lui — ar fi prins bine căsuţa ei de la Parcheş, pe care o dărîmaseră şi o împărţiseră, de mult, feciorii. Oamenii încercau să le facă puţin curaj.

— N-o dărîmă! N-o dărîmă!

— Numai dacă o loveşte vreun bulamac, numai aşa o dărîmă. Dar tot ce-i mai greu trece pe mijlocul văii, pe curentul apei. N-are cum s-o dărîme.

— Aşa are să fie pe toată valea — prevedeau unii. Are să ne bage puţin nămol în case, da'nu le dărîmă. Are să ne dea de lucru.

— Aşa ploaie n-a mai fost niciodată.

— Aţi mai apucat asemenea ploaie? — îi întrebară pe cei doi, care tăceau alături.

Ea nu ţinea minte, dar parcă nu pomenise aşa minie.

— Au mai fostur, spuse el încet şi tîrziu, cînd oamenii vorbeau despre altceva. Au mai fostur două: una, în 1894, şi alta, mai-nainte...

Vorbea cu „au fostur", „s-au dusur", „au venitur", după cine ştie ce vremuri vechi.

Pe valea plină-ochi se ivi o arătare care îi sperie: vechea prăvălie a lui Maţe-fripte venea ca un vapor, răsucindu-se şi săltînd cu mare viteză pe creasta valurilor, urlînd şi troznind din căpriori.

— O-ho-ho! — se-ngrijoră cineva — asta tot ce-are să lovească în calea ei — duce cu ea!

Şi toată lumea aştepta amuţită. Totul se petrecea fulgerător şi nu era nimic de făcut. Măgăoaia lui Maţe-fripte vîjîi pe dinaintea lor, culcă uşor, ca pe nişte buruieni un şir de salcîmi de la drum, se izbi tunînd de salcîmul bătrîn din grădina bătrînilor, apoi se năpusti cotind la vale, spre bălţi, pe pustietăţi. Oamenii se mişcară învioraţi, bătrîna se mai închină de cîteva ori, repede: căsuţa era acolo, întreagă.

Pe urmă a stat şi ploaia. Apa s-a retras repede şi s-a arătat nămolul — luciu, negru şi gras, umplînd satul cu mirosuri sălbatice, sănătoase, de cîmpuri, de păduri, spălate. Oamenii au ieşit din adăposturi. S-au coborît şi cei doi bătrîni să-şi ia în primire căsuţa lor. Pe el, l-au dus de braţe ea şi un bărbat. Tremura ca un copil înghetat şi era vînăt, iar în barba netunsă, sură, i se furişau lacrimi, dar ochii îi avea acuma luminoşi şi deveni vorbăreţ:

— Ploaia n-a fost mare, spunea cu vitejie — dealurile noastre pietroase nu primesc apa în ele, se scurge apa de pe ele ca de pe un acoperiş, iar apele se stringur pe valea asta. Cînd o să terminaţi de săpat terasele alea...

— Moşule, terasele o să le facem, glumea cel care îl sprijinea de braţ — dar cu casa ai avut mare noroc. Ce-aţi fi făcut dacă o dărîma?...

— Am avut noroc, vezi bine c-am avut — răspunse, hitru, bătrînul. Voiam să spun de terase...

Căsuţa era pînă aproape la ferestre îngropată în nămol, părea culcată pe o parte în mijlocul nămolului. În colo, nu mai era nimic; se iveau ici-colo, din ochiurile de apă, crengile pomişorilor culcaţi, vreji de cartofi. Gardul de stuf zburase, straturile de flori dispăruseră. În ferestre, muşcatele se uitau vesele, mirate. „Ele, săracele, au privit de aici totul: putea să le înece" — gîndi bătrîna. Toată valea era goală, lucie şi arăta mult mai largă decît înainte. Răsuna tare de strigăte şi de mirări. Ieşi soarele şi cei doi bătrîni se încălziră la soare, scociorînd prin nămol, adunîndu-şi lucruşoarele şi bucurîndu-se că se găseau din nou împreună, lîngă căsuţa lor. Fusese mai mult o spaimă şi trecuse.

●

Şi cum a stat ploaia şi s-a tras apa de pe vale, au venit feciorii, fetele. Şi el şi ea aveau feciori şi fiice — oameni vrednici, inimoşi, care le purtau de grijă. Ai lui se înfăţişară numaidecît, pentru că erau de-acolo din sat; feciorii bătrînei întîrziară puţin pentru că veneau de la Parcheş, de la vreo şapte kilometri şi nici nu ştiau bine ce se întîmplase. Văzuseră negureala mare de deasupra Somovei şi veniseră. Se strînseră cu toţii ca nişte delegaţii şi cam încurcaţi. Unii hotăriseră să-l ia pe bătrîn; ceilalţi s-o stringă lîngă ei, acolo la Parcheş, pe ea. Cine să le scoată lor nămolul din casă, cine să care nămolul din grădină, cine să dreagă gardurile, cine să facă atîtea drumuri, pentru ei şi să le poarte de grijă?! Le era greu, simţiseră toţi greutatea asta şi mai înainte, dar nu se înduraseră să-i despartă: acuma, dacă se întîmplase potopul ăsta, hotăriseră să şi-l ia fiecare pe-al lor.

El avea peste 80 de ani; ea avea ceva mai puţin şi se ţinea mai bine. Şi el arătase mai în putere, dar prăpădul ăsta de apă îl zdruncinase rău. Toţi erau de părere că n-aveau cum s-o mai ducă şi cum să se descurce singuri aici — mai bine fiecare la o vatră caldă.

— Are să fie mai bine, vorbi pe ocolite unul dintre feciorii bătrînului, cel mai mare. Măcar pentru o vreme şi pe urmă o să vedem...

— O să venim altădată să vedem ce putem aduna de pe aici — îi îndemnă şi feciorul de la Parcheş. Să facem cum îi mai bine.

Se încurcau la vorbă, erau grăbiţi. Şi nu le venea uşor. Simţeau că asemenea lucruri trebuie să se facă repede, fără multă îndoială.

Cei doi bătrîni stăteau iar alături, cu umerii lăsaţi, ca la judecată şi plîngeau fără lacrimi, privindu-se muţi, cu ochi mari, privindu-şi cu jale căsuţa lor oropsită şi, într-o ogradă, mai sus, pe deal, îi aşteptau căruţele gata, nişte căruţe noi de la gospodărie, cu cai mari, frumoşi, nerăbdători. Valea era înecată şi nu putuseră veni cu căruţele pînă aici. Împrejur se strînsese lume multă. Numai la nunţi se mai vedea aşa ceva! îi trecu prin minte bătrînului. De la o vreme, de cînd începuseră să se lase ajutaţi şi dădăciţi de feciori, bătrînii îşi cam pierduseră siguranţa şi încrederea şi se furişase în ei un fel de supunere neplăcută. Acuma descopereau asta. „Ploaia ne-a cruţat, se temu bătrînul, dar ăsta-i mai mare potop. Au să ne despartă!" Grija feciorilor, socotelile lor erau bune şi porneau dintr-o dragoste, dar iată că şi lucrurile bune au cîte odată sclipirea unei săbii.

Îndată ce aflară despre ce era vorba, oamenii din sat strînşi în jur începură să se mire, să întrebe:

— Îi desparte! Îi desparte!...

— Săracii, cum plîng!

— Şi de ce-i despărţiţi, măi băieţi!?

— De ce-i despărţiţi, măi băieţi!?

— N-auziţi: fiecare şi-l ia pe-al lor. Şi moşul e de aici şi merge la feciori, iar ea se duce la Parcheş, la una din fete — e din Parcheş bătrîna, nu-l de-aici.

— Ia, te uită, ce necaz pe oameni!

— Şi de ce nu-i luaţi pe-amîndoi laolaltă?

— Sînt prea bătrîni şi n-au cum să se descurce singuri. Le-a mai distrus şi căsuţa. Vor să-i împartă, să-i despartă...

— Pînă acuma ne-am descurcat, se apără bătrînul. Am dus-o înainte... a venit potopul ăsta, dar ne refacem noi. Mai sînt şi alţi gospodari la fel...

— Sigur că vă refaceţi. N-a stricat mare lucru. Are să-i ajute gospodăria, ei sînt colectivişti, nu-i aşa moşule? — se amestecă cineva din mulţime şi alţii încuviinţară.

— Aşa-i, aşa-i, îi ajută gospodăria, îi mai ajutaţi şi voi, feciori, dar lăsaţi-i pe oameni la un loc, de ce să-i despărţiţi?!

— De ce vă amestecaţi oameni buni? se necăji feciorul cel mare al bătrînului — cum au să stea ei în zidurile astea pustii? ia, gîndiţi-vă...

— Gospodăria le dă ajutorul lor, dar cine le poartă de grijă, în toată ziua? Pînă acuma veneam, cînd unul, cînd altul, dar noi mergem la lucru. Nu-i mai bine să stea la noi? De ce să se necăjească aici?

— Nu ne necăjim, trăim şi noi cum putem — protestă bătrîna. Nu ne-am plîns niciodată. Nu supărăm pe nimeni.

— În casa asta nu se mai poate sta, îşi dădu părerea alt fecior. Zidurile sînt înmuiate de apă. Are să trebuiască dărîmată casa şi luat materialul, ce se mai poate alege din ea.

Bătrînul se supără. Simţise că feciorii osteniseră îngrijind de ei, sau se săturaseră şi copiii nu se cuvine să se satură îngrijind de părinţii lor, aşa cum nici părinţii nu ostenesc şi nu se satură. Pe urmă, îl jignea încercarea asta a feciorilor, oricît de grijulii se arătau. Cum vii tu, feciorul meu, să mă desparţi de bătrîna asta a mea, cu care sînt căsătorit de 16 ani? Adică, pentru că sînt bătrîn? Nici voi nu aveaţi de nici unele, cînd v-aţi luat cu femeile voastre, dar noi n-am spus că voi nu sînteţi vrednici să fiţi împreună şi v-am ajutat noi. Îl jignea gestul copiilor dar păstra în el, trebuind să recunoască în sine că nu mai avea putere. Cînd auzi însă că aveau de gînd să dărîme şi casa, planul acesta cu despărţirea i se păru primejdios şi se apără cu minie, izbucnind:

— N-a avut cînd să intre apa în ziduri! Apa s-a tras repede! Şi de casă să nu vă atingeţi că luaţi foc! Să plecaţi de-aici, voi sînteţi mai aprigi decît apa!

Ar fi vrut să-i bată, ca pe feciorii lui, pentru o şotie, şi se zbuciumă pe loc, căutînd un băţ, dar osteni numai cît se răstise cu vorbele astea şi văzîndu-l întărîtat, bătrîna îl sprijini, liniştindu-l. Apoi l se încleştară fălcile şi rămase respirînd anevoie, încremenit, gheboşat în mijlocul ogrăjoarei înnămolite şi îi lăsă să vorbească în legea lor. Tulburarea lui îi mişcă pe oamenii din jur care le luase şi mai mult apărarea. Nu-i mai putea urmări ce spun, dar bătrînul înţelegea că le luau apărarea, vorbeau pentru ei.

— Feciorii rămaseră încurcaţi. Ce voiseră ei şi ce ieşea!

Viaţa a doi oameni se adună într-una singură şi-i mult mai puternică şi nici nu mai seamănă cu nici una din fiecare. Nu-i o adunare aritmetică. Iar dacă ei acuma îi despărţeau însemna că viaţa lor se reducea la ceva foarte puţin şi nici nu mai aveau nimic din ceea ce fusese. Asta însemna un fel de moarte şi bătrînii se apărau.

— Unde vreţi să mă duceţi voi pe mine!? — strigă deodată bătrîna, judecîndu-i pe ai ei. Ce vreţi să faceţi voi?

Atîta spuse şi se retrase din faţa lor, mai aproape de casă, în semn că terminase orice discuţie. Auzind-o bătrînul îşi aduse aminte că n-o întrebase dacă ea vrea să plece de lîngă el. Fusese luat prea repede şi nu avusese timp să se gîndească la asta. Poate ea ar fi vrut să se ducă la feciorii ei, dar pentru el fusese prea limpede că vrea să rămînă cu el şi n-o mai întrebase. Auzind-o cum vorbea, prinse îndemn şi cu un glas mai îmblînzit şi mai bun, încercă să-i induplece pe feciori cu un ultim argument, care îi veni atunci:

— Ascultaţi ce vă spun, vorbi el, făcîndu-le semn cu mîna, să-l asculte. O să mergem care-ncotro, cum vreţi voi. Poate unul din noi să se petreacă. Viaţa omului nu-i dată cu zapis. Numai lăsaţi-ne, mai lăsaţi-ne împreună, cel puţin pînă o să terminăm de mincat cartofii din grădină. Avem nişte cartofi aici în grădiniţă. Ne-om hrăni cu ei şi după aceea o să vedem...

Îi dăduseră iar lacrimile şi-i era şi greu şi ciudă că mereu plîngea şi că se rugase astfel. Umblă prin ogradă să nu-l mai vadă nimeni aşa tulburat. Unele femei începură să plîngă de-a binelea. Iar bătrîna, dacă auzi vorba asta a lui, cu cartofii din grădină — se făcu nevăzută în casă, în casa plină cu nămol şi nu se mai arătă decît tîrziu, cînd scoase capul şi-l chemă şi pe el, apoi se ascunse repede să n-o vadă lumea cît plînsese.

— Ce-i de făcut, fraţilor? — oftară şi feciorii, puşi la grea încercare.

— Pe-ăştia doi nu-i mai scoateţi de-aici — îşi dădu cineva părerea. — Lăsaţi-i, săracii, nu vedeţi cum...

— Lăsaţi-i, hai lăsaţi-i, măi băieţi. Să aveţi grijă de ei ca şi pînă acuma şi va fi bine aşa.

— Lăsaţi-i, vorba lor, măcar pînă or termina cartofii ăia din grădină. Pe urmă o să vedeţi voi...

— Care cartofi din grădină?! — se năcăji feciorul mai mare al bătrînului. Cartofii i-a luat apa, nu mai e nici un cartof în grădină. Ei nu ştiu asta.

— Poate că sînt, poate că nu i-a luat.

— Nu mai sînt: i-a spălat apa şi i-a dus cu pămînt cu tot, iar deasupra s-a aşternut nămolu-ăsta. E nămol pînă la genunchi, în grădină.

— Ei, poate sub nămolul ăla sînt cartofi. Au să-i dezgroape. Au să scocioare şi-au să-i găsească.

Se duseră în grădină, la faţa locului, să cerceteze dacă mai erau acolo cartofii. Nămolul era mare şi încărcat de apă, nici nu se putea întoarce cu sapa. Curgea. Îl răscolîră, într-un colţ al grădinii şi în altul, pînă se lipsiră. Ici-colo, pe deasupra nămolului lucios ca o spinare de bivol, se iveau frunze, cîte un vrej de cartof.

— Poate nu i-a luat apa — se rugă moşul. O să-i căutăm noi. N-o să avem altă treabă şi o să-i căutăm...

Dacă erau sau nu mai erau cartofi acolo, pentru feciori n-avea nici o importanţă, dar bătrînul se temu că asta hotăra totul.

— Lăsaţi-i pe oameni în căsuţa lor.

— Să nu-i despărţiţi, că să ştii că faceţi un păcat, măi copii.

— Lăsaţi-i, aşa cum spune moşul — pînă termină ce-or fi avînd ei, acolo în grădină. Pe toamnă, o să-i luaţi.

Cei care căutaseră să vadă dacă mai erau cartofi în grădină, intraseră cu sapele, cu lopeţile în casă şi începuseră să arunce nămolul afară.

— În casă, nămolul nu-i chiar aşa mare. O clacă, acolo, de cîteva ceasuri — şi casa-i gata.

— O văruieşte pe urmă bătrîna, trage nişte briie cu nişte flori pe la ferestre, mai ceva de cum au fost.

Casa fusese drăguţă, înflorată şi încondeiată ca un ou.

— Şi unde-o să dormiţi la noapte!? — descoperi o noră. Aici nu puteţi... Mergeţi să vă culcaţi la noi.

— O să vedem — se feri bătrînul. Poate găsim să dormim aici, pe aproape...

— Da' dormim în pod, în pod e cald, aşternem — rezolvă mai bine bătrîna.

— Ei, atuncea — să fiţi sănătoşi, se hotărîră cu voie bună feciorii. Şi se apucară cu toţii să aranjeze casa.

În noaptea aceea au dormit în pod, pe un braţ de iarbă uscată şi îşi amintiră din tinereţe. Deşi aveau cu ce să se învelească, le-a fost frig şi aproape n-au dormit.

●

În cîteva zile, căsuţa ridea în soare şi apăruseră prin dreptul ferestrelor şi nişte floricele, nişte tufe de busuioc, răsădite pe locul celor vechi, de nişte mîini jucăuşe, de fete. Un vecin le găsi purcelul, răzleţit şi pripăşit pe la el: îl hrăniră şi-l priponiră la locul lui. Găsiră chiar şi cloşca. Erau norocoşi. Numai puii se duseseră cu apa. Vecinele îi aduseră mătuşii ouă proaspete şi ea făcu îndată cuibar şi puse cloşca pe ouă, sub pat, la răcoare, că începuseră căldurile.

Numai de cartofii din grădină nu se atinsese nimeni. Nu-i mai căutară, ci lăsară treaba asta pe seama bătrînilor şi pe mai tîrziu. Cine ştie: poate erau, poate nu mai erau.

Apoi oamenii îi lăsară în pace şi îşi văzură de treburile lor, la gospodărie — erau foarte multe treburi acum la gospodărie. Pe ei îi puteau vedea în fiecare zi umblînd, pîgulînd împrejurul casei. El cioplea un lemn, dregea un capăt de gard; ea aduna cîteva crenguţe, plivea cîteva buruieni; scotea din nămol cîte un capăt de lemn, o unealtă veche. Seara, se mai vedeau cu ei acolo un fecior sau o fiică: trebăluia cu ei acolo vreun ceas, pe lîngă plita înjghebată în ogradă, apoi pleca şi-i lăsa în pace.

Într-o dimineaţă îl strigă la gard feciorul vecinei, venit în concediu. Vecinul îl întrebă de sănătate şi-i trecu peste gard o pîine rumenă, adusă de la oraş, înfăşurată în jurnal. Bătrînul se înroşi tare, atîta cît se vedeau obrajii lui năpădiţi de barbă sură, şi ţinînd nehotărît pîinea într-o mînă îl întrebă:

— Asta cum vine? Îmi dai de pomană, adică!?

— Nuuu, moş Grigore!, se apără vecinul. Ai cartofi trufanda, frumoşi. Ai să-mi dai şi mie cartofi, cînd ai să umbli la ei.

— Aha! Aşa-i că sînt cartofi acolo? Unii ziceau că nu sînt. Dar trebuie să fie — se bucură bătrînul şi mulţumi pentru pîine şi mai ales pentru cartofi...

●

Nu prea aveau ce face acasă şi începură să meargă la gîrlă, cu undiţele. Se sculau dimineaţă, adunau rîme răscolind nămolul, tot acolo, în preajma cartofilor. Erau rîme mari, bune, albe. Răsăritul soarelui îi găsea pe pîlcoaiele mari, netede, de pe malul gîrlei, cu undiţele aruncate, adînciţi în aşteptare, ca într-o rugă. Uneori, bătrîna intra, aşa îmbrăcată, cîţiva paşi în gîrlă şi arunca undiţa mai la adînc, unde sărea bibanul. Erau ceasurile lor cele mai tihnite şi lumina răsăritului arunca şi asupra lor frăgezimea şi transparenţa bălţilor.

— Eu am să fac un lucru mare, se lăuda el, tulburat de ideea care îi venise de o vreme şi pe care voia să i-o împărtăşească. Auzi, Ileană?

— Ce vrei să faci, Grigore?

— Ai să vezi. Numai mă gîndesc că e bine întîi să fac lucrul ăla şi pe urmă să-ţi spun.

— Îi mai bine să-mi spui acuma.

— Hai, dar, să-ţi spun acuma. Tot ata este...

— Stai, opreşte-te puţin, că tocmai...

— Aa, i-ai prins! Asta-i semn bun. Mai bine aş intra şi eu în apă.

— Stai, stai, tu acolo, unde eşti. Apa-i rece — te prind cîrceii numaidecît. Abia ai scăpat de jungurile-alea, de cînd cu ploaia...

— E-adevărat, nu mă mai doare. Stai, dar, tu acolo şi eu aici. Spune la peştii-ăia să nu mă uite cu totul şi să mai dea şi pe la mine. Şi ai grijă, nu te duce prea la adînc...

— Spune mai bine ce isprăvă vrei să faci?

— Ai să vezi acuma ce vreau să fac. Ascultă... Nu era nimeni pe aproape, aşa că putea vorbi mai tărîşor. Ascultă, spuse din nou, eu ţin minte că în timpul războiului, în 1943, eu am dat statului o căruţă cu cai, plină cu grîu. Era un grîu grozav. Şi caii erau buni — că îmi era drag să îngrijesc de vite. Au venitur nişte colonei, nu ştiu ce mama lor erau, şi — hai!... Ce m-am gîndit acuma: n-au să-mi dea ei o căruţă cu cai, plină cu saci — dar cîţiva saci tot ar putea să-mi dea pentru căruţa aia. Înţelegi? Măcar doi-trei saci. Ce zici? Ieşim din încurcătură?

— Ieşim, omule, dar de atunci a cam trecut apă multă pe gîrlă. Cine mai ţine minte?!... S-a schimbat... Sînt 16—17 ani de-atunci...

— S-a schimbat, ştiu că s-a schimbat, dar am eu o chitanţă anume. Mi-au dat atunci un fel de chitanţă şi eu am păstrat-o. Am pus-o bine — trebuie să fie pe undeva.

— Unde ai pus-o? O fi luat-o apa asta.

— Nu cred s-o fi luat apa. Era bine pusă. Cînd ajungem acasă, o să începem să căutăm. Trebuie să dăm de ea.

— Şi unde vrei s-o duci?

— Asta mă gîndesc şi eu: unde să mă duc cu ea? Eh, numai s-o găsim, că pe urmă nimerim noi şi locul unde s-o ducem.

— Bine spui tu... om face-o şi pe asta...

Bătrîna urmărea încurcată undiţa şi tăcu. I se părea că omul îşi pierduse puţin agerimea, după potopul ăla. Nu-i spunea nimic: căuta să-l aducă la loc, aspră:

— Fleacuri, moşule!... Coloneii tăi... ia-i de unde nu-s. Ala a fost război. Mulţumeşte-te că nu te-ai prăpădit atunci şi taci.

— Ştiu eu că... ia-i de unde nu-s. Află că nici nu mă las în nădejdea aia. O încercare. Omul încearcă.

— Omul e dator să încerce acolo unde trebuie...

— Tu să încerci să te duci mîine la gospodărie. Mult-puţin, avutul nostru este acum acolo...

O trimitea pe ea, iar ea nu spunea nimic. Amîndoi ştiau că nu prea le era la îndemînă să se ducă şi să ceară ajutor. Nu vorbeau despre asta. Dacă cineva le-ar fi deschis uşa — ar fi fost bine.

— Parcă n-o ducem chiar rău, vorbea tot el. Am vîndut scîndurile alea şi mai putem vinde nişte scînduri şi nişte leaţuri. Ţineam scîndurile pentru coşciug, dar ducă-se dracului de coşciug! Am să mă duc mîine la Petruş, el înveleşte casa şi are nevoie de scînduri.

Ar fi vrut mult să fie independent şi să nu mai aibă nevoie de ajutorul feciorilor. Nu fusese el niciodată prea independent, în viaţa lui, dar dorea mult acest lucru, mai ales acum. Şi făcea fel de fel de planuri.

Aşa vorbeau acolo, pe malul gîrlei, pînă cînd socoteau că au prins destui peşti şi începea să dogorească soarele. Apoi se întorceau acasă, aprindeau un foc de vreascuri, frigeau peştii şi se aşezau să mănînce în faţa casei, pe o măsuţă rotundă, joasă. Un miros îmbietor de saramură umplea valea, iar oamenii ştiau că bătrînii sînt sănătoşi şi s-au întors de la pescuit.

Apoi, el căuta chitanţa aceea năzdrăvană şi cum n-o găsea, o lăsa pe altădată şi îşi afla alte treburi. Se trezeau amîndoi în marginea locului cu cartofi şi se priveau unul pe altul întrebători, puţin neliniştiţi. Locul era mic, acoperit cu nămolul care începea să crape de căldură. Ei măsurau cu privirea locuşorul acela şi iar se uitau unul la altul: „iată, păreau să spună ochii lor — atîta avem noi de trăit amîndoi, cît cuprinde locuşorul ăsta. Iar dacă n-or fi cartofi dedesubt...". Nu se puteau hotărî să înceapă să răscolească după cartofi. Dar nu-şi spuneau nimic. Ea îşi vedea de treburile ei prin casă, el se ducea spre lac şi aduna o subsuoară de buruieni pentru purcel. Deseori punea scăriţa şi cu băgare de seamă se urca în pod şi scociora pe-acolo.

— Ai să cazi odată de pe scară. Nu te mai astîmperi — îl certa ea, de jos.

Aveau un butoiaş cu apă, sub streaşină şi ea se apleca în butoiul ăla şi lua apă cu ceaunelul.

— Nu te mai astîmperi şi nu vrei să înţelegi — o certa el. Ai să cazi într-o zi cu capul în butoi şi am să te găsesc acolo, doamne fereşte. Am să arunc butoiul ăsta! Sau am să-l vînd...

Mereu se certau de la lucruri din astea şi în ograda de-o palmă se auzeau glasurile lor joase, învăluitoare.

Seara, la culcare, n-aveau somn. Plănuiau pînă tîrziu, puneau la cale, căutînd, de exemplu, unde ar fi o muncă mai potrivită pentru ei doi, în gospodărie.

— La păsări, la pul. Acolo ar fi bine.

— La pui s-au dusur nevestele brigadierilor, că-i muncă uşoară... şi trebuie şcoală, cică.

— La prăşit — nu-i de noi.

— Am prăşit, la vremea noastră. Pentru tine ar fi bine să păzeşti ceva, pe la vreo stînă, unde-i urda dulce... la cireşi, măi Grigore, la vişini — nu ne-am gîndit...

— M-am gîndit eu, n-avea grijă. M-am gîndit, dar la cireşi n-au pus pază: e plin pămîntul de cireşe şi de vişine.

— Vezi, moşule, dacă luai şi tu una mai tînără şi cu zootehnica asta acuma trăiai altfel, îl dezmerda şi-l necăjea bătrîna.

El înţelegea că aşteaptă şi ea o vorbă bună.

— Parcă tu nu eşti tînără? Ai putea să înveţi şi zootehnica... baba Gherghina e vinovată, dumnezeu s-o odihnească. Ea ne-a încurcat pe noi doi. Pliveam, în vara aia, la vie — începea el să povestească. Ea trecea pe drum şi s-a oprit: „via-i bună, Grigore, zice. Îi frumoasă, are rod bun dar tu ai rămas singur. La atîta fruct şi podoabă ţi-ar mai trebui un suflet". „Ştiu că ar mai trebui un suflet, zic, numai să fie un suflet bun" — am bătut eu. „Lasă, zice, că ştiu eu o femeie bună, o vădană de la Parcheş, singură şi ea săraca. Am să vin cu ea". Şi a venit cu tine. Dar eu te cunoşteam, de cînd erai fată. Te ştiam, te ţineam minte de la hramuri, cînd făceam noi hramuri..

— A murit săraca dada Gherghina...

— Ei, oamenii mor, toţi murim ca vrabia...

— Ba, să nu mai murim ca vrabia. Moartea să mai roadă şi chietre şi bolovani...

Tîrziu, şoaptele lor se stingeau în întuneric şi prin somn îşi ascultau mai departe respiraţia. Şi ei puteau spune că nu se află lucru mai odihnitor şi mai bun pe lume decît, în umbra misterloasă a odăii, să asculţi, noaptea, un om respirînd uşor, aproape de tine. Apele care veniseră de pe dealuri le aduseseră şi lor în casă, odată cu nămolul, doi greieri care acuma îşi veniseră în fire, se cuibăriseră pe undeva şi cîntau de zor.

Într-o după-amiază el se duse iar la Petruş, să-l convingă pe acela să-i cumpere scîndurile. Se întorcea liniştit cu banii de arvună în buzunar, dar cînd intră în ogradă se opri, cercetă îndelung grădina şi o căută pe bătrînă:

— Ai scăpat purcelul şi a început să scormonească la cartofi.

— N-a scormonit purcelul, nu poate el să umble acolo.

— Dar rîmăturile alea ce sînt?

Ea tăcu o clipă, privindu-l plină de un secret mare apoi şopti:

— Omule, să ştii că sînt.

Spuse vorbele astea cu atîta tulburare şi taină şi bucurie, cum spusese vreodată, în viaţa ei, unui om că îl iubeşte. Şi poate nici nu spusese, niciodată, cuvintele „te iubesc", ci spusese ceva asemănător: „omule, să ştii că sînt".

Apoi, ea adăugă:

— Dar n-am scos nici unul. Numai am dezvelit vreo trei cuiburi, m-am uitat la ei şi i-am învelit la loc...

Bătrînul simţi ceea ce îi încredinţase ea şi ochii îi străluciră:

— Aşa-i că sînt?!

●

Pe la începutul lui iulie, într-o după-amiază, în dreptul casei lor opri o căruţă şi se dădu jos din ea preşedintele gospodăriei şi conductorul. Luară pe sus un săcuşor îndesat, îl duseră pe braţe amîndoi şi-l aşezară în pragul bătrînilor.

După treierat o să vă dăm fondul de doi la sută. Să faci, mătuşico, plăcinte şi turte. Apoi adăugă: avem o grădină bună, anul ăsta. Dacă vrei, vino la culesul roşiilor, ardeilor. Îi mai aduci şi moşului ceva legumă...

— De mîine vin, făgădui bătrîna şi se înroşi în obraji, încît moşul descoperi că era tînără.

— De mîine, te duci singur la undiţă. Are să-ţi fie urît.

— Are să-mi fie urît.

— Cînd te-o răzbi urîtul — să vii şi tu pe la grădină... Porneşti încetişor pe malul bălţii, tot pe la umbră..

●

Aşa cum se înţeleseseră, ea se ducea la grădină şi culegea roşii, ardei, pătlăgele, în rînd cu fetele şi nevestele.

El aducea peşte. Uneori nu-l frigeau şi pe o sîrmă întinsă sub streaşină începură să apară peştişori înşiraţi la uscat. Într-o zi, aduse un crăpuştean. Erau şi bibani, dar era crăpuşteanul ăsta şi bătrîna se miră:

— Ăsta de unde-l ai?

— L-am prins eu. Era să mă tragă de pe mal.

Aducea mereu, printre bibani şi babuşcuţe, cîte un peşte mai mare, o ştiucă, sau un lin. Şi ea îl credea că-i prinde el. Odată însă el îi spuse secretul:

— Îmi dau pescarii, cînd vin cu peştele la cherhana.

— Mă miram. M-am gîndit odată că aşa trebuie să fie, dar dacă ai spus că-i prinzi tu...

— Uite, vezi: am vrut să te amăgesc şi eu odată şi n-am putut. Dar tu credeai că-t prind eu!...

Într-o seară, cînd ea se întoarse de la grădină, nu-l mai găsi acolo, dinaintea casei, aşteptînd-o ca de obicei, dînd iarbă purcelului. Nu era nici în casă şi se nelinişti. Îl găsi plin de pămînt, de sus pînă jos şi pe faţă: — scormonea în grădină.

— Arăţi ca un sobol! — se sperie şi rîse bătrîna. Ce te-ai apucat să faci!?

— Crezi că numai voi, acolo la grădină, sînteţi bogaţi? Ia vino să vezi...

Şi o duse cîţiva paşi în colo, îi arătă o grămăjoară de cartofi curaţi, mari şi galbeni ca nişte bulgări de miere.

— Îi vezi? I-am găsit! Sînt!...

— Îi văd, dar ai să te-mbolnăveşti. Să te astîmperi. Lasă-i acolo şi-o să-i scoatem amîndoi. N-a fost vorba aşa?

— Ba aşa a fost vorba, dar tu eşti ocupată. Lasă că nu mă îmbolnăvesc. Mi-i urît singur. Şi nici nu-i bine să-i mai lăsăm în pămînt, să nu dea coropişniţa la ei...

În fiecare seară, şi dimineaţa, se uitau amîndoi la grămăjoara care creştea într-un colţ al odăii. Luau cartofii în mîini şi-i mîngîiau cu privirile, le simţeau greutatea. Puneau cîţiva în spuză şi îi coceau. El umplu o căldare şi o strigă pe vecină:

— Unde-i feciorul care a venit în concediu?

— A plecat, a plecat de mult.

— Uite, nişte cartofi.

— Ce să fac cu ei?

— Aveam amîndoi o vorbă. Eu şi el. Cînd are să vină, are să-ţi spună.

Mai umplu de cîteva ori căldarea. Şi împărţi şi la alţii. Erau într-adevăr, nişte cartofi fermecaţi, care nici nu trebuiau să fie mîncaţi, ci împărţiţi şi ţinuţi la păstrare.

Cam în vremea cînd termină de scos cartofii, într-o zi, cînd ea se pregătea să iasă şi să plece la grădină, el îi ieşi înainte:

— Stai pe loc. Acuma mergem amîndoi. M-au pus paznic la vii.

Şi porniră amîndoi. Stăteau acolo la vie, ca într-un rai plin de poame şi de cîntece de păsări. Şi pe alături cu viile curgea gîrla. Noaptea, stăteau, la un foc mic, pînă tîrziu şi ascultau greierii şi le era dor de căsuţa lor din sat. Depănau amintiri din vara aceea şi se sfătuiau cui mai aveau ei de împărţit cartofi din grădina lor, să nu uite pe nimeni. Trebuiau să dea la tot satul — nici nu erau cartofi, erau altceva, un fruct mult mai rar şi trebuia împărţit tuturor şi nimeni să nu fie uitat...

Şi trebuiau păstraţi, trebuiau păstraţi...

Desen de NICĂ PETRE

MUNTELE

Era greu. Bătrîna își simțea inima bătîndu-i în tot trupul. Și în tîmple, și în gît, și în brațe și, mai ales, undeva deasupra ceafei, acolo unde, altădată, în tinerețe, purta greutatea plăcută a cocului împletit din părul bogat care acum se subțiase și se albise, ca o rufă prea veche și prea de multe ori spălată.

Și totuși, bătrîna urca. N-o obosea greutatea rucsacului, nici bocancii cu fiate tocite, nici bastonul de brad cu coaja lustruită ca o piele de șarpe, crestată cu briceagul în spirale și pătrățele, cine mai știe cu cîți ani în urmă, în timpul vreunui popas în urcuș, ci oboseala îi venea de undeva dinăuntru, din întreaga-i ființă, ca ceva străin și independent de voința ei. Înțelegea că starea asta de sfîrșeală pe care în ultimul timp o simțea din ce în ce mai des, nu e altceva decît neputința bătrîneții, ceva din sfîrșitul ce se apropia încet, dar sigur și, mai ales, de neaminat...

Cu toată șovăiala mersului, se vedea că bătrîna știa bine să urce pe munte. Piciorul ei găsea parcă singur locul unde să calce mai bine, pasul tremurător avea în înaintarea lui ceva din mersul omului care cunoaște locul prin care trece. Dar, din ce în ce mai des, bătrîna se oprea să-și tragă sufletul și să-și șteargă fruntea ori obrazul cu o batistă umedă pe care o stringea în mîna ce i se sprijinea în baston. Și atunci, constata cu ciudă că din tot grupul rămăsese numai ea singură, că turiștii cu care pornise de jos, din gura Văii Cerbului se pierduseră undeva, în înălțimi, și că unicul ei tovarăș de drum, micuțul Emil, deși era la primul lui urcuș în munți, o lăsa tot mai mult în urmă. Atunci încerca să-l strige, să-i ceară s-o aștepte, dar aproape că-i dădeau lacrimile văzînd cît de stinsă îi era vocea, și cum chiotul ei de „olllariooo!" cu care altădată făcea să răsune văile, îi ieșea din piept ca un cîntat de cocoș ostenit. Atunci se așeza pe o piatră și privea în tăcere cărăruia șerpuitoare printre stînci, parcă socotind de cîte ori trecuse pe acolo, cît urcase acum și cît mai avea de urcat. Știa că Emil, văzînd-o că întîrzie, se va întoarce după ea. Îl aștepta vorbind singură. Dar nu vorbea ca oamenii cu mintea tulburată. Vorbea cu muntele... Emil întîrzia pe undeva, așteptînd-o să-l ajungă din urmă, apoi cobora înciudat, ascunzindu-și neliniștea singurătății sub o mască de omuleț supărat.

— Hai bunicuțo! Așa nu mai ajungem nici pînă mîine...

Porneau împreună. Bătrînei îi plăcea să-i povestească nepotului amintiri din drumurile ei trecute pe aici. Avea cîte ceva de spus despre fiecare copac, despre fiecare piatră, pîriu, sau urmă de ghețar. Băiatul asculta ce asculta, apoi se lăsa furat înainte de vreun fluture, de-o floare sau de cine știe ce priveliște nemaivăzută, ce se ascundea după prima stîncă. Și bătrîna rămînea din nou doar cu muntele. Totuși, vorbea mai departe...

— Da, era un buchet întreg... Numai „floarea reginei"... Așa îi ziceam de cînd mă știu, că doar era floarea reginelor bune din povești, nu a vreunei cucoane nemțoaice de pe tron... Albeața lor parcă mă orbea. M-am lipit de peretele brînei și, călcînd nici eu nu știu pe ce, și agățîndu-mă de smocurile de iarbă care crescuseră printre crăpăturile stîncii, m-am prelins pînă la ele... Uite sus, colo, vezi locul acela? Sub picioare mi se căsca toată valea asta pe care urcăm noi acum... Să ajungi acolo sus, să vezi ce simți... Și-am întins mîna spre un bolovan rotund care

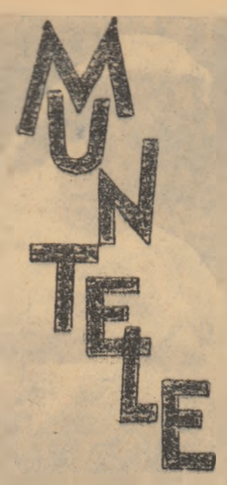

ieșea din stîncă. M-am agățat de el. Dar în clipa aceea l-am simțit că se mișcă. I-am dat drumul. S-a dus ca o ghiulea trăgînd după el un șuvoi de grohotiș... Eu atîrnam pe marginea prăpastiei. Nu știu cum am scăpat. Mă agățasem chiar de smocul de mușchi în care crescuseră florile... Abia cînd am simțit sub mîne pămîntul solid am leșinat... M-a găsit Emil, bunică-tu, și m-a dus la cabană... Dar unde ești năpîrstocule? Cu cine vorbesc eu aici?... Emiii!... Emiiii!...

— ...miii!... miiii!... îi răspundea ecoul cu o voce ciriită, aproape stinsă, iar bătrîna, ascultîndu-l, își zicea că și muntele a obosit.

Băiatul revenea cu o floare rară, cu o piatră colorată sau cu cine știe ce ginganie nemaivăzută de el pînă atunci, pe care le arăta cu încîntare. Și iar luau muntele pleptiș împreună. El, cu pași mici, zglobii, bătrîna cu mersul ei șovăltor.

La un moment dat, Emil împinse la vale un colț de stîncă ce se rostogoli cu vuiet tîrînd după el pietre, pămînt, crengi rupte din pădure. Atunci bătrîna își lungi pasul, și, cu respirația șuierătoare de efort, îl ajunse din urmă. Era supărată. Rea. Întunecată. Rafalele bolovanului se auzeau ca o canonadă înfundată de pădure, însoțită de troznete și pirituri.

— Ei, nu! Asta să n-o mai faci niciodată. Auzi? Nici-o-dată! Ai înțeles? E periculos pentru cei de jos și apoi, ai văzut tu pe cineva luînd în brațe un bolovan și urcîndu-l măcar cu un metru mai spre vîrful muntelui? Tu nu dai jos un bolovan, ci o părticică din munte... Dacă fiecare ar face la fel? Tu ești puternic, poți face să se prăvale și o stîncă, dar să nu mai repeți asta... Promiți? Crede-mă pe mine, moare muntele...

Au ajuns la cabana din vîrf abia spre seară. Bătrîna nu-și mai simțea picioarele. Altfel își închipuise ea ultimul urcuș pe munte... Încă o dată acolo sus, unde de atîtea ori urcase și întotdeauna se simțise așa de bine! De acolo de sus, în tinerețile ei îndepărtate, văzuse întreaga țară a Bîrsei, Piatra Craiului, Făgărașii, Văile Timișului și Prahovei, iar în fund, spre răsărit, Ciucașul și Zăganul...

Acum era frig, sufla un vînt tăios care hărțuia norii vineții, izbindu-i de piatra muntelui ca pe niște cîrpe ude și reci... Bătrînei i se părea că și timpul îmbătrînise.

Cabana cenușie era pustie, iar Omul, stînca de granit care alteori îi apăruse ca un voinic pietrificat, oprind cu piептul lui bătala furioasă a vînturilor, acum i se părea un bătrîn trist și gheboșat, chircit de frig și oboseală, lîngă ușa prea strîmtă pentru trupul lui mătăhălos. Și Emil oboșise. Urca încet, cu picioarele grele ca plumbul. Acum bătrîna mergea înainte iar în urma ei bălțandrul scincea să-l aștepte. Nu-i părea rău că urcase. Cînd se văzu în vîrf, la răscrucea vînturilor, se opri să le audă șuieratul, respiră adînc, închise ochii și rămase așa, nemișcată, lîngă stînca tocită de furtuni. Fu trezită de Emil.

— Aici e frig bunicuțo, parcă vrea să ningă...

L-a luat de mînă și s-au apropiat de cabană. Dincolo de ușa grea, din birne de brad, domnea liniștea. Bătrînei i se păru că aude o vinzoleală ca de oameni care fug grăbiți la locurile lor... O clipă, se crezu în fața clasei din mica școală de cartier, unde atîta amar de vreme fusese învățătoare. Parcă revenise după o recreație nefiresc de lungă printre copiii care fugeau spre bănci. Se opri zîmbind cu tristețe. Emil, grăbit să se vadă cît mai repede înăuntru, deschise ușa. În clipa aceea dinăuntru, izbucni un val de strigăte vesele, de aplauze și de chiote. Speriat, Emil se strînse în ea. Bunica încremeni în prag. Cineva din mulțimea strînsă cerc în fața ușii, începu să cînte cu o voce ca din butoi, „mulți ani trăiască". Alții îl urmară. Se formă un cor ciudat, lipsit de armonie, dar plin de acea spontaneitate comunicativă care-ți schimbă pe loc starea sufletească. O fată îi întinse cîteva fire de floarea reginei.

— Sînt pentru dumneavoastră!

Pe bătrînă o podidiră lacrimile. Deci știau. Pe ea au așteptat-o. Și îl cuseră liniște, ca într-o clasă la început de an școlar. Cui oare dintre cei cu care pornise în Valea Cerbului apucase să-i spună? Pe peretele din fund, deasupra mesei împodobite cu crengi de brad și ienupăr, cineva scrisese: „Pentru tovarășa profesoară Heracleea Ignătescu la cea de-a 118-a ascensiune". Dedesubt se cunoștea un scris mai vechi: „Cu toții în cosmos!". Veniseră și cei doi meteorologi de la stația învecinată. Copiii cabinierului priveau spre bătrînă cu două perechi de ochi rotunzi, luminoși, parcă fără linie și desen, ca ochii copiilor din tablourile lui Tonitza. Unul dintre meteorologi, cel mai vîrstnic, o cuprinse pe bătrînă pe după umeri, și o trase înăuntru.

— Ei, mai poți, mai poți, bătrînico? A cîta oară ne vedem?

— Eu știu? Poate a cincisprezecea...

— Numai?... Și tot nu te-ai lăsat!

— Asta e ultima... Să-mi iau rămas bun...

— Ai spus-o și anul trecut... Dar te tot trage ața aici în vîrf.

— Acum gata!... N-am încotro. L-am adus pe Emil...

— Unde ești, prisleo? strigă cineva și, după voce, bătrîna îl recunoscu pe cel ce începuse primul să cînte „mulți ani trăiască". O să-ți facem botezul munților... Crezi că scapi? și începu să-l alerge pe băiat în jurul mesei.

— E cazangiu la Iași... Cam fudul de-o ureche. În schimb are o voceee! L-ați auzit! o lămuri fata care îi dăduse florile.

I-au așezat în capul mesei, unul lîngă altul, și toți ceilalți, vreo două zeci, s-au înșirat în jur. Au băut ceai cu rom, au prăjit cîrnați trandafiri, au scos de prin cutiile de aluminiu, roșii proaspete și ardei grași. Pe bătrînă nici măcar n-au lăsat-o să se atingă de rucsac. Era sărbătorită. Emil adormise cu capul pe un colț de masă, iar bătrîna se tot străduia să-și amintească măcar de unul din cei ce o întîmpinaseră astfel. Nu îi cunoștea. La un moment dat, i-a rugat să-și spună pe rînd numele, meseria și orașul de unde veneau. Erau de prin toate colțurile țării. Necunoscuți. Și iar o podidiră lacrimile.

Era ultimul ei urcuș.

A doua zi, la înapoiere, i-au condus cu alai, pînă sub Brina Caraimanului. Era senin. Soare. În depărtare, se vedeau Ciucașul și Zăganul, jos de tot șerpuiau văile Prahovei și ale Timișului, iar Țara Bîrsei își așternea covoarele multicolore la picioarele Pietrei Craiului.

Din nou muntele era tînăr, frumos, puternic.

Bătrîna și copilul mergeau alături, ținîndu-se de mînă spre a nu se lăsa furați de poteca abruptă. De astă dată coborau. Dar cei de sus, rămași acolo, aproape de genune, făcîndu-le semne de despărțire, înțelegeau că numai unul din cei doi cobora cu adevărat...

Celălalt urca, urca fără oprire.

două schițe de IOAN GRIGORESCU

desene de MIHU VULCĂNESCU

ERIK MAJTENY

Era frumos, și tînăr, și puternic

Era frumos, și tînăr, și puternic.
Desăvîrșise-n gînd aceste case,
iar degetele îi fugeau pe schele,
schimbîndu-le în harfe cu corzi melodioase.
Și-a mai făcut un gest visat de mult
și, unde-a fost maidanul cu ciulinii,
trei sute de-ncăperi se-nsuflețiră
de mătăsosul foșnet al luminii.

Mai dă pe-aicea cîteodată,
de obicei cînd ziua stă s-apună
și mamele-aplecate pe balcoane
copiii de la minge și-i adună.
Ai zice că așteaptă-autobuzul.
Și-aprinde o țigară.
Dar iată-l că pornește mai departe,
fîșiile luminii părînd că le măsoară.

Era frumos, și-ncrezător, și tînăr.
El de pe-atuncea le visa pe toate:
mușcatele-n ghiveciuri de lut, cofetăria,
surîsurile zilei de mîine, -abia schițate.
Acum împlîntă-n alte părți jalonul,
pe alt maidan înghite praful,
croind un cuib și pentru-acești doi tineri,
al căror loc de taină e cinematograful.

El primăverii-i taie drum,
aflat mereu în fruntea bucuriilor.
În urmă-i crește vița sălbatică pe ziduri
și cîntecul și zîmbetul copiilor!
Era frumos, nesățios și tînăr
ca universul ce-și revine din torpoare
și mlădiosul mijloc al zilei care vine
îl frînge dintr-o-mbrățișare.

Memento

Foșnete, murmure, șoapte
purta prin crengi fătarnica noapte.
Tufele stăteau grămădite la pîndă.
Pînă și luna putea să mă vîndă.

Rădăcina și muceda iască
se făceau pumni, să lovească,
și, proiectată pe jos, fiece ramură
flutura o pană de cocoș ca o flamură.

Noaptea năvălea oarbă,
c-o rețea de capcane prin iarbă.
Rîpe și gropi năpădiră pădurea.
Toate cărările duceau aiurea.

Pe mine mă dibuiau baionetele trase.
Tot amarul pămîntului în sufletul meu se-adunase.
Acolo mi-e ziua de ieri, tînjind însetată de-o rază.
Înțelegeți-mă: viu dintr-o noapte de groază.

Acum cînd sori de aur negura o alungă,
cînd pe cerul meu se arcuiește un viitor de belșug
și de muncă,
și-un codru de stîlpi își urcă spre lună bujorii,
și senine-mi sînt nopțile și spornici zorii,

înțelegeți-mă: privirea-ndărăt cîteodată-mi alunecă.
O jalnică umbră zarea mi-o-ntunecă.
Îmi cere să uit. Sufletul meu să se-ndure.
De n-aș ști că sub haină ascunde-o secure!

Atît ar mai vrea: o spărtură, să se strecoare.
Și de nu i-ar sta-n drum milioane de inimi
neșovăitoare,
cireada umbrelor s-ar năpusti din nou peste lume,
să ucidă. Să taie. Tot ce-i viu să sugrume.

În romînește de IOANICHIE OLTEANU

ȘTEFAN IUREȘ

Instalatorul de stele

Prăjina telescopică îl suie.
Ajuns, încet, în margine de cer,
dintr-o genune care e și nu e,
ivește-un astru mic cît o gutuie
înșurubat în ceață albăstruie
cu mîna lui de dumnezeu sever.

Cînd Andromeda se îmbogățește
între coordonatele ei vechi,
nimbat ușor, surîde omenește,
și bate-n soclul lui de fier cu-un clește
și-atunci cu el Pămîntul iar pornește
sub constelații gemene, perechi.

Așa-zisa proză

Ca un hoț am intrat în bucătărie,
tiptil, fără zgomot am strîns farfuriile,
cuțitele nu s-au ciocnit, nici un zgomot
n-a tulburat odihna ta sfioasă,
am silit apa să curgă-n tăcere
peste planul înclinat al faianței
și am surîs îndemînării mele
semnată pe tacîmuri și pahare.

Nu te-am simțit venind. Era de vină
doar nemaipomenita concentrare
cu care lustruiam o furculiță,
dar tu n-ai rîs, nici n-ai bătut din palme.
În nici un alt fel n-ai vădit surpriză
cînd lucrurile, fără să tresară
sclipiră pline de curiozitate
să vadă ceea ce se va petrece.

Nu, nu s-a petrecut nimic anume,
precum nu se întîmplă nimic deosebit
cînd cele două aripi se mișcă simultan
și pasărea o poartă peste-abise,
dar și la o palmă deasupra cîmpiei
încît filfîirea stîrnește, lin, colbul.

Nimic. Robinete, dulapul cu vase...
Și totuși memoria intimă-a materiei
a reținut transfigurarea simplă
pe care-o datora îmbrățișării
prelungi, deși părelnic oglindită
în unda somnoroasă a faianței.

Valul

— Dar nu sînt pietre?

— Aci e neted ca-n palmă. Dă-mi mîna.

— Vreau să merg singur.

— Atunci, haidem!

— E grozavă marea... Cînd o simt așa, aș sta din ea cu nesaț. Acolo la tine e adînc?

— Pînă la piept.

— Stai să iau o gură... E amăruie... Albastră... Și, mai ales, limpede... Și mare... Nu-i așa? Nici tu nu-i vezi marginile, nu?

— Cum să le văd?... Nimeni nu le vede...

— Hai să înotăm... Se spune că apa mării are o compoziție chimică apropiată de cea a sîngelui... Nu mi-ar plăcea să fie într-adevăr așa. N-aș mai vrea să înot. Și apoi, sîngele e roșu, nu-i așa?

— Înotăm? Cînd vin valurile o să-ți strig, să te ferești... Uite ce mari sînt și înspumegate...

— Le simt...

— N-avea grijă de haine. Nu e nimeni pe țărm. Pornim?

— Pornim.

— Atenție!... Val!

— Simt!... Toate pînzele sus! Tu poți să te ții după mine?

— Încerc... Atenție!... Val!

— Simt!... Mie mi-a plăcut întotdeauna să înot.

— Vaaal!

— Simt!... Am citit undeva că peștii de pe fundul oceanelor sînt orbi... Și turtiți...

— Vaaal!

— Simt!... Dar asta nu-i împiedică să înoate...

— Vaaal!...

— Siiimt... Eu unul aș înota așa pînă la capătul lumii... Tu nu?

— Mai întrebi? Atenție!

— Simt...

De pe faleză marea se vedea ca o boltă albastră făcînd parcă sforțări să se ridice spre înălțimi. Cînd închideai ochii părea că e un plămîn gigantic, de o sănătate atotputernică, respirînd ritmic. Jos, sub faleză, valurile pieptănau fără încetare nisipul amestecat cu alge și cochilii seci. Departe, în larg, coamele înspumegate ale valurilor, rostogolindu-se pe toată imensitatea mării, păreau o nesfîrșită turmă de oi albe, păscînd o pajiște verde, transparentă, de necuprins. Soarele se înălța curat, puternic, parcă abia atunci se scăldase în apele mării. Spre el tindeau cei doi înotători care băteau ritmic, cu brațele, valurile neostoite.

— Vaaal! se auzea vocea primului, spintecînd tăcerea.

— Siiimt! răspundea celălalt ca într-un mesaj confidențial, cu o voce în care se simțea tremurul bucuriei.

— Vaaal!

— Siiimt!

Și, de fiecare dată, piepturile lor spărgeau rostogolirea înspumegată a valurilor. Rîdeau. Erau puternici. Tineri. Frumoși. Cel de al doilea, cuprins de o frenezie copilărească, nu mai aștepta ca tovarășul lui să-i strige. Răspundea înainte de fiecare val:

— Simt!... Siimt!... Siiimt!...

Dar, deodată, s-a așternut tăcerea. Primul văzuse că e inutil să mai strige, iar al doilea tăcea. Oare se îndepărtaseră atît de mult unul de altul? Se auzea doar foșnetul scos de rostogolirea valurilor venind de pretutindeni, dominînd totul, aspru, nesfîrșit, prevestitor de neant...

— Vaaal! strigă atunci, neliniștit, primul.

...Tăcere. Doar un pescăruș tresări undeva în larg scoțînd un țipăt ascuțit de pasăre speriată.

— Vaaal!...

...Tăcere...

În clipa aceea, cel ce strigase simți că i se prelinge pe inimă, fiorul rece al morții. Se întîmplase ceva. Ceva neprevăzut, stupid, ridicol, fără sens, ceva ce poate că nici nu mai putea fi reparat. Căutîndu-și bezmetic în stînga și în dreapta tovarășul, tînărul simțea cuprinzîndu-l tot mai mult panica rătăcirii, deznădejdea pierderii iremediabile, durerea oarbă, sfîșietoare, a vinovăției. Marea hohotea sinistru, soarele se amesteca cu rostogolirea valurilor, pescărușii își strigau unul altuia spaima.

Îl găsi, mai mult printr-o minune, aproape leșinat, abia mai bătînd suprafața apei cu brațele vlăguite. Îl scoase la țărm și, gîfîind de emoție și de efort, îl readuse în simțiri.

— Ce te-a apucat? îi strigă, văzîndu-l că-și revine. De ce ai făcut asta? Ești nebun?...

— Iartă-mă... Valul... A venit... Apoi încă unul... N-am mai văzut nimic...

S-au îmbrăcat în tăcere.

Soarele se înălța. Lumea venea la plaje. Înecatului, îi tremurau mîinile. Abia se ținea pe picioare. Zîmbea stîngher, fără adresă, parcă rușinat de ceva. Tovarășul lui fuma cu nesaț dintr-o țigară aproape consumată. Celălalt își culese de pe jos bastonul și, aplecîndu-se, începu să pipăie nisipul cu degete febrile.

— Ce cauți?

— Ochelarii...

— Uite-i colo... Lîngă piciorul stîng.

Dar celălalt nu-i putea găsi. Atunci prietenul său aruncă țigara, se ridică din nisip, și culegînd de pe jos ochelarii cu sticle negre, ca pentru orbi, îi întinse tovarășului său. Acesta și-i puse la ochi și, cu pași plini de ezitări, pipăind nisipul cu vîrful bastonului, începu să ciocăne drumeagul care urca pe faleză.

Îl ajunse din urmă tovarășul lui, îl apucă de braț, și amîndoi urcară țărmul abrupt.

— Mîine marea o să fie mai liniștită, nu-i așa? întrebă cînd ajunseră sus, omul cu ochelari negri.

DISCUȚII

EXIGENȚELE CONFLICTULUI ETIC CONTEMPORAN

Cunoașterea problemelor eticii marxiste și studierea atentă a trăsăturilor de caracter superioare, care apar la oameni sub influența principiilor moralei comuniste, este acum o sarcină de prim ordin a scriitorilor. Scriitorul fără un larg orizont etic, oricît material brut de observație ar aduna și oricît de versat s-ar socoti în analiza mișcării sufletești, riscă să greșească grav în aprecierea faptelor eroilor săi și astfel să propună cititorului modele îndoielnice, valori false. Asupra acestei primejdii reale critica noastră literară (care are incontestabilul merit de a fi deschis la momentul oportun discuția în jurul conflictului etic, dar fără a-l fi definit, după părerea mea, în mod satisfăcător) nu s-a oprit decît tangențial și aluziv. Cîteva exemple ne vor ajuta să lămurim mai bine opinia noastră. Principala deficiență din punct de vedere etic a unor schițe ca Spațiu verde și Adio, adolescență, de Ion Arieșanu, cuprinse în volumul său recent apărut în colecția „Luceafărul", n-a fost sesizată, cred, nici de Ov. S. Crohmălniceanu (în cronica din Gazeta literară), nici de Ion Lungu (în cronica din Tribuna). Amîndouă schițele suferă de pe urma incertitudinii cu care tînărul prozator triază valorile etice, desigur din cauză că nu-i sînt destul de clare adevăratele criterii de apreciere, normele de comportare ale omului cu o morală superioară, comunistă. Astfel, în cea dintîi schiță întîlnim un șef de echipă care trăiește falsa satisfacție morală a eliminării din colectiv, prin „transfer", a unui tînăr muncitor leneș, intrigant și flușturatic: „Băieții i-au făcut vînt. Nu făcea de echipa noastră", exclamă maistrul Ronea, nebănuind de loc că această „rezolvare", cu care se laudă, contravine modului comunist de a soluționa cazurile de acest fel. Ce s-ar întîmpla dacă fiecare tînăr muncitor cu atitudine necorespunzătoare în muncă și cu unele apucături burgheze ar fi „cedat" altor colective, în loc ca tovarășii săi de echipă să-și ia răspunderea educării lui? Reprobabilă din punct de vedere etic este și comportarea utemistului Sever, din cealaltă schiță a lui Ion Arieșanu, Adio adolescență. Sever o abandonează pe Dana în brațele unui fante cu diplomă de inginer agronom care era în căutarea unui mariaj cu o fată cu domiciliu urban. Tînărul muncitor este departe de a înțelege gravitatea lipsei sale de interes față de destinul fetei de care pînă atunci se simțise legat „printr-un sentiment sincer și durabil, ca un otgon de cas". Această inconștiență contrazice flagrant integritatea sa morală, care nu este salvată nici măcar cu prilejul întîlnirii cu totul întîmplătoare din final. De altfel, promovarea ca pozitivă a unei asemenea comportări nu este un fenomen izolat în proza scurtă scrisă de tineri, ceea ce constituie un argument în plus pentru o mai largă dezbatere a problemelor etice ridicate de lucrările literare. În volumul Nopțile tovarășilor mei, Radu Cosașu aprobă criza de [illegible] pe care o trăiește unul dintre [illegible] sale, un asesor popular. În [illegible] morale a mediului mic-burghez [illegible] singura atitudine care trebuia luată în acest caz era aceea de intervenție activă și necruțătoare pentru stîrpirea turpitudinii, atitudine insuficient reprezentată de Bușcu. Deși Al. I. Ștefănescu, într-un articol intitulat A fi sau a nu fi idilic, apără cu multă pasiune schița, atribuindu-i merite imaginare, obiecțiile aduse de Matei Călinescu rămîn, după părerea mea, neclintite. Tot Radu Cosașu, în schița Musaca nonfigurativă (Gazeta literară nr. 53 1961) pune iarăși în evidență o interpretare etică deficitară. Eroul pozitiv al schiței, un pictor de talent, decis „să se opună oricărei deformări morale la care l-ar supune bucuria izbînzii", nu întreprinde nimic pentru a aduce la realitate o fostă colegă de facultate care pictează niște „monstruozități", prepară musacale garnisite cu fire de păr și caută căi lăturalnice pentru a-și asigura succesul într-o pictură echivocă. Aici conflictul etic de fapt nu se declanșează din cauza lipsei de energie a lui Victor Șuța. Acesta tace tot timpul, savurînd în felul său atît monologul haotic și meschin al Minodorei, cît și musacaua ratată. Agitația interioară a pictorului care „citea mult Balzac și Stendhal", nu depășește nici ea orizontul culinar: „blestemă, cu patetismu-i caracteristic, modestia care-i interzisese azi o bună masă la Capșa". Chiar dacă admitem că viziunea satirică asupra Minodorei l-ar scuti pe prozator de introducerea unui „moment pedagogic" clar, nu putem face abstracție de prezența lui Șuța ca personaj declarat pozitiv și nu-i putem ierta pasivitatea, indiferența sau, în cel mai bun caz, opacitatea. La observații similare ne obligă după părerea mea și schița Darul de Sorin Titel („Gazeta literară", 53/1961). Aici eroul se refugiază în aceeași atitudine defetistă, față de o fată fără alt cusur decît frivolitatea.

Cu totul diferit se comportă, în situații asemănătoare, eroii lui Nicolae Țic din volumul Vîntul de seară și chiar eroii lui Radu Cosașu din schițele Mărturisire în noapte și Sîmbătă seara care, în ciuda opiniilor lui Al. Oprea, mi se par a pătrunde adînc în conștiința nouă, a unor oameni de pe șantierele construcției socialiste. Țic e convins de faptul că formarea atitudinii comuniste față de muncă constituie aspectul esențial al noii conștiințe. Gîndiți-vă la tînărul sudor Motronea, din schița „Sectorul doi". El monologhează interior pe tema seriozității muncii, în timp ce îndeplinește o sarcină care nu-i revenea obligatoriu. Bănică din schița „Multe baloane colorate", pe de altă parte, știe să se bucure ca un copil de succesele în producție ale echipei sale (De altfel, veselia eroului, cum observă S. Damian în articolul Unghiul de vedere al scriitorului, este „rezultatul... unei bune dispoziții generale determinate de socialism"), dar se întristează brusc cînd, în Tîrgul Moșilor, dă cu ochii de Bușneag, muncitor codaș, mincinos, „dat afară" pentru chiul: „Bănică nu pricepe de unde pînă unde îi arde lui Bușneag de distracție, că dacă ai sta să judeci cinstit, el ar trebui să umble numai noaptea, pe străzi pustii, nimeni să nu-l vadă". Din dialogul cu Bușneag, care nu-i deloc omul să-ți stîrnească simpatia, nici măcar mila, Bănică se convinge că are într-adevăr de a face cu o pramatie, însă tocmai aceasta îl îndîrjește și el se hotărăște „să-l învețe omenie pe Bușneag", adică ceea ce lui Șuța nu i-a trecut de loc prin minte. Muncitor cu o înaltă conștiință a datoriei, cu o concepție superioară despre muncă, Bănică se decide să se angajeze la una din cele mai grele sarcini: educarea unui om. [illegible] „această răspundere" pentru Bușneag și insistă să intre în echipa lui, cu orice risc: „Mîine dimineață te prezinți la lucru, a [illegible] Bănică. Răspund eu, că am mai răspuns și de alții, nu mă duci tu pe mine cu [illegible] netoțonul, pricepem noi, și [illegible] că muncim și nu credem orice". Valoarea etică a deciziei lui Bănică stă și în acceptarea unui anume risc în ce privește integrarea lui Bușneag în colectiv. În schițele „Vanghele" și „Vîntul de seară", prozatorul supune analizei atitudini etice asemănătoare, reliefînd din nou frumusețea omului cu curajul răspunderii, profund interesat de soarta tovarășilor săi, gata să întindă oricui o mînă de ajutor, înfruntînd spiritul rutinier și nepăsarea. Subscriu în întregime la interpretarea dată de L. Raicu schiței „Vanghele", dar cred că e nemeritat de aspru comentariul lui S. Damian în legătură cu cealaltă schiță, în care personajul incriminat nu este considerat în acele trăsături de caracter care au stat realmente în atenția prozatorului, condensate în replica: „Mă interesezi în afara răspunderii mele". În general, eroii lui Țic prevestesc apariția acelor maiștri, brigadieri și șefi de echipă care vor dispune de o temeinică pregătire pedagogică, în vederea desfășurării unei activități calificate de educare comunistă a tinerilor muncitori.

În critica noastră literară se operează adesea cu o noțiune extrem de vagă de „conflict etic", nediferențiată de noțiunea de conflict literar în general. În articolul „Conflictul etic în schiță și povestire", Matei Călinescu nu izbutește, după părerea mea, să degajeze caracteristicele acestuia, iar observațiile, de altfel utile, pe care le face, în legătură cu unele lucrări ale lui N. Țic și R. Cosașu, nu depășesc în fond marginile analizei obișnuite estetice, cu toate că criticul promisese să se ridice deasupra „problemelor strict literare, realizînd deziderat important al confruntării cu viața". A vorbi despre „necesitatea unor conflicte puternice, autentice, în stare să confere dezbaterii pe plan artistic acea acuitate proprie înfruntărilor care au loc în conștiința contemporanilor", încă nu înseamnă a atinge specificul conflictului etic. În rest criticul e preocupat de imixtiunile dintre speciile literare, de felul în care Țic conduce narațiunea, de stilurile celor doi prozatori, iar cînd se referă din nou la conflictul etic („estomparea idilică" etc.) ocolește iarăși esențialul. Un progres față de articolul lui Matei Călinescu consider a fi, din punctul de vedere care ne interesează, articolul „Sensul uman al conflictului" de Lucian Raicu, unde autorul recunoaște existența mai multor forme ale conflictului literar și este de părere că o „discuție asupra formelor conflictului contemporan ar fi de mare folos în dezvoltarea literaturii noastre". Din păcate, însă, nici aici nu vom găsi o caracterizare mai concludentă a conflictului etic. L. Raicu limitîndu-se la afirmația că „conflictul devine interesant pentru literatură doar atunci cînd antrenează datele esențiale ale psihologiei personajelor, cînd are rădăcini în conștiință, în sfera gîndirii și a sentimentelor". Chestiunea se cere elucidată, pe cît posibil, prin efortul comun al criticilor și scriitorilor.

Este, deci, necesară o dezbatere în jurul acestei probleme de indiscutabilă actualitate: specificitatea conflictului etic față de alte forme de conflict.

Dintre scriitorii noștri tineri, Nicolae Țic mi se pare a fi înțeles cel mai bine, [illegible] restaurantele) spre a o fuma singur, renunțînd apoi fără părere de rău la această bucurie egoistă, deși nimeni și nimic nu i-ar fi putut trăda gestul infam, este un indiciu că în conștiința eroului funcționează o instanță superioară de autocontrol, aceeași care îl determină bunăoară pe Sokolov din nuvela lui Mihail Șolohov „Soarta unui om" să împartă cu tovarășii săi de suferință din lagărul hitlerist puțina merindă căpătată din întîmplare și pe care ar fi putut-o ascunde numai pentru el. Dimensiunea faptelor este absolut diferită, esența lor morală e însă identică. Ioniță, este, în perspectivă, un Sokolov. Conflictul, desigur, e mai mult sugerat, autorul evitînd o pătrundere analitică, evident din cauza insignifianței faptului. Schița „Risul" este, în schimb, mai analitică. Pavel Cucu, criticat pe drept, cu ocazia unui program al brigăzii de satiră și umor a întreprinderii unde lucrează, găsește în sine suficiente resurse morale pentru a adopta, după o clipă de dezechilibru și dezbatere interioară, atitudinea justă. Situația e delicată, Pavel a comis imprudența comică de a-și aduce la spectacol logodnica, dar faptul că în sinea sa se situează în cele din urmă pe o poziție etică lăudabilă, recunoscînd legitimitatea criticii și făgăduindu-și în mod solemn să se îndrepte („Poftim, rîdeți în voie. Dar vă asigur că a doua oară n-o să mai aveți ocazia!"), îi dă eroului tăria de a ține capul sus. Tensiunea conflictului interior merge crescînd pînă în momentul rezolvării, care-i redă lui Pavel liniștea sufletească și siguranța de sine.

Am fi nedrepți însă cu Nicolae Țic, dacă nu i-am semnala faptul că nu totdeauna găsește coordonatele reale ale conflictului etic. În schița „După miezul nopții", acțiunile și reacțiile eroului, cu toate că pleacă de la o situație motivată, se prăbușesc ulterior în convențional. Bărbatul Irinei nu are o axă caracterologică definită, nu se conduce după vreun principiu moral clar, nu știe ce vrea. Ca personaj el este un amalgam alcătuit din trăsături disparate, întîlnite și la alți eroi din carte. „Drama" sa nu e privită de prozator din cel mai favorabil unghi de vedere și, într-un fel, e mai puțin concludentă decît a Irinei, părăsită pe parcurs nu numai de soț dar și de autor, care o readuce abia în ultimele pasaje, radical și inexplicabil reeducată, fără a-i permite cititorului să descifreze ceva din universul ei moral, din motivele care au îndemnat-o la un act de mare curaj, dacă avem în vedere omul care-l săvîrșește. Cînd eroii pozitivi nu sînt „dați" ca atare, ci evoluează spre o calitate nouă, nu-i admisibil ca autorul să omită procesul devenirii lor, adică tocmai ceea ce interesează în cel mai înalt grad în sens educativ. Irina este prea deficitară din punct de vedere etic, spre a fi lăsată să afle singură soluția ca un Pavel sau Ioniță. Premizele etice ale schiței sînt eronate, neverosimile.

Desigur, criticul poate aborda din multiple unghiuri de vedere problemele conflictului etic contemporan, [illegible] exigență la care obligă realizarea literară a conflictului etic mi se pare a fi aprofundarea de către scriitor a trăsăturilor moralei comuniste. Aici se pune însă și o altă problemă, foarte complexă, cu numeroase antecedente în dezbaterile criticii, privind unitatea dintre etic și estetic. Asupra acestei probleme vom încerca să stăruim mai pe larg cu alt prilej, pornind de la ceea ce s-a constatat din discuție pînă acum.

Leonard GAVRILIU

IOANA KASSARGIAN — Muncitor

BIOGRAFIE și individualitate poetică (II)

Observam într-un articol anterior că limitarea „biografiei" poetice, slaba percepție lirică a realității socialiste generează, în poemele unor tineri, un ton convențional, o euforie monotonă. Pentru ca o temă de interes mai general să poată căpăta o expresie lirică trebuie, se știe, asociată unui univers poetic bine individualizat din punct de vedere moral și social. Dacă această fuziune nu se realizează, imaginile sînt, inevitabil, abstracte și impresia de uscăciune, de lucru „făcut", nu poate fi înlăturată. Uneori, pornind de la o idee generală, poetul o „tratează" printr-o expunere în versuri (corecte și chiar cu imagini „frumoase") sau grupează în jurul ei imagini din alt plan de percepție. Și într-un caz și în celălalt, ideea rămîne exterioară, iar poemul nu depășește limitele platitudinii, cu tot excesul de grație și „poezie". Un poet, propunîndu-și să scrie despre subiectele (sau temele) mari ale epocii, se transformă, inevitabil, în grefierul lor impersonal dacă nu le smulge echivalentul poetic real, dacă nu le pune în legătură cu propria viziune și cu propriul univers moral.

Nu am putea spune că tinerilor le lipsește această „biografie" necesară ori stilul personal dar că, în unele creații, „biografia", lumea poetului este extrem de ștearsă. Și nu este întîmplător că tot aici se întîlnesc „pozele" și clișeele cele mai comune, ori asocierile cele mai stranii și mai obscure. Revenind la Anotimpurile Griviței, rezerva noastră este că, deși Ion Cringuleanu are o „biografie" fixată prin cîteva elemente, o părăsește adesea devenind ecoul unei [illegible] abstracte și, inevitabil, prizonierul formulelor convenționale. Într-un poem, el asociază soarele cu pîinea și cu visul într-o caligrafie bizară. Funiile de întuneric leagă umerii pîinii și umerii omului, trec, apoi, pe fruntea soarelui pînă cînd, se înțelege, pîinea, dezlegată din funii, începe să cînte (Soarele, pîinea și omul visează). În Tractoriștii decorul este, iarăși, de operetă. În fața tractoarelor care brăzdează cîmpul fără răzoare, copiii, mamele, veteranii de la 1907, fetele flutură năframe și flori și rîd ciocnind pahare. „Era, — comentează poetul în același stil — sărbătoare din plin / Cînd în zori / Flăcăii au sărit pe tractoare". Febrilitatea muncii sondorilor este interpretată, simbolic ca o căutare în adîncuri a unei părți de cer prăbușite; întîlnirea dintre om și țiței, spune în final Ion Cringuleanu, e transparentă ca dragostea, anulînd prin această apropiere nefericită imaginile sugestive de pînă aici. Tot așa, în alte poeme, autorul se lasă biruit de atracția clișeelor: trupul este „uriașă statuie de cînt și lumină", înălțimile se pierd, firește, în tărie, pe cîmp ascultă strigătul adînc al pămîntului, cîntecul holdei, cîntecul pîinii, pe cer între lumină și pîine, constructorii ridică albele, marile punți. Chiar în exprimarea unui sentiment intim introduce notații inadecvate, făcînd să eșueze bunele intenții. Semnificativ este în acest sens scurtul poem: Dinspre dragoste. Codrul, — divaghează poetul — poate fi de brad / sau de pîine: / Nouă ne plac zările pline de codri... Comunicarea directă a sentimentului este împiedicată de parantezele eseistice, adică de obstacole pe care poetul însuși le ridică. Procedeul este și mai evident în poemul care dă și titlul volumului. Aici, evocarea pierde din consistență din cauza notațiilor abstracte; tăcerile mari, universul puterilor, puterea de primire a caselor, antenele sevei, nu sînt de natură să concretizeze un univers poetic, să exprime pasiunea poetului pentru obiectul inspirației sale. O confuzie de planuri (între cel real, concret, și cel simbolic) face ca poemul, început la o temperatură lirică înaltă, să coboare pînă la a se pierde în obositoare potriviri de metafore: „Moartea nu cade, chiar dacă sacul de merinde / E rupt! — comentează poetul, transformîndu-se în ecoul sîngeroaselor întîmplări din februarie 1933 — Noi am fi vrut să rupem luna, / S-o purtăm în buzunare; mai repede ca moartea / Am fi intrat în casele noastre de copil, / La dragoste, și le-am fi dat / Cîte-o fărîmă de lună, / Care semăna uimitor cu pîine albă... / Dar ei ne-au pus să rupem moartea. / Și n-am vrut. / Atunci ne-au aruncat cu sila în ea, / Cum ai arunca un cor de păsări / Într-o pădure aprinsă...

Lăsînd la o parte faptul că un cor poate fi mai greu aruncat în ceva (cum ai arunca un obiect) distonează, aici, tocmai accentul impersonal, slaba forță de sugestie a notațiilor. Poetul face eforturi de a evita consemnarea liniară, simpla narare a evenimentelor, dar nu oferă în schimb altceva mai consistent... Intenția, bună, de a depăși cadrul biografiei sale țărănești și de a da elanului său o concretizare poetică mai deosebită nu este dusă, în acest chip, pînă la capăt.

Semne ale unei individualități poetice certe dezvăluie și volumul lui Miron Scorobete: Manuscris. Comentariile critice de pînă acum (Paul Georgescu în Romînia Liberă și Ion Oarcăsu în Tribuna) au remarcat adîncimea observațiilor și substanța densă a universului poetic din această carte de debut. Deosebit, în raport cu alte debuturi, mi se pare la Miron Scorobete echilibrul dintre expresie și ideea poetică. El se mișcă într-o lume familiară, individualizată. În cîntecul lui răzbate durerea pălmașilor „pierduți în convoi secular", tăcerea celor care, supuși la torturi, nu au trădat „marele (...) adevăr" al comunismului (Partid). Se fixează, apoi, imaginile războiului, văzute cu ochii puri ai copilului. Pe această latură, Miron Scorobete se întîlnește cu Nicolae Labiș, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozei și cu alți poeți din generația tînără în a căror sensibilitate au rămas adînc întipărite imaginile unui timp apocaliptic. Pentru autorul Manuscrisului războiul este o intrare în noapte, o suspendare în gol. Cerul se destramă, apele se ascund în pămînt și copilul are senzația vidului care îl înconjoară. Trecerea de la candoare la o luciditate prematură, dureroasă este bine sugerată în poemul (Caietul de geografie). Alte poeme (Altă toamnă, Treceau trenurile, O scrisoare etc.) adîncesc această sugestie. Miron Scorobete îi asociază un peisaj moborît, dominat de „porumbiștile ude", de tulpinele goale ale prunilor, de burnițe persistente. Totul este încremenit, în transee morții putrezesc iar ploaia spală rădăcinile retezate ale copacilor. Ca după o lungă și grea suferință, pămîntul visează la o toamnă liniștită și fecundă: „Pămîntul e istovit și tace / Prea multe urme de șenile și zvastici! / Și-n somn, sub ochi de explozii, fantastici / Pămîntul delirează despre o toamnă de pace".

Miron Scorobete păstrează aceeași acuitate a notațiilor și în poemele care se adresează direct actualității socialiste. Păcatul pe care îl semnalam la alți tineri: tonul general, simbolurile vagi, nu îl găsim la el decît într-un număr minim de poeme. Frecvente sînt versurile încărcate de sensuri lirice ce se dezvăluie fără dificultate. Chiar efuziunea adolescentului, stăpînit de sentimentul unei libertăți depline în socialism, capătă o concretizare poetică remarcabilă: „Eu mă desprind din noaptea cu adîncimi de plumb, / Nu știu decît să lupt spre-a fi învingător. / Ca seara, în șuvițe, nu pot să mă strecor: / Eu sînt întreg și liber. Și triumf!" (Răsăritul de soare).

Sobrietatea notației realiste din Schița Constructor pe țărm, Pămînt recucerit, Șantiere de locuințe, Toamna etc. (unele din poemele cele mai rezistente din volum) ascunde o participare sufletească ușor de sesizat cînd pătrunzi, la lectură, în interiorul poemului. Observațiile nu sînt ale unui comentator rece, care drămuiește nuanța culorii, ci ale unui om intim legat de realitățile evocate, abia în stare să-și stăpînească prin expresie, emoția.

„În turle ascuțite, pe cenușii pereți — începe, relativ fără un accent liric aparte, poemul Schiță — Trecutul întîrzie, meditativ și mut, / Ca în popas metalic o acvilă pe-un scut / Uitată de anotimpuri și ștersă de săgeți... / Un zid se-nalță proaspăt lăsîndu-le la poale, / Urcînd tot mai deasupra constructorii eroi. / Și cade printre schele cu replici vii și noi / Din cînd în cînd mortarul pe soclurile goale".

Poemul în care expresia atinge o forță de sugestie deosebită este „Constructor pe țărm", semnalat și de prefatatoarea volumului (Nina Cassian) și de criticii amintiți mai înainte. Prin ce se distinge acest poem de multe altele închinate constructorilor? N-aș spune că prin imagistica bogată și inedită. Ceea ce se impune, în aceste versuri riguros eșalonate, este permanenta fuziune dintre simbol și notația exactă, între un plan afectiv și altul concret, material. Construcția devine, în acest chip, o materializare a sentimentului, a luminii, a frumuseții mirifice a peisajului marin:

„Eu prind golul depărtării și croiesc din el fereastră, / Apa proaspătă-a luminii o amestec în mortar. / Cîntecul țîșnit spre slavă, ca de pasăre măiastră, / Între cărămizi îl seamăn, suflet viu și necesar... / Iau în pumni răcoarea iernii și-o zidesc încet, tăcînd, / În unghere liniștite, pentru zilele toride..."

Așa cum remarcam, puține sînt poemele în Manuscris în care accentul personal să nu se simtă. Sînt, totuși, cîteva care nu depășesc limitele unei notații liniare a ideilor generale. În această categorie ne par a intra versurile din „Cîntecului (descîntec), Ritm de august, Cartierul Dragalina, Spre vară, Alt Anotimp, Brîu de aur și altele, răzlețe. Poetul vorbește, aici, de puterea vastității și de stihia vastității, de întinsul generos, de plaiul generos, pe care coboară, ca în baladă, turme de oi, de chemările stelelor-precunoscutelor sau expune, eseistic, în chip de cronică rimată, o întîmplare mai deosebită din viața orașului, de pildă dărîmarea unui cartier. (Cartierul Dragalina). Sînt de acord cu tov. Oarcăsu că strofa ultimă a poemului sugerează o voluptate a negării vechii lumi, dar mi-ar fi greu să recunosc semnele acestei participări morale intense în altă strofă care sună, cum am spus, ca o cronică rimată sprințară:

„Desfrîu, putoare, ploșnițe, scandal.. / Vocabularul — acesta indecent / Aicea a trăit, material, / Cu domiciliu permanent" (Cartierul Dragalina) Tot așa, într-un poem închinat eroului comunist (Alt anotimp), cu excepția tabloului peisagistic din prima strofă, celelalte nu reușesc să „sensibilizeze" ideea, s-o grefeze pe un fond moral. În acest caz, poemul alunecă în abstracțiuni: „Înălțăm noul ev, comunist / O, necuprins anotimp! / Sufletul nostru întreg / Azur în juru-ți și nimb, / Inima noastră în inima ta / Nesupusă fugarului timp".

Participarea poetului, prezența „biografiei" în oricare scriere a sa ni se pare a constitui o condiție elementară a comunicării lirice. Semnele uscăciunii și efectele convenționalismului apar, în creația unor tineri (și nu numai a tinerilor) atunci cînd poetul se mulțumește cu rolul extrem de minor de a înregistra, cu o corectitudine seacă, ce cade sub condeiul prodigios, fără a-și îmbogăți universul său intelectual și moral, lărgindu-și astfel „biografia".

Eugen SIMION

Lui ZAHARIA STANCU, la 60 ani

(Urmare din pag. 1)

haria Stancu, ascunde sub platoșa sa zimțată, o inimă de aur, sensibilă la frumusețile naturii, la farmecele iubirii, la spectacolele siderale ale bolții celeste, la ravagiile inclemente ale anilor, la propriile sale îndoieli și la constantele sale visuri de dăinuire. Bucolică în începuturile ei, dar și de o rezonanță întrutotul modernă, chiar cînd urmează drumul pastelurilor lui Alecsandri, și promițînd să dezvolte în poeme luxuriante toate acele altoiuri, perfect sudate, ale unei poezii romantic-intime, volumele de poezie, cîte au urmat „Poemelor simple" din 1927, și «Albe» (1937), și „Clopotul de aur" (1939), și „Pomul roșu" (1940), și „Iarba fiarelor" (1941), și „Anii de fum" (1944), practică de preferință, și cu rare excepții, iar excepția de astă dată confirmă regula, o poezie concentrată, un comprimat meditativ, în genul inscripțiilor sau epigramelor alexandrine, și folosind cînd stanța de două catrene și cînd simplul catren. Tiparul stanțelor lui Moréas nu e mai vast, și cîtă licoare lirică se cuprinde în ele, fiecare stihuitor, și printre ei și Zaharia Stancu, de bună seamă, o știe în deajuns. Vorbeam însă de excepții, și dreptatea cere să recunoaștem că, diluat în tiparul unei „elegii", de pildă, ca aceea din ciclul „Anilor de fum", în care de altminteri poemele de compoziție abundă (În fiece zi din pomul vieții / Mai cade o frunză, o creangă / Noi privim cum crește mai greu, / Lanțul care ne leagă). *picătura de balsam aromat a cutremurului nu-și micșorează tăria. De curînd „Editura Tineretului" a dat la iveală, în colecția „Cele mai frumoase poezii" o prea elegantă și bine întocmită antologie din întreaga operă poetică a lui Zaharia Stancu. Antologia se încheie cu un ciclu de 23 de cîntece, scris între 1953 și 1961, în care lirica, așa zicînd, aforistică, a lui Zaharia Stancu, evoluează cînd spre liedul aerian, realizat la noi mai cu seamă de Iosif, și cînd spre Xenia, goethiană, cu ușoare irizări satirice. Dar și într-un caz și în celălalt, la fel cu trunchiul de măr sau de vișin, ce, din loc în loc, deschide un ochi de rășină, cîntecul lui Zaharia Stancu e dominat, ici și colo, de un catren egal la tîlc și prestigiu cu vechile catrene: „Chiar dacă ar pieri toți cedrii de-odată / Măceșii nu ar crește — mai înalți / Fruntea trebuie s-o înalți / Dac-o vrei, din belșug luminată" este unul din aceste cuiburi aforistice, care solicită gîndirea, pe care cîntecul în întregul lui îl ilustrează și care indică o nouă orientare în lirismul lui Zaharia Stancu. Căci poetul „Clopotului de aur" nu va renunța niciodată la stih și la cîntec: „Cîntecul meu după ce scapără / Se culcă în trup viorii de vioară"*

Așa cum nu renunță la poezie nici chiar în romanele sale. Despre caracterul liric al operei sale epice, și mai ales despre stihul voit ritmic, ce Zaharia Stancu folosește în ultimele sale cărți de proză, s-a scris nu odată, și fie că ești de acord, fie că ai rezerve în privința unor atari procedee și maniere stilistice, ceea ce nu se poate tăgădui romanelor lui Zaharia Stancu este rădăcina lor intim lirică și, implicit, poezia lor infuză. Lirism înseamnă confesiune, și un roman construit din materiale autobiografice e, prin definiție, liric. Ca să nu spunem că indiferent ce gen, și ce specie de creație artistică e, de la natură, autobiografică, inde lirică. Așa e „Desculț", așa „Florile pămîntului" și așa, oricît ar părea de paradoxal la prima vedere, chiar romanul său ciclic, în curs de desăvîrșire.

Ce noi drumuri și ce noi încercări va mai fi dat lui Darie să cunoască, singur Zaharia Stancu e în măsură să ne spună. Cu energia ce-i este proprie, cu experiența de viață, și de litere, cîtă și-a asimilat, în atîția ani de trudă, cu tinerețea inepuizabilă a capacității sale de creație, pururi iscoditoare, pe care cei 60 de ani împliniți n-o umbresc nici c-un optant de lună și pe care obște creatoare și colegi de breaslă i-i dorim multiplicați dincolo de limită, Zaharia Stancu ni le va spune pe toate deoarece, cum așa de plastic se exprimă despre sine, într-un catren al ultimelor sale cîntece: „Grîul ce-l samăn o să-ncolțească / rodul neghinei e pleavă, nu-i rod / Poemele mele țăuresc pod / între glob și bolta cerească."

PERPESSICIUS

DIMENSIUNILE INTERIOARE ALE POEZIEI

(Urmare din pag. 1)

Cu această viziune — căreia nu i se poate contesta originalitatea — poeta trece de pe planul descriptiv, obiectiv, pe cel simbolic: sufletul coboară în pulberea de zahăr, se încorporează unei molecule, suferă respectivele modificări pentru a se topi în ceașca simplă cu ceai a unei mulțumite familii. Simbolul e clar și nobil: sensul vieții e generozitatea iar comuniunea cu oamenii se realizează prin muncă. Poetul vrea să fie util, dar modul cam prea la propriu de a exemplifica „utile dulci", provoacă nemulțumire. Început ca o feerie grațioasă a tehnicei, poemul sfîrșește alegoric, introducînd categoria sublimului, după ce asistasem la o cosmogonie. Dacă — să spunem — „căpățînile chele de sfeclă" e o imagine amuzantă, versul „cu miros de caramel și veșnicie" îl respingem (cu toate asociațiile ce s-ar putea face cu „madeleine"-a lui Proust) fiindcă, orișicît, nu se pot stabili relații între orice categorii. De altfel slăbiciunea acestui poem — care conține atîtea elemente valoroase — constă în inadecvarea simbolului.

Simbolul, ca relevare a unui raport ascuns între un concret și o abstracție, are — totuși — stringențele sale. Zahărul putea constitui materia primă a unei feerii în alb minor, el putea incita la grațios dar nu la sublim. Vermeer de Delft a lăsat picturi de o delicatețe precisă și preaplăcută a unei bucătării flamande sau a unei fete care coase la gherghef; dar oricîte epitete amabile ar fi acumulat Swann în studiul său (pe care de altfel nu l-a scris) despre delicatul pictor, el nu ar fi menționat niciodată *sublimul* printre acestea. Ideea de generozitate poate fi exprimată artistic în multe feluri dar zahărul ce se topește în ceaiul unei familii anonime nu mi se pare a suscita sentimentul fraternității prin muncă și luptă. Poemul se vrea „hrană prezentă" firește de natură morală, intelectuală. Simbolul care ar fi trebuit să ne transmită sentimentul comunicării cu umanitatea, îl trădează; zahărul, ceaiul, nu sînt elemente constitutive, fundamentale, ci oarecum accesorii: de aceea pîinea a putut fi considerată din cele mai vechi timpuri — simbol în poezie, fiind un element fundamental în procesul vieții.

Așadar sîntem de acord cu simbolul unui alt poem amplu — „Pîine nouă" — de Mihu Dragomir („Gazeta literară" 38/1962). E un elogiu al pămîntului roditor (*„Bărăganul meu, pe care m-am născut, am murit, și am înviat"*), al forței creatoare recuperate. Folosind simboluri curente (legătura omului cu pămîntul natal: pîinea — imagine a capacității creatoare), poetul încearcă să transmită experiența unei generații înșelate tîrîtă într-un război ce nu era al nostru, generație care după Eliberare a fost readusă la viață, a găsit existenței un sens. Dacă interesul poemului nu stă în simbolistica lui tradițională, frecvent folosită, el trebuie căutat în expresia unei experiențe umane, cu forță generalizatoare. Gravitatea tonului e potrivită dramatismului acestei experiențe care se cere spusă cu o simplitate nudă, elementară, dar cu o tensiune de înaltă vibrație: *„A venit și noaptea tuturor anilor,/ noaptea cînd m-am rătăcit printre rețele de sîrmă și tunuri, / orbecăind după compania mea, a treia." „În zori am fost îngropat, fără nici o solemnitate. / Mormîntul era construit după ultima tehnică, / blindat, saturat de muniții, confortabil. / Mi-am tras peste cap marginea cîmpiei, / și am tăcut. / Era totuși, / bine că în armata de fortificații / nimeni nu era silit să cînte. / Cine poate cînta în mormînt?"* Nu voi cita aici toate versurile amare, de o gravă simplitate, ale poemului, cititorul le va afla, desigur.

Dacă „Pîine nouă" nu se ridică, totuși, la nivelul marii poezii aceasta se datorește faptului că tensiunea dramatică este inegal repartizată astfel încît zone întregi devin proză plată. Mai ales ultimele două părți ar fi trebuit să fie „doldora de gînduri", să înfățișeze bogăția unei experiențe, dar tocmai aici întîlnim o înșiruire de versuri care spun mult mai puțin decît ar fi fost necesar; ele coincid tocmai cu acea parte a poemului care ne vorbește despre timpul nostru, despre satul socialist, parte pe care Mihu Dragomir n-a reușit în nici un fel să o facă să comunice cu versurile despre război! Simplitatea gravă a poeziei nu trebuie confundată cu simplismul prozaic. Va reuși poetul să înlăture zgura, să păstreze numai metalul incandescent? Marea poezie nu poate fi cerută oricui, oricînd, ceea ce nu înseamnă, firește că ea nu trebuie cerută nimănui, niciodată. Cele două poeme analizate aici, tocmai sugerau maxima exigență.

Paul GEORGESCU

ÎNTÎLNIRI — a 17-a întîlnire

(Urmare din pag. 1)

Pe laturile străzii Carouge mii de tineri, sosiți de prin toată Europa, sărbătoreau presupusa moarte precoce dar în mers, a crîncenului absolutism și pe executoarea lui, din miile lor de voci... Geneva întreagă în emoție era ostenită de pogromurile din Galiția și deportările siberiene. Auzeam plînsete cu lacrimi, urale, aplauze și injurii.

Îmi aminteam intrînd și de calitatea mea de **audient** la cursurile și conferințele care mă interesau. Sosisem în Geneva prin Fribourg, frecventînd altă bibliotecă, a Universității catolice, recomandat rectorului arhiepiscop Dominique Jacquet, generalul, după terminologia vaticană, al Jezuiților din nordul Europei, combătuți în **Provincialele** lui Blaise Pascal, Jansenistul de la Port-Royal. Citisem și acolo un an întreg alături de misionarii „frères Jesuites" dominicani, benedictini, franciscani, care purtau în cap matematicile și chimia și pe pingeaua sandalelor pulberea continentelor străbătute. Cu un abate cordelier începusem — alef, bat, ghimel, dalet — deslușirea ebraică.

Aci, în aulă, pe cînd vorbea profesorul de psihologie romîn, identificam locul de scaun, de unde am auzit graiul lui Richet, al cancerologului Poirier, al lui Claparède, azi de bronz la una din răspîntiile Genevei.

Văzîndu-mă prea atent, Poirier m-a întrebat: dumneata studiezi medicina? Nu! Atunci de ce mă urmărești cu atîta luare aminte? Fiindcă vorbiți frumos. Vrei să-mi faci o plăcere? Cum de nu, Domnule Profesor! Atunci, dacă mai vii la conferințele mele să te așezi în același loc. Am înțeles, Domnule Profesor.

Probabil că ceea ce se întîmplă mai întotdeauna oratorilor, că-și aleg vorbind un cap simpatic la care se uită mai însuflețiți, Fostul celebru cancerolog și-l alesese pe al meu.

M-am ținut de vorbă.

Pe Jaurès, șef al Socialismului francez, îl ascultasem în sala Victoria Hall, unde un mare orator Franck Thomas, care-și propaga nuanța lui personală de nouă doctrină protestantă își începea prelegerile admirabile prin intonarea pe orgă, în corul publicului din sală, a bărbătescului imn al lui Martin Luther **C'est un Rempart...**

Caracteristica fizică a inspiratului orator era ciudată. Urît ca dracul, cum spunem noi, cu țăcălie ca de cînepă ciuntită și strîmb la făptură și față, după cinci—șase vocative inspirate pe loc și rostite leneș, se transfigura într-o frumusețe a chipului, candidă.

Tudor ARGHEZI

„La noapte va muri oraşul"

Oricine a asistat sau a participat la lupta împotriva național-socialismului își aduce aminte de o lozincă ce a circulat înainte de război: „Cel de al treilea Reich, nu poporul german". Cu laconismul propriu lozincilor, ea arăta cine erau vinovații, contra cui se ducea lupta, care erau disociațiile necesare. Războiul a luat sfîrșit și noi ne aflăm în fața a două Germanii. Într-una din ele a triumfat puterea muncitorilor și a țăranilor. Republica Democrată Germană demonstrează prin politica ei de pace că a deschis un capitol nou, salvator și fecund în istoria poporului german. În Republica Federală Germană nu numai că nu s-a procedat la denazificarea vieții publice, dar naziștii au început să ocupe din nou posturi importante în conducerea statului, în armată și magistratură.

Obîdăuiți, încurajați, stipendiați, ei visează și pregătesc noi măceluri, indiferenți față de opinia omului simplu sau a intelectualului progresist german din vest. Conștiința acestor situații obiective stă la temelia unui film ca „La noapte va muri oraşul". Jan Rybkowski vorbește despre un timp al disprețului față de om și despre un timp al crimei. Orientarea filmului e fermă, limbajul răspicat și totodată plin de nuanțe. Căci spre deosebire de alți cineaști, Jan Rybkowski nu alunecă, de dragul redării contradicțiilor și nuanțelor vieții, în echivoc și confuzii. Dimpotrivă, recunoscînd contradicțiile și nuanțele și respectîndu-le în reconstituirea sa cu caracter de paradigmă, regizorul nu le confundă cu acea falsă viziune, care, înecînd totul în metapsihologie și în metaestetica, pe scurt în metafizica, te împiedică să distingi cu limpezime călăii de victime. În filmul menționat, claritatea și nuanțarea provin tocmai din justa orientare ideologică a scenaristului Leon Konczkowsky și a regizorului. În analiza pe care o fac, ei dovedesc că și-au însușit instrumentele gnoseologice și metodologice cele mai apte să ducă la o anchetă fecundă. Eroul principal, un tînăr intelectual polonez scăpat dintr-unul din numeroasele convoaie îndreptate de naziști spre lagărele morții, rătăcește în căutare de refugiu, prin Dresda, și trăiește orele atroce ale bombardării orașului. Prin intermediul acestui erou, și prin forța împrejurărilor în care el se află, regizorul ne dă rezultatele unei secțiuni transversale, nu numai în structura și viața orașului, ci și în acelea ale țării și regimului. Cu o deosebită știință a alegerii faptului de viață zilnică apt să lumineze ample realități sociale, Rybkowski reprezintă, fără insistențe didacticiste, nu numai existența unor clase antagoniste într-un regim care se lăuda că a rezolvat această problemă și care, în felul acesta, mințea sfruntat, ci și lupta dintre ele.

Eroina e nu mai puțin reprezentativă pentru mentalitatea burgheziei germane promotoare directă a nazismului. Toalete, schi, flirturi, iată ce o preocupă pe această tînără care se prețuiește pe sine și disprețuiește pe alții pentru că e din casta conducătoare. Tot felul ei de a gîndi și simți poartă pecetea unei clase.

Dar, în același timp eroina promovează, răspîndește, pe cit poate, acest stil de viață. Ușurința cu care trece de la tînărul ofițer nazist la refugiatul polonez pentru a se întoarce, deși a constatat nulitatea lui morală, la cel dintîi, demonstrează că pentru ea oamenii sînt fungibili, înlocuibili, unul cu altul. Eroina e atașată de obiecte, posesivă și lacomă; refugiatul polonez care, tragînd din viața pe care a trăit-o în anii războiului concluziile necesare, pare că ne făgăduiește angajarea sa pe pozițiile revoluției, rămîne detașat față de obiecte și posesiune. Iar la rîndul ei, această detașare, care vine din înțelegere și durere și care îl determină să prețuiască înainte de toate omul demn de prețuire, îl face să se comporte calm, generos și proteguitor. Comparat cu eroina filmului, bătrînul colecționar de artă nu apare sub raport etic cu mult superior. Căci el se aseamănă cu ea prin două trăsături. Prins de pasiunea lui, rămîne la fel de nepăsător ca și tînăra fată, față de barbaria dezlănțuită de naziști. Desigur pasiunea lui e mai nobilă, dar indiferența lui e la fel de mare. Plină de dispreț față de oameni, nepăsarea apare cu atît mai mare cu cît responsabilitățile se dovedesc mai mari. Cum se poate asocia capacitatea de a aprecia și iubi operele de artă, cu indiferența și disprețul față de oameni, adică față de singurii făuritori de frumos? Această contradicție monstruoasă, frecventă în societățile bazate pe exploatare, este încă una din cauzele care trebuie să ne determine să luptăm pentru o lume, o umanitate, o etică, o estetică, o artă etc. cu totul noi. Cei doi tineri — polonezul și germana — se întîlnesc, se pierd, se întîlnesc și se pierd definitiv. Filmul, descriind această cu adevărat scurtă întîlnire, această îmbrățișare crispată, aproape spasmodică, ne demonstrează că sexualitatea și anxietatea sînt cu totul insuficiente pentru a întemeia și consolida o iubire. Cimentul care poate lega două ființe e doar comuniunea lor în același ideal, faptul că ei privesc în aceeași direcție. Dar în mintea năucă a eroinei se perindă doar proiecțiile viitorelor distracții, în timp ce în mintea eroului revine amintirea proaspătă a fărădelegilor hitlerismului, precum și valurile de bombardiere pe cerul Dresdei. Rareori un film a demonstrat atît de clar și cu atîta discreție, cît de mincinoasă e arta care se străduiește să ne demonstreze că iubirea se naște din sexualitate și angoasă și că aceasta formează mediul ei prielnic.

Eroul principal pune oamenii înaintea artei. E semnul unui umanism autentic, care nu ar accepta niciodată ca frumosul să fie produs cu prețul sacrificării vieților umane. Dar gîndind așa, eroul se înscrie concomitent în rîndurile celor care știu cum să lupte pentru apărarea artei, neprecupețindu-și uneori propria lor existență. Iată de ce unele afirmații ale lui Jean Paul Sartre, care pretindea de curînd că nu mai trebuie să vorbim atîta de apărarea artei, mi se par greșite. Agonia capitalismului, tentativele de reînnoire a fascismului, efectele războiului rece în planul culturii etc., totul ne arată că trebuie să continuăm lupta pentru apărarea culturii, a artei, că acestea au de ce și de cine să fie apărate.

Cînd ambarcațiile pline cu germani și cu prizonieri polonezi ajung pe celălalt mal, jandarmeria germană de cimp îi desparte pe polonezi de germani. Degeaba au trecut cu toții prin același infern. Zadarnic a fost eroismul polonezilor care, uitînd ceea ce pătimiseră, au salvat cetățeni germani. „Nu poporul german, ci cel de al treilea Reich". Disprețul și crima pornesc să opereze din nou. Faptul reconstituit în film e o realitate istorică, simbol și avertisment, îndemn la veghe și la luptă împotriva celor care în R.F.G. visează reinstaurarea fascismului.

Cu un conținut moral bogat, filmul se impune totodată și prin plasticitatea imaginilor. Lungi mișcări ale aparatului — care mi s-a părut uneori purtat în mînă, ca în unele din filmele franceze din „noul val" — regie a albului, gris-ului, negrului și a luminii de un intens dramatism, totul a contribuit — împreună cu jocul discret și pregnant al interpreților — să confere peliculei „La noapte va muri oraşul" caracterul unei opere cinematografice majore.

Eugen SCHILERU

Început de an școlar la Institutul „I. L. Caragiale"

Descoperirea și a pătrunde individualitățile elevilor, a ajunge pînă la nucleul talentului autentic, a desăvîrșa energia creatoare și a desăvîrși prețioasele daruri naturale, reprezintă în esență, cerințele fundamentale ale pedagogiei artistice. Pentru a dezvălui întreaga bogăție spirituală a tînărului scenic-actor și a da imboldul forței și prospețimii gîndirii, caracteristice omului tînăr, pentru plămădirea elementelor ale diferitelor ale personalității artistice, pentru ca în arta actorului să se reflecte cultura, inteligența, bogăția ideilor și a emoțiilor și în conștiința artistului să crească și să se dezvolte sentimentul înalt al datoriei față de artă și popor, o mare varietate de metode, procedee și nuanțe pedagogice sînt puse în acțiune, în spiritul unui sistem unitar și armonios de învățămînt, în cadrul unei organizări judicios întocmite și în condițiile create de ambianța generală, favorabilă experimentului artistic.

Programele analitice indică pe larg căile care duc de la descifrarea abecedarului psihotehnicii, pînă la dobîndirea măiestriei întruchipării, iar disciplinele ajutătoare — tehnica vorbirii scenice și compostația vocală, mișcarea scenică, ritmica, dansul și scrima de scenă, precum și cursurile consacrate istoriei teatrului universal și românesc, literaturii universale și naționale, istoriei artelor plastice și a muzicii, filozofiei și esteticei, asigură formarea multilaterală a artistului. În plus, în domeniul artei interpretative, valorile ideologice, etice și științifice, pot fi ilustrate numai prin ceea ce reprezintă însuși conținutul artei scenice și anume: trăirea psihologică vie, comunicativă și convingătoare. În consecință, o caracteristică a procesului de învățămînt artistic și construirea legului cu disciplinele generale, dacă sînt supuse unei acțiuni directe și coordonate, se pot da roade doar sub îndrumarea metodelor vieții psihice.

Cerințele actuale ale creației actoricești, consecință firească a necesității de a pătrunde tot mai temeinic în lumea interioară a omului contemporan, pun însă, pe măsura înaintării noastre în construirea socialismului, tot mai numeroase probleme profesorilor de artă actoricească.

Pedagogie socială complexă pe care teatrul are menirea să o exercite asupra maselor de spectatori, cît și rolul de factor social activ, al actorului, impunînd criterii noi de educație, creează totodată și necesitatea imperioasă de a desăvîrși opera de educație morală a tînărului student-actor. Teatrul nostru, în care trebuie să răsune cu o forță deosebită tema omului nou, are nevoie nu numai de actorul talentat, stăpîn al meșteșugului actoricesc și posesor al unei personalități deosebite. Pe scenă ca și în viață, actorul trebuie să poarte în sine și cu sine năzuința conștientă de a construi socialismul, să reflecte o înaltă ținută morală și să fie însuflețit de o nouă atitudine față de muncă și de colectiv. Aceste cerințe sînt incompatibile cu manifestările de egoism și carierism, cu lipsa de caracter, cu oportunismul și lașitatea, cu orice tendințe de îngîmfare și individualism. În planurile de învățămînt nu sînt prevăzute cursuri speciale pentru predarea principiilor de etică și morală, deși acestea constituie fundamentul pe care trebuie să se sprijine educația artistică. A preda meșteșugul artei actorului înseamnă desigur a stăpîni acest meșteșug și a avea darul de a-l transmite; a fundamenta munca pedagogică pe legile organice ale naturii creatoare, presupune o temeinică cunoaștere practică a metodelor psihotehnicii și a descoperi structura sufletească a unui om și a o integra în caracterul lui de artist, necesită vaste cunoștințe de psihologie; a dezvolta facultățile intelectuale ale tînărului student prin explorarea bogăților izvoare ale culturii universale și prin studierea tuturor fenomenelor contemporaneității, pretinde existența unei inteligențe pătrunzătoare, dublată de o temeinică cultură; dar sarcina de a forma oameni cu o conștiință nouă, comunistă, este un imperativ al vremurilor noastre și cel mai puternic comandament pentru meșteșugul artei scenice care s-au dedicat învățămîntului artistic. A privi în lumina acestor îndatoriri, rolul pe care-l deține profesorul de măiestrie în procesul de educație artistică și cetățenească a tinerelor mlădițe de actori, înseamnă a vedea și serioasa răspundere pe care o are el în opera de educare a tinerelor generații de actori. În legătură cu aceste aspecte, desprindem necesitatea de a nu ne opri pe drumul bogat în realizări al învățămîntului nostru artistic, ci de a merge mai departe în căutarea unor mijloace și mai eficiente de educare a tinerilor studenți actori.

Aflîndu-ne și în acest an în prezența unui mare număr de tineri dornici să-și exprime dragostea de viață și de frumos prin mijlocirea artei scenice și care au așteptat cu înfrigurare să treacă, chiar în aceste zile, pragul Institutului de teatru, sîntem siguri că se va înfăptui, și cu această nouă promoție, opera de frumoasă educație comunistă a tineretului nostru actoricesc desfășurată sub îndrumarea partidului de măestrii scenei românești.

Dina COCEA
artistă emerită

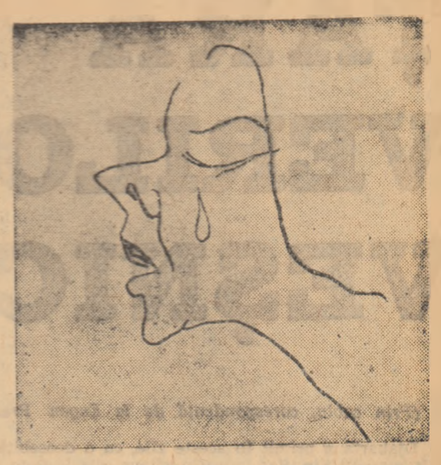

Marcela Rusu (Neli)

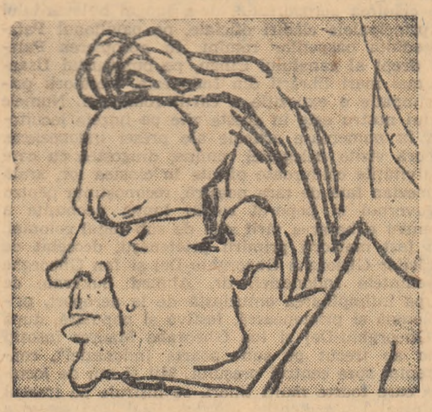

Septimiu Sever (Toma)

Desene de SILVAN

cronica dramatică

„FEBRE" de HORIA LOVINESCU
Teatrul Național „I. L. Caragiale"

Cu noua sa piesa, Horia Lovinescu a făcut un pas către cunoașterea unei alte zone a realității. Fixîndu-și cadrul dramatic în peisajele mirifice ale Deltei, autorul „Febrelor" a schițat (rugar) momente și figuri ale acestei lumi, surprinsă în plin proces de dezvoltare a așezărilor socialiste. Este de subliniat încercarea scriitorului de a-și lărgi astfel universul creației. Din piesa sa ultimă se desprind ecouri ale marilor transformări care au dat și vieții pescarilor de la vărsarea Dunării la Mare înțelesul și rosturile muncii eliberate.

Care pare a fi programul inițial al „Febrelor"? Piesa atrage atenția, la început, prin tendința de a prolecta zbuciumul unor eroi ce se desprind treptat de individualism, pe fundalul unei ciocniri de o largă semnificație socială. Urmărim în deplin ușadar cu dorința de a vedea cum cazurile individuale ale unor personaje contradictorii (Toma, Neli) își găsesc dezlegarea paralel cu participarea acestora la opera de transformare morală a unei întregi colectivități. După secvența de pe vas, prin contactul lucrătorilor al cuplului Toma-Neli cu realitățile de la Sfîntghioi, confruntarea dintre cei doi eroi și condițiile aspre ale muncii de pionierat se ridică promițător pînă la scena de ascuțit dramatism a morții copilului operat tardiv. Huiduit de femeile ignorante incitate de „doftoroaie", doctorul Toma Dărăscu, cinstit dar încă închis în carapacea egocentrismului, se află la o răscruce a vieții sale. Va accepta lupta sau nu? Frincu, secretarul de partid, îl îndeamnă să nu părăsească linia de front, să nu se lase tîrît înapoi de slăbiciunea soției sale Neli, să n-o lase nici pe aceasta pradă unei porniri lașe. Toma înțelege că nu poate părăsi poziția înaintată pe care se află dar... lupta pe planul înfruntării sociale directe nu mai are loc. Conflictul mare, cadrul general al celorlalte contradicții, este lichidat odată cu terminarea primei părți a piesei. După tensiunea extremă a unei lupte care se anunță foarte grea, în numai cîteva luni (și acelea scoase din cadrul acțiunii dramatice) la Sfîntghiol se statornicește pacea și o fericire aproape deplină. Pescarii cei mai înapoiați devin din toamnă pînă în primăvară, cu toții, nu simpli oameni în transformare ci conștiințe ieșite definitiv din zona problemelor și a frămîntărilor interioare. Bătrînii lupi de mare nu mai beau votcă, doftoroaia este înscrisă la cursul de moașe, iar latura socială a conflictului piesei este redusă brusc.

Am văzut că, în prima parte a dramei, paralel cu munca eroică și uriașa dusă de comuniști împotriva dușmanilor și a întunericului (despre această muncă știm mai ales din evocarea succintă pe care eroul central ne-o face) se desfășoară și procesul de transformare a doctorului Toma Dărăscu, îndrumat de dîrzul Frincu să facă trecerea covîrșitor de grea de la „eu" la „noi". Primele faze ale acestei lupte împotriva rămășițelor individualiste sînt consemnate dramatic de autorul „Febrelor" (în tablourile prime) în imagini fin nuanțate, pe deplin firești într-o operă semnată de Horia Lovinescu. Nefirească ni se pare abandonarea și a acestui conflict interior în pragul cotiturii sale hotărîtoare. După convorbirea cu Frincu și — mai ales — după ce soția îl părăsește, drama era obligată să urmărească modul în care Toma a izbutit să găsească, în circumstanțe agravate, drumul spre conștiința socialistă, eliberarea de avatarurile individualismului. Iată ceea ce nu aflăm în partea a doua, începută cu un scurt monolog al eroului și cuprinzînd în puține cuvinte consemnarea transformării sale operată în lunile din urmă. Am ascultat această comunicare cu regretul de a ni se fi răpit dezvoltarea normală a celui mai interesant dintre conflictele individuale anunțate pe agenda piesei. Concomitent cu renunțarea precipitată la desfășurarea opoziției mari dintre nou și vechi pe planul colectivității sociale, înregistrăm încheierea grăbită a principalului proces de transformare individuală. Din acest moment, cadrul Deltei devine mai mult un decor pitoresc, își pierde funcția de amplificator social al semnificațiilor conținute de dramele individuale din scenă.

În partea a doua „Febrele" se restring, pînă la a lăsa în prim plan conflictul limitat, dar, desigur, interesant, din familia medicului Dărăscu. Propriuzis aci se deschide o acțiune independentă de conflictele anunțate și chiar începute în prima parte, conflicte care se anunțau a fi de prim ordin. Nu regretăm, în schimb, că se pune capăt cu acest prilej și ciocnirii devenită stereotipă dintre soția cîtadină care se plictisește și soțul specialist care se consumă, ciocnire prezentată destul de amplu în tablourile de pînă la pauză. Noul val care atacă fericirea celor doi tineri căsătoriți se alimentează — de astă dată — din amintirea dureroasă a infidelității soției, a actului ei degradant care întunecă o iubire de o neobișnuită profunzime. Horia Lovinescu izbutește în desfășurarea acestui conflict nu puține pasagii de bună observație realistă. Toma Dărăscu, deși s-a ridicat la un cert nivel de conștiință socială, nu găsește în-insul resursele necesare pentru a-și depăși orgoliul excesiv. Deprinderile vechi, retrase în compartimentul vieții intime, se manifestă aci, poate ca ultimă expresie a vechii sale incapacități de a crede în oameni. Oricum, asistăm la o comportare deloc umană față de o femeie care (ce e drept, cu totul pe neașteptate) a devenit bună și cinstită. Ceea ce ne interesează însă mai ales este faptul că acest conflict, această fericire stricată de pornirі reprobabile, nu se ridică la nivelul unei înfruntări de idei. Înțelegem, desigur, cauzele dramei din familia Dărăscu și îl mustrăm. În gînd, pe medic pentru orbirea sa egoistă, dar termenii ideologici ai neînțelegerii ne apar palizi. Faptul că diferendul capătă un subit final tragic nu duce la adîncirea contradicției, întreruptă în evoluția ei de un accident spectaculos. Din nou eroul ne va relata că „mai tîrziu a înțeles", în vreme ce noi am fi dorit și de astă dată să urmărim printr-o desfășurare aprinsă a conflictului drumul său spinos către înțelegere. Într-o asemenea abordare a acestui ultim conflict s-ar fi putut realiza o ridicare a faptelor la idei generale și, astfel, s-ar fi obținut profilul actual, propriu epocii noastre, al unei drame de familie, altminteri nefixată temporal și frizînd melodrama.

Am amintit aici că, de unde în prima versiune a „Jocului zelelor" (1919), drama cuplului Ruscanu-Maria Sinești izvora, exclusiv, din lezarea purității absolute a dragostei (printr-un gest nefericit al eroinei), în singura variantă integral tipărită (1945), Camil Petrescu a simțit nevoia să încarce această dramă cu înalte semnificații ideologice. Între povestea de dragoste a lui Ruscanu și atitudinea sa pe plan social, autorul a creat în ultima redactare nemijlocite comunicații de sensuri.

Este de observat că în construcția „Febrelor" — arhitectura dramei epice nu se susține unitar. Horia Lovinescu este nu numai un condei talentat dar și un priceput om de teatru. Dar deși abilitățile dramaturgului se vădesc în repetate rînduri, piesa nu se încheagă în întregul său. Aceasta este o rezultanță a inconsecvenței în construcția conflictelor. Conflictul din planul construcției socialiste a satului pescăresc și conflictul adiacent care fundamentează transformarea esențială a eroului principal, am văzut că sînt încheiate, fără a fi dezvoltate, încă în prima jumătate a dramei. Apoi, deși oamenii Deltei rămîn în scenă, cu Toma, Neli și Anca se petrece o altă dramă. Ea cunoaște momente de tensiune pasională, dar nu și o evoluție satisfăcătoare. Epidemia de tifos procură acestui conflict limitat o ambianță de exterioară încordare, dar nu împinge efectiv înainte nici unul din elementele lui.

Într-un carnet teatral publicat de Al. Căprariu („Gazeta literară" nr. 29/1962) citim cu mirare că în „Febre" „Horia Lovinescu atinge neîndoios punctul cel mai evoluat al creației sale dramatice". În ce ne privește ni se pare că după „Citadela sfărîmată" care consemna cu adevărat un conflict esențial pentru o anume etapă și față de „Surorile Boga" care izbutea (cu unele slăbiciuni) să dea expresie artistică unor ciocniri de o îndoielnică autenticitate, „Febrele" nu reușesc, tocmai ca urmare a insuficienței conflictului, să realizeze caractere omenești puternice și să se ridice, astfel, la valoarea celor două piese mai sus citate.

Horia Lovinescu și-a propus să se apropie de o tematică vie, de o lume mai puțin familiară lucrărilor sale mai vechi. „Febre" atestă dorința sinceră a dramaturgului de a trece pragul realităților ce depășesc problematica intelectualului. El s-a interesat de lumea pescarilor Deltei, a reținut unele aspecte ale marșului revoluției în acest sector, dar cunoașterea insuficientă a oamenilor muncii și a vieții lor sufletești n-a permis aprofundarea conflictului de bază și s-a repercutat și asupra contradicțiilor eroilor intelectuali, văzuți dintr-un unghi convențional. În vreme ce Frincu sau Danilov, muncitori comuniști, sînt înfățișați, în ultimă analiză, liniar, personajele centrale urmează o tipologie proprie dramaturgiei mai vechi, cu foarte puțin inedit. Un erou ca învățătorul Mereș, care predică în fraze umanariste, ne apare mai curînd bizar.

Nu ne putem îndoi că pășind cu hotărîre la explorarea actualității noastre socialiste, un scriitor de valoarea lui Horia Lovinescu va depăși curînd stadiul „Febrelor". Arta atmosferei dramatice, subtilitățile dialogului (scăpărător în unele înfruntări) și, mai ales, dorința limpede de a sluji ideile înaintate mențin întreagă încrederea noastră în viitoarele succese ale acestui autor de la care avem dreptul să pretindem mult.

★

Teatrul Național „I. L. Caragiale" a acordat piesei lui Horia Lovinescu o justificată atenție. În direcția de scenă a lui Miron Niculescu s-a realizat un spectacol cu reale merite. Scenografia inspirată, semnată de regizor, și comportarea demnă de laudă a principalilor interpreți au adus contribuții prețioase. În cîteva tablouri de ansamblu au fost captate unde din pitoreasca Deltă, fără a se face abuz de culoare, fără a se acoperi jocul actorilor. Luminile, care de această dată au fost încorporate organic în decor, au favorizat urmărirea evoluției principalelor personaje. Septimiu Sever (Toma) a trecut cu o oarecare bruscheță de la alura generoasă (din prima parte), la atitudinea de după întoarcerea lui Neli, cînd detestarea amoroasă s-ar fi cuvenit să fie mai atent nuanțată. Totuși, interpretul a izbutit într-o anume măsură să dea identitate scenică acestui medic fugos, pe care spectatorii îl urmăresc cu simpatie. Marcela Rusu (Neli) a parcurs o gamă complicată de simțăminte, cu o virtuozitate remarcabilă. Scena morții eroinei, destul de convențional-melodramatică în text, a fost ridicată la un alt nivel de către interpretă. Eliminarea unor excese în mimarea răsfățului (primele tablouri) ar contribui la întregirea unei creații deosebit de izbutite. Rolul Ancăi, soția învățătorului, a prilejuit Ralucăi Zamfirescu o mai deplină confirmare a talentului său, nu deajuns pretuit. Este o anume discreție a sentimentalității, o prezență terestră a purității morale care stă în posibilitățile — puțin solicitate — ale acestei actrițe. Gh. Cozorici a spus cu o reținută febră interioară textul cam alambicat al învățătorului Mereș, iar Matei Alexandru a alcătuit din cîteva replici o prezență tonică și cuceritoare. Poate tocmai din cauză că, de mulți ani, este distribuit în roluri similare, Emil Liptac (Frincu) defavorizat și de text, a izbutit numai în două dintre tablouri să exprime ceva din farmecul aspru al activistului încercat. Fenomenul acesta de repartizare comodă a rolurilor unor actori, destinați astfel manierizării, este ilustrat și de distribuirea Dragăi Olteanu în rolul guralivei Parasca. Din nou într-un „negativ", Chiril Economu își îndeplinește cu prisosință însărcinarea primită.

Defecțiunile spectacolului urmează îndeaproape deficiențele piesei. Se realizează astfel numai parțial unitatea acțiunii, se estompează treptat lumea Deltei pentru a se face loc intrigii sentimentale, cu implicațiile acesteia. În transpunerea scenică a dramei, regia și interpreții au dat un real sprijin, fără a izbuti, desigur, să ocolească inconsistența unor scene nodale, inconsecvența desfășurării conflictelor. S-a resimțit, însă, un viu interes al teatrului pentru piesa originală, pentru imaginile dramatice ale realităților contemporane.

V. MINDRA

PĂPUȘI — PĂPUȘARI

Zilele trecute s-au desfășurat spectacolele celui de al treilea festival bienal de teatru „I. L. Caragiale", la care s-au prezentat 16 formații de păpușari amatori. Patru zile de lumini și umbre pe mica scenă în care dantela și mucavaua, vopselele și așchia de lemn au jucat, au vorbit, cîntat și emoționat. Fete și băieți de felurite îndeletniciri profesionale au demonstrat nivelul unei arte în care anonimatul discret al minuitorilor a căpătat semnificațiile unor talente în plină desfășurare.

Dînd la o parte puțin cortina și căutînd miezul spectacolelor prezentate, opiniile spectatorului trebuiesc luate în seamă pentru activitatea vitoare a echipelor de păpușari. Inegalitatea de calitate a spectacolelor definește interesul acordat de fiecare echipă, de interpreți, instructori artiști și tehnici, de conducerea instituției unde își desfășoară activitatea păpușarii amatori. Se mai adaogă desigur și calitatea textului, a ilustrației muzicale, a vocilor și costumelor, precum și expresia păpușilor dată în formă, culoare și dimensiune.

În general sonorizarea defectuoasă și neconcordanța dintre sunet și mișcare a scăzut valoarea unor spectacole (Șoricelul mofturos, Clubul Finanțe-Bănci, Cum ne purtăm, Casa de Cultură a Tineretului din raionul 16 Februarie, sau Casa de Cultură a raionului 1 Mai cu două spectacole pentru copii).

Un salt de evidentă calitate l-au realizat meșterii pricepuți în arta confecționării păpușilor și zugravii imaginației originale ai scenografiei delicate. Expresie, culoare, plastică: păpușile din Peștișorul de aur — Ileana Constantinescu, Domnul Goe și Vizita — Francisc Cazimirovici, legumele din Lenevița și sensibile fragmente din Lucefărul — Rodica Pavelescu, păpușile Clelei Ottone, colectivul decor-păpuși de la Povestea hîrtiei, frumoasele îmbinări de culori ale lui Damaschin din Scufița roșie, etc.

Spectacole de mare unitate artistică și tehnică, bine închegate și prezentate la un nivel general înalt, ca rezultat al unei minuțioase și competente pregătiri, a prezentat Institutul de Endocrinologie cu schițele lui Caragiale Domnul Goe și Vizita (instructor, regie, decoruri, costume Irina Dumitriu), păpuși Francisc Cazimirovici, mecanic, Clubul lucrătorilor sanitari cu piesa Mioarei Cremene Rică și Tică în vacanță, spectacol curgător, interesant, dinamic și frumos pus în scenă (regia Sabina Metta, păpuși Clelia Ottone), Institutul de Studii, experimentări și Proiectări pentru Stuf, Celuloză și Hîrtie cu Povestea hîrtiei (regie, scenografie, text, arhitect Dem Stănculescu).

Povestea hîrtiei, spectacol-revistă cu cea mai lungă durată în timp, brodat pe un subiect îmbinînd cu imaginație și subtilitate diferite etape în dezvoltarea hîrtiei, a demonstrat perfecta colaborare și marele spirit de răspundere al colectivului tehnico-artistic, reprezentînd o adevărată evadare din atmosfera clasică a teatrului de păpuși. Pe undeva unele rezolvări, modelate și adaptate, au trezit ecourile teatrului francez venit anii trecuți la București (taurii, dansul în peșteră, unele caracteristici ale păpușilor). S-au distins însă și idei noi dintre care concepția finalului, cărțile trecînd din mînă în mînă încercuind pămîntul, simbol de învățătură și cultură sub semnul păcii.

Pe același plan superior, mergînd însă pe originalitate complexă, spectacolul endocrinologilor, medici, laboranți, ingrijitori, funcționari, tehnicieni, a cîștigat valoric prin calitatea interpretării, expresivitatea păpușilor și mișcărilor, regia fină a scenelor de amănunt ca și a celor de ansamblu, precum și prin ingenioasele procedee de prezentare. Este prezența cea mai omogenă și expresivă din actualul concurs al păpușarilor amatori.

O serie de spectacole bine legate ale unor case raionale de cultură, au arătat nivelul crescut al mișcării teatrale de amatori, ea o notă dominantă a concursului. Peștișorul de aur, după o nuvelă de Pușkin, sau Dacă toți am fi leneși, de Xenia și Aurel Boeșteanu în regia instructorului voluntar Ion Dicu, au fost realizate cu multă imaginație și fantezie. Din comuna Dragomirești-Deal, raionul 16 Februarie, Căminul cultural a venit cu Lenevița, de M. Sintimbreanu, în regia sugestivă a Sabinei Metta, scenografia de frumoasă concepție fiind semnată de Rodica Pavelescu.

La granița dintre entuziasm și dezacord, cu accente în ambele sensuri, montajul poemului Luceafărul de Eminescu, realizat în cadrul Casei de Cultură a raionului 16 Februarie, tot de Sabina Metta și Rodica Pavelescu, este o îndrăzneață și originală încercare încă nu suficient de distilată ca să fie total acordată cu tonul și înțelesurile subtile ale poemului. Imaginea Luceafărului cam supără închipuirea spectatorului cu atît mai mult cu zbuciumul final în penumbre și scăpărări de lumină nu redă plastic și dinamic momentul suprem. Cu toată mișcarea de fugă și cădere printre aștri, scena apare fără substanță și fără expresia cuvenită. Recitarea poemului slabă. Voci bune: Chaos (P. Verești) și Cătălina (Iolanda Berberianu).

Lipsă de armonie, rezolvări simpliste, ton scăzut al interpretării și prezentării deficitare, au avut spectacolele Marca fabricii, Casa de Cultură, raion Grivița Roșie (regia M. Bănulescu), Cum ne purtăm, Casa de cultură a tineretului, raion 16 Februarie, text regie, păpuși Tatiana Minciu, Dănuț în vacanță și Mofturiță, ale Casei de Cultură 1 Mai, regie, scenografie M. Rădulescu. Poate că aceste piese la nivelul lor slab de pregătire nici n-ar fi fost necesar să fie prezente în actualul concurs.

Spectacolele actualului concurs reprezintă, cu goturile semnalate, o etapă nouă în dezvoltarea mișcării de artiști amatori, cu atît mai mult cu cît munca și preocuparea lor dovedesc în general pricepere, pasiune și persistență. Scena păpușarilor amatori e în stare să concureze frumos scenele de profesie a căror sensibilitate artistică nu ar strica să se apropie mai mult și mai practic de această experiență. Ar fi un schimb util în ambele sensuri.

Baruju T. ARGHEZI

De vorbă cu ELENA DELEANU, directoarea Teatrului C. F. R. Giulești

Am rugat-o pe tovarășa ELENA DELEANU, directoarea Teatrului Muncitoresc C.F.R. să ne vorbească despre perspectivele teatrului pe care-l conduce, în actuala stagiune.

1. Cum privește Teatrul Muncitoresc C.F.R. stagiunea 1962-1963.

2. Ce piese originale mai aveți în perspectivă.

3. Cum continuați experiența anului trecut (turnee în centre muncitorești).

1. — Teatrul C.F.R. Giulești și-a deschis de curînd stagiunea. Dorința noastră este, ca repertoriul să fie axat în actualitatea imediată. Poate există spectatori care ar dori să vadă și pe scena teatrului muncitoresc piese clasice, dar considerăm o datorie cetățenească să prezentăm piese mai ales contemporane. Vom căuta să dăm publicului spectacole cît mai bine pregătite artistic. În ultimii doi ani s-au resimțit unele scăderi în acest domeniu. Ele nu sînt întîmplătoare. Au plecat doi regizori, Lucian Ghiurchescu la Teatrul de Comedie și temporar Horea Popescu la cinematografie, descompletîndu-ne astfel echipa regizorală. A rămas numai Geta Vlad; în stagiunea trecută l-am adus pe Mihai Dimiu, un regizor dotat și sensibil. Sperăm că acum, cu Horea Popescu, revenit, Geta Vlad și Mihai Dimiu alături de întregul colectiv actoricesc, să fim la înălțimea cerințelor dezvoltării artei teatrale românești. În ultimii ani cadrele noastre nu s-au mai împrospătat cu tineri absolvenți. Alături de actori valoroși ai teatrului, Costel Gheorghiu, Mihăilescu Brăila, Cornel Vulpe, Ștefan Bănică, Marga Anghelescu, Maria Georgescu Pătrașcu, Atena Zahariade, sperăm să mai putem aduce anul acesta absolvenți dotați ai institutului de teatru.

Stagiunea am deschis-o cu „Băiat bun dar cu lipsuri" de Nicuță Tănase. Este încă un debut în dramaturgie. Acțiunea se petrece în cadrul unei brigăzi de muncitori de la Hunedoara. Spectacolul se joacă în regia Getei Vlad, și în decorurile Sandei Mușatescu de o echipă de tineret împreună cu Ernest Maftei și St. Mihăilescu-Brăila.

A doua premieră va fi tot o piesă românească „Corabia cu un singur pasager" de Dan Tărchilă. Acțiunea se petrece în lumea medicilor. Este o pledoarie împotriva tendințelor individualiste manifestate încă de unii intelectuali atît în muncă, cît și în viața particulară. Regia este asigurată de Mihai Dimiu, scenografia de Eugenia Bassa-Crișmaru, în rolurile principale joacă Costel Gheorghiu și Iulian Necșulescu.

Voim ca pentru concursul tineretului să pregătim „Antigona și celalți" de P. Karvaș, piesă foarte interesantă ca tematică și care oferă în același timp multe posibilități unei originale interpretări actoricești.

Repertoriul nostru mai cuprinde „Arturo Ui" de Bertholt Brecht, „8 femei" de Robert Thomas (o satiră a moravurilor burgheze), „Jurnalul unei femei" de dramaturgul sovietic K. Finn (e vorba de raporturile dintre generația tînără și cea vîrstnică, de etica nouă în relațiile cetățenești), „Faraonii" de A. Kalomiet.

2. Conform unei practici mai vechi a teatrului nostru, căutăm să ne preocupăm nu numai de repertoriul stagiunii în curs ci și de alegerea repertoriului pentru stagiunea viitoare. Discutăm acum cu Ștefan Berciu și cu Virgil Stoenescu.

3. În stagiunea trecută am avut cca. 150 spectacole în afară de sediu. Am făcut deplasări la Grivița Roșie, la uzinele „Republica", la sate. Urmărim ca titulatura noastră de teatru muncitoresc să se concretizeze prin manifestări care să se adreseze direct muncitorilor. În general turneele teatrului nostru se desfășoară în centre muncitorești și industriale, și nu numai în marile orașe.

Andreiana FIANU

ȚARA VERILOR VEȘNICE

(Prin cablu, corespondență de la Eugen Preda).

Djakarta a primit în aceste zile, cu o deosebită căldură și dragoste înalți oaspeți din Romînia. Cu cîteva zile înainte de sosirea delegației romîne pe aeroportul Kemajoran, capitala Indoneziei, vechea cetate de pe insula Jawa, se pregătea pentru întîmpinarea prietenilor romîni. Drapelul nostru flutura pe clădirea aeroportului, de-a lungul bulevardului Patrice Lumumba, pe principalele clădiri oficiale, pe pavilionul Palatului Isala Negara, reședința oaspeților romîni. În apropierea Palatului de Stat pe malul drept al canalului Cingu, pe bulevardul Usantara, în vitrinele celei mai mari librării din Indonezia, trecătorii privesc cu curiozitate și simpatie o expoziție a cărților romînești. Numele țării noastre, al poporului nostru este în aceste zile pe buzele locuitorilor Djakartei, prezent în numeroase articole ale presei indoneziene. Atenția de care se bucură vizita delegației romîne, dragostea cu care au fost întîmpinați, festivitățile călduroase oferite în cinstea lor, arată simpatia poporului indonezian față de țara noastră, recunoștința pentru sprijinul acordat de guvernul și poporul romîn luptei neobosite a poporului indonezian pentru eliberarea țării sale de sub jugul colonial.

Luni dimineața am fost martorii primirii prietenești, deosebit de călduroase, făcută tovarășilor Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer de către președintele Indoneziei, dr. Ahmed Sukarno, de populația Djakartei. După întîmpinarea entuziastă de la aeroport, primire în același timp solemnă și prietenească, festivă și populară, după ce tovarășii Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer însoțiți de președintele Sukarno au trecut pe sub „poarta Indoneziei", convoiul mașinilor s-a îndreptat spre centrul orașului. Mii și mii de locuitori ai capitalei, printre care foarte mulți tineri, se înșiruie pe traseul de 5 km ce duce spre palatul prezidențial Merdeka, salutînd trecerea oaspeților romîni și a oficialităților indoneziene. Pe parcurs, la încrucișări de străzi, pe mici estrade convoiul este întîmpinat și salutat de ansambluri instrumentale din Sumatra și Bali, din Moluce și Kalimantan, în costumele viu colorate, pitorești, ale tuturor regiunilor țării.

Ziua de 1 octombrie, ziua în care delegația romînă a sosit în Indonezia, este plină de semnificații pentru poporul indonezian. Primind cu dragoste și simpatie pe solii poporului romîn, cetățenii Djakartei eșiți în întîmpinarea oaspeților și-au manifestat totodată bucuria că în această zi pe nici o palmă de pămînt indonezian nu mai flutură steagul colonialiștilor olandezi. La 1 octombrie steagul olandez a fost coborît de pe reședința guvernatorului din Irianul de Vest, guvernatorul a părăsit insula și acum de la Sabang la Merauke poporul indonezian este liber și unit. Așa cum sublinia președintele Sukarno în cuvîntarea de salut, poporul indonezian este fericit să primească în această zi de mare bucurie populară, prieteni dragi și statornici.

Prima zi a vizitei tovarășilor Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer a continuat cu convorbiri prietenești la palatul Merdeka între membrii delegației noastre și conducători ai Indoneziei.

Cea de a doua zi a vizitei a fost marcată de solemnitatea decorării de către președintele Sukarno a membrilor delegației romîne. Tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost decorat cu cel mai înalt ordin „Steaua Republicii Indonezia" clasa întîia, tov. Ion Gheorghe Maurer cu „Steaua Republicii Indonezia" clasa doua și tov. Corneliu Mănescu ministrul Afacerilor Externe al R.P.R., cu același ordin, clasa treia. În aceeași zi, la Palatul de Stat, unde sînt găzduiți oaspeții romîni, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej împreună cu tov. Ion Gheorghe Maurer și tov. Corneliu Mănescu au primit vizita unor înalți demnitari ai Indoneziei cu care au avut un schimb de păreri în legătură cu problemele dezvoltării relațiilor economice și culturale între Romînia și Indonezia.

Oaspeții romîni au vizitat cartierul Kalibata în marginea capitalei unde au depus coroane la mormintele celor căzuți în lupta grea pentru independența Indoneziei. Vreme de 350 de ani pămîntul Indoneziei a gemut sub asuprirea colonialismului, vreme de 350 de ani poporul a plătit grele jertfe încununate însă cu cucerirea independenței. Djakarta a fost cartierul general al acestei lupte. Aici a fost proclamată independența.

În același cartier oaspeții au fost întîmpinați de cetățeni, de grupuri numeroase de copii care în semn de prietenie oferă oaspeților romîni crengi cu banane și nuci de cocos. Tovarășii Gheorghe Gheorghiu-Dej și Ion Gheorghe Maurer au stat de vorbă cu ei, le-au dat mîna, le-au mulțumit pentru frumoasa primire.

În urale, convoiul de mașini s-a îndreptat apoi spre centrul orașului. Din nou e străbătut un coridor viu, oaspeții trec prin apropierea noului stadion care se întinde pe o suprafață de 58 de hectare pe locul unui fost stufăriș, prin dreptul noului complex de locuințe și clădiri de stat recent construite. Acestea sînt o imagine a eforturilor făcute de poporul indonezian liber în scopul de a cuceri prosperitatea economică și social-culturală a patriei sale.

La ora cînd transmitem aceste rînduri vizita delegației romîne continuă. Oaspeții poporului indonezian vor călători prin cîteva regiuni ale țării celor 3000 de insule. Această vizită între prieteni va contribui la întărirea colaborării dintre țările noastre.

MĂICUȚA ESA

K. RUKIAH

INDONEZIA

Trăia într-o colibă mică, la vreo 4 km de satul Tandjungrasa. Oamenii îi spuneau măicuța Esa, deoarece pe fiul ei cel mare îl chema Esa. De altfel și răposatului ei soț lumea îi spunea tot tăicuțul Esa. Însă el nu mai e de mult printre cei vii. Murise încă pe vremea cînd se zvonise prin sat că a început războiul. Măicuța Esa nu înțelegea, ce-i aia război, vedea numai că prețurile la orez se urcau și se tot urcau pînă au ajuns la două rupii gantang-ul [1])

Nici băiatul ei cel mare nu mai trăia. Murise chiar înaintea tatălui său.

A avut și o fată, Rumsa. Rumsa murise în timpul ocupației japoneze. De timpurile acelea își amintea bine măicuța Esa, mai ales că tot atunci au apărut și banii cei noi.

Rumsa era măritată de puțin timp. Dar la trei luni după nuntă, bărbatul ei a fost chemat pe neașteptate de Kumcio [2]) și trimis cu sila la oraș.

— Ai să pleci la Sebrang, unde vei fi incorporat într-un detașament de muncă — i-a spus el.

Ce era să facă? „Pesemne că or să-l facă coolic, și or să-l trimeată la Delhi" — se gîndea măicuța Esa, aducîndu-și aminte că fratele ei, pe vremea cînd se pregătea să plece la Sebrang, spunea că se duce să se facă coolic.

Mult, tare mult timp a trebuit să aștepte Rumsa întoarcerea bărbatului ei!

Recolta fusese culeasă de două ori și el tot nu venea. Apoi, Rumsa s-a îmbolnăvit rău de malarie. Își pierdea deseori cunoștința și aiura țipind: „...romusia [3]) ...Japonezi... Delhi..."

L-au chemat de cîteva ori la bolnavă pe vraciul satului, dar se vede că boala era mai tare decît farmecele lui: Rumsa se simțea din ce în ce mai rău. Pînă la urmă, deși îi era tare teamă de doctor, măicuța Esa s-a hotărît totuși s-o ducă pe fată la spitalul din Djatisari. Frica ei cea mare era că acolo au s-o taie pe fată. Însă toate temerile s-au dovedit neîntemeiate. Nici n-a văzut cuțitul. Domnul doctor a spus că Rumsa are nevoie de tablete de chinină. Dar chinina nu se găsea în oraș, și atunci cineva a sfătuit-o pe măicuța Esa să-i dea bolnavei în fiecare zi cîte 3 pahare de ceai din frunze de djohar [4]) Și pentru ca leacul să fie mai folositor, măicuța Esa a hotărît să bea și ea cîte trei pahare pe zi din acest ceai. Și deși ei i se părea că leacul e bun, totuși fata n-a mai dus-o mult.

În ziua aceea, Rumsa a încetat să se zbuciume și să aiureze. Trupul ei slab zăcea acum pe pat țeapăn și rece. Murise fără să mai apuce să-și vadă bărbatul. Noroc că măicuța Esa avea o bucată de pînză (poate că nu era prea frumoasă, dar măicuței Esa îi plăcea), în care a putut să înfășoare trupul fetei, ca s-o îngroape după datina musulmană.

La drept vorbind, măicuța Esa mai avea o bucată de pînză bună, însă Rumsa îi spusese s-o păstreze pentru înmormîntarea ei.

Și așa măicuța Esa a rămas singură-singurică. În sufletul ei s-a făcut parcă un gol, și nu-și mai putea aduna deloc gîndurile. Nu-i rămînea decît să-și aștepte moartea.

Peste cîtva timp au început să sosească din oraș fel de fel de vești. Dar una din ele nu intra cu nici un chip în capul măicuței Esa: se spunea, cum că „japonezii au fost alungați și că noi sîntem liberi".

Den Darma, conducătorul organizației Kisbulla [5]), pretindea că acum avem statul nostru, radjah-prezidentul nostru, și că sîntem liberi.

Măicuța Esa asculta toate astea și nu înțelegea nimic. În capul ei era un fel de haos. Ce-o fi însemnînd cuvîntul acela „prezident", și cum o fi arătînd acest nou radjah al nostru? Prima oară i-a văzut portretul pe banii noi, apăruți în locul celor vechi. Nu, nu semăna cu radjahii, așa cum îi știa ea din poze: el n-avea coroană, purta o tichie simplă, ca toată lumea. „Iată cum arată, radjahul nostru" — se gîndea măicuța Esa, mingîind cu mîndrie portretul lui de pe bancnotă.

Apoi, de trei ori la rînd s-a sărbătorit Ieberan-ul [6]) totul a intrat în normal și măicuța Esa a început să se liniștească și ea.

Dar iată că din nou s-a abătut urgia. Într-o zi, măicuța Esa a văzut un avion și imediat după aceea a auzit explozii. Au început iar luptele. Și pentru ca leacul să fie mai folositor, măicuța Esa a hotărît să bea și ea cîte trei pahare pe zi din acest ceai. Și deși ei i se părea că leacul e bun, totuși fata n-a mai dus-o mult.

În curînd, oamenii au început să spună că satul o să facă parte din statul Padjadjaran [7]). Acest lucru nu-l putea înțelege deloc măicuța Esa; doar pe bani era și acum portretul acelui radjah cu tichie simplă.

Măicuța Esa simțea că i se învîrtește capul. De ce vor oamenii tot timpul ceva nou? Ea nu vroia nimic, era obosită și n-avea nici un chef să-și bată capul cu termeni noi. Și totuși, de data asta a început să se gîndească — ce-o fi însemnînd statul Padjadjaran? Nu de mult auzea pe oameni pronunțînd un nume — Siliwangi [8]).

„Poate că tocmai asta-i chiar radjahul statului Padjadjaran? își dădea ea cu părerea. — Așa că banii se vor schimba din nou și pe ei va fi desemnat iar un radjah cu coroană în cap, după chipul celor pe care-i vedem la vaiang [9]).

Dar de ce trebuie să se întoarcă lumea, la ceea ce a fost?"

Bătrîna femeie se simțea teribil de obosită de atîtea gînduri. Dar discuțiile vecinilor nu-i dădeau pace. Buzele tuturor rosteau cuvinte de neînțeles ca: „au răpit"... „P.R.P. [10]).. banda..." De ce-o fi devenit totul larăși atît de tulbure? Cînd se vor liniști toate astea? Dar cea mai mare frică îi era de împușcăturile și exploziile pe care le auzea acum din ce în ce mai des. Uneori, ce e drept, reușea să-și învingă frica. „De ce să mă tem? Eu n-am ucis pe nimeni. N-am făcut nimic rău. Dimpotrivă, am căutat întotdeauna să ajut pe omul la nevoie". Așa încerca să se liniștească de fiecare dată cînd începeau împușcăturile.

„Se vede că toate s-au încurcat pe lumea asta" — își spunea măicuța Esa. Nu mai înțeleg nimic: cine are dreptate și cine-i vinovat, ce este bine și ce e rău." În ceea ce o privește nu se socotea vinovată cu nimic, însă asta n-a împiedicat-o să bea pînă la fund cupa nedreptății acestei lumi.

Iată cum s-au întîmplat lucrurile. Într-o dimineață au sosit în sat trei automobile verzi, deschise. Măicuța Esa a văzut că în mașini erau soldați olandezi. E drept că printre ei a zărit și doi sau trei oameni cu piele de culoare închisă. Două mașini s-au oprit la o parte, iar una a tras chiar lîngă coliba ei. În fiecare mașină erau cîte opt soldați. Fiecare purta o pușcă și încă un soi de armă pe care ea nu o cunoștea.

Măicuța Esa lucra în livadă. Deodată văzu cum vecinii o luară la fugă spre Cilamaia. În urma lor se auziră împușcături. Răpăiau întocmai ca tirul de artificii la serbarea primarului, cînd a fost botezat fiul lui mai mare. La început, măicuța Esa stătu nemișcată printre arbuștii de banane, apoi, dezmeticîndu-se parcă, se ascunse după un pom pentru a se feri de gloanțe. Știa bine că n-are nici o vină nici față de oameni, nici față de dumnezeu. Măicuța Esa își amintea perfect cuvintele preotului, învățătorul Rumsei, care spunea că cine nu e vinovat, nu va avea de pătimit.

Ascunsă după tufiș, măicuța Esa urmărea prin frunzișul des, mișcările soldaților. Însă din cînd în cînd i se părea că totul i se întunecă înaintea ochilor, că nu mai vede și nu mai înțelege nimic. Întocmai așa mai pătise și atunci cînd îi murise bărbatul.

Văzu soldați făcînd drumul de la mașină spre casă și de la casă spre mașină.

„Or fi intrat în casă?" se gîndi măicuța Esa. În curînd auzi bătăi în ușă. Apoi ușa fu deschisă cu zgomot și din casă se auzi troznetul mobilelor răsturnate.

Pe măicuța Esa o cuprinse disperarea. Își aminti de economiile ei, ascunse în piciorul taburetului și de atîtea alte lucruri care-i erau dragi. „Dumnezeule, nu-i lăsa să le găsească". Cu toate că nu erau cine știe ce bogății, pentru ea însemnau lucruri scumpe. O bucată de pînză, păstrată pentru înmormîntare, trei broșe aurite — darul bărbatului ei de ziua nunții — 25 de rupii în bani și certificatul de cununie a tatălui și mamei lui Esa.

Vru să fugă spre casă spre a-și salva comorile, însă picioarele i se lipiseră parcă de pămînt. Neînțelegînd nimic, cu o privire care nu vedea nimic, se uita la coliba ei. Deodată îi ajunse la ureche piriitul vreascurilor. Olandezii îi aprinseseră coliba. „Arde", „Arde" — șopti ea fără glas.

„Dumnezeule, de ce? Pentru care păcate? — repeta ea cu disperare. Sînt nevinovată, dumnezeule. Am ajutat întotdeauna pe oameni la nevoie. Sînt nevinovată. Chiar și aseară am fost de folos oamenilor acela care s-au rătăcit, arătîndu-le drumul. Și ei aveau puști. La început m-am speriat dar pe urmă mi s-a făcut milă de ei. Mi s-a părut că sînt oameni buni. Cinci dintre ei au înoptat în coliba mea iar pe ceilalți i-am condus la vecini, l-am și hrănit cu ce am avut. Cel mai bun dintre ei era șeful lor, și toți îi spuneau bapak [11]). Azi dimineață la plecare, mi-au dat zece rupii, uite chiar banii ăștia care și acum îi am în buzunarul meu. Atunci, care e vina mea?"

Așa se străduia măicuța Esa să-l convingă pe dumnezeu și pe ea însăși de nevinovăția ei. Iar între timp, focul — bătîndu-și parcă joc de ea, pîlpîia vesel pe pereții colibei.

Flăcările au cuprins stîlpii, au fugit de-a lungul lor și s-au urcat cu trosnete sus pe acoperiș; încă o clipă și coliba surprinsă de flăcări se va nărui. Ochii plini de groază priveau fix focul care mistuia ceea ce fusese casa ei.

Măicuța Esa nu mai simțea nimic. Dacă cineva ar fi întrebat-o la ce se gîndește sau chiar dacă trăiește, ea n-ar fi știut să răspundă.

Deodată s-a auzit o explozie. Această explozie a trezit-o parcă pe măicuța Esa. Nedîndu-și încă bine seama de ce vrea să facă, femeia s-a ridicat, și s-a uitat înspăimîntată în jurul ei. În aceeași clipă o lovitură năprasnică o izbi în piept. Se clătină și căzu jos. Dar înainte de a muri întrebă încă o dată, minunîndu-se parcă:

— Pentru ce, dumnezeule?

Odată cu ea s-a prăbușit și coliba, în care trăise o viață întreagă. Și în toată lumea n-a mai rămas nici un suflet care s-o plîngă.

Astăzi oamenii nu mai cred în dumnezeu. Dar măicuța Esa n-a încetat să-i ceară ocrotire pînă la ultima ei suflare.

---

[1]) Măsură de greutate, de cca. 3 kg.

[2]) Primarul unei comunități sătești, care era numit de autoritățile japoneze.

[3]) Muncitor din detașamentele de muncă obligatorie instituite de ocupanții japonezi.

[4]) Un arbore. Infuzia din frunzele lui e folosită în tratamentul malariei.

[5]) Organizația musulmană de tineret, creată în 1944. După proclamarea independenței, mai multe detașamente ale acestei organizații au intrat în cadrele Armatei Naționale a Indoneziei.

[6]) O sărbătoare musulmană. Se sărbătorește în prima zi după postul musulman.

[7]) Un principat feudal independent în Iava de vest din sec. X—XIII. Aici, numele acesta arată guvernul teritoriului Pasundan. Olandezii au creat asemenea guverne federale pentru diferite teritorii ale țării în scopul formării „Statelor Unite ale Indoneziei", menite să promoveze politica preconizată de olandezi.

[8]) Dinastie domnitoare în statul Padjadjaran.

[9]) Teatru de umbre.

[10]) Pencriulohan Rakjat Paseundan — unul din guvernele federale.

[11]) Tată. O formulă de politețe folosită în raporturile cu oamenii mai în vîrstă.

R. P. CHINEZA

Cîntec de pe colină

Aici sînt două fete cu pălării de paie,
Cu pălării de paie ca două luni de-argint;
Și doi flăcăi cu două umbrele mici de soare
Umbrele ca doi roșii sori tineri răsărind!

Colinele-s perlate cu-al fructelor tezaur,
Arțarii, strînși în crînguri par bulgări mari de foc;
Cîntări plutesc pe-aripa albinelor de aur,
Aici, în roiuri dese, zburînd din loc în loc.

O, leagăne de visuri, coline fermecate
Smălțate cu perechi de-ndrăgostiți
Un dulce vin ți-s cîntecele toate,
Ce-mbată,-aici, pe tinerii iubiți!

PAO YON-TANG

În romînește de TAȘCU GHEORGHIU

R. D. GERMANA

La margine de-ogor...

La margini de-ogor, păr înflorit,
mireasmă erai peste cîmp și muncele;
eram om nevoiaș, păr înflorit,
doar cer, mireasmă, erau ale mele.

Soarele-ardea, păr înflorit,
umbra ta, numai ea, cădea pe vîlcele;
răcoreai brazdele, păr înflorit,
doar umbra și fruda erau ale mele.

Primăvara mea nouă, păr înflorit,
de flori și miresme ți-s crengile grele;
miroși a rod proaspăt, păr înflorit,
miresme și roade sînt azi ale mele.

ERWIN STRITTMATTER

În romînește de CICERONE THEODORESCU

INDIA

SPICUIRI DIN CAIETUL CU NOTE DE DRUM

de LUCIA DEMETRIUS

Amintirile mele sînt vechi, din anul 1957. Sînt amintirile cuiva care a fost în India la începutul verii, atunci cînd vegetația ei fabuloasă începe să pălească, să capete, de prea multă arșiță, culorile toamnei, cînd frunza cade în pădure și florile se fac din ce în ce mai rare. Înainte de musafa, adică de acele ploi calde și nesfîrșite, care îmbibă pămîntul îndelung lipsit de apă și-i aduc o viață nouă. În acel sud pe care l-am vizitat însă, coborînd de la Bombay spre Bezwada (în statul Andora) arșița nu era niciodată uscată. O mare, permanentă umiditate îmbiba atmosfera, și dacă tot ceea ce atingeai era totdeauna umed, în schimb cerul, văzduhul, cerul erau limpezi pînă departe. O umiditate care nu seamănă cu ceața, care nu învelește linii și culori, care nu așează între ochi și forme nici cea mai delicată boare, dar care soarbe și anulează orice grăunte de praf și dă cerului Indiei o claritate uluitoare, care lasă privirea să pătrundă întinderi infinite.

Dacă păduri întregi își pierduseră frunza pe coastele acelor munți de piatră de la Ellora și Ayanta, în peșterile cărora se ascund minunatele, străvechile temple, nu clădite ci cioplite în inima muntelui cu cîteva veacuri înaintea erei noastre, pierdute și uitate în cursul veacurilor și redescoperite din întîmplare la sfîrșitul secolului trecut; dacă panterele și tigrii care coboară în amurg din ascunzișurile lor în văile înguste strecurate la poala munților, să găsească firul de apă, știut, trebuian să-l caute mult și adînc sub bolovanii sub care pierise aproape; dacă iarba părea trecută prin foc oriunde pășeai, rezistent și nepăsător față de văpăile soarelui, mangotierul își păstrează frumusețea intactă. E un pom înalt și drept, acest mangotier, cu coroana rotundă și deasă, desăvîrșit de rotundă, cu frunza lucioasă, de un verde viguros, deasă și ea, cu fructe galbene, de mărimea portocalelor și de consistența caiselor, un pom rupt parcă dintr-un tablou din renaștere care reprezintă paradisul, un pom atît de perfect și de frumos, încît ai impresia că natura vrea să dovedească prin el cît poate fi de desăvîrșită. El mai punctează din loc în loc peisajul pîrjolit, în care palmierii înalți își ridică sus de tot coiful de pene îngălbenite și bănuierii își string frunza lungă, obosită de căldură, ca pe o pătaie ruginie. În această cumplită căldură care atingea 60—70° s-a desfășurat Conferința Femeilor Indiene de la Bezwada, la care fuseserăm invitate să luăm parte. Înfățișarea sălii era ciudată, așa cum ciudate sînt pentru ochiul nostru european multe asprete ale Indiei, pînă în clipa în care, trecînd dincolo de ele, le pricepi subsensul, te dumirești în privința cauzelor profunde care le-au determinat, înțelegi, sub înfățișarea trecătoare, sensul permanenței lor. Sub acel umbrar împletit din frunze de palmier, așezat într-o enormă bătătură, cîteva sute de femei îmbrăcate în șaluri colorate, unele cu copii în brațe, ascultau cu o aparentă indiferență lunile la cuvînt, traduse pe rînd în diferite limbi vorbite în India. Dar pe măsură ce una sau alta urca la tribună, ceea ce avea de spus te cuceria și te convingea. Învățătoarea din sud, cu tip negroid, gospodina din nord cu admirabil chip liniștit și mișcări încete și grațioase, muncitoarea de la fabrica de țigări învecinată, zveltă în șariul ei trandafiriu, toate, oricare dintre ele, aveau ceva de spus despre viață, despre viitorul copiilor, despre perspectivele patriei descătușate de colonialism, despre pace, despre independența femeii. Niciuna dintre aceste femei care păruse pînă în clipa urcării ei la tribună nepăsătoare și absentă, nu se înscrisese la cuvînt numai ca să i se audă glasul. Fiecare avea o experiență de viață de împărtășit celorlalte, fiecare vedea în prezent și în viitor, căuta soluții, propunea, gîndea, se frămînta. Se dovedea în fiecare clipă că acea sală plină de frumuseți nițel leneșe și nițel dezordonate, era plină de fapt de niște făpturi foarte vii, cu minte pătrunzătoare, cu cuget neliniștit și gata de luptă. Am aflat mai apoi viața și trecutul multora dintre ele: luptaseră în mișcarea pentru eliberarea patriei lor, luptau încă pentru deșteptarea și ridicarea femeii.

Acest teribil contrast între înfățișare și fond, cred că există mai pretutindeni în India. Am văzut mii de oameni, în cele cîteva orașe pe care le-am vizitat, în satele pe care le-am străbătut cu mașina, zăcînd, între somn și trezie, la umbra unui copac, pe marginea trotuarului, la piciorul unei splendide coloane din parcul noului hotel Taj-Mahal din Bombay, ziua și noaptea. Și am văzut tot mii de oameni muncind la barajul și viitoarea hidrocentrală de pe uriașul rîu Knihwa, cu o forță, o perseverență, un zel uluitor. Marele baraj era una dintre primele construcții în întregime indiene, fără nici un soi de amestec englez, nici ca fonduri, nici ca proiecte, nici ca tehnicieni. Era vorba aici de demnitate națională, era un act de independență și un prilej de a da viață capacităților pînă atunci sufocate ale unui popor.

Din 1957 pînă azi trebuie să se fi clădit mult în India. În acești cinci ani peste vechiul ei chip trebuie să se fi ivit multe trăsături noi, nu plecate, ci răsărite din fundul conștiinței acestui popor bogat în valori morale, nestrămutat în hotărîrea lui de pace, în adînca sa concepție despre nobletea omului și frumusețea lui. Masivitatea, armonia, liniștea monumentelor indiene vorbesc despre atitudinea despre viață a acestui popor, despre puterea lui, despre perseverența lui de a clădi înalt și durabil, despre demnitatea lui. Din această demnitate pe care anii de subjugare colonialistă au umbrit-o dar n-au alterat-o, se naște azi noul chip al Indiei, proaspăt și înviorat, din străvechea ei înțelepciune.

O țară, chiar mică, are mii de înfățișări. Poți să te oprești la una, la mai multe, poți încerca, atît cît te țin puterile, să înțelegi din perindarea lor, adevărata ei personalitate. E greu să scrii despre o țară mare, ca India, pe care ai văzut-o în parte și repede, altceva decît mici notații, din care tu personal ai trase niște concluzii și din care poate și alții vor putea întregi un chip.

Fusesem peste zi la Ellora și văzusem cîteva din cele 34 de temple cioplite în peșteri sau în roca de granit a muntelui prefăcut el însuși în templu. Văzusem statuile lui Siwa, lui Budha, a zeului Elefant. Aproape strivite de măreția lor, încercasem să deslușim acea complexitate de expresii abea sugerate, subtile, de pe chipurile zeităților lor, străbătusem pe jos valea înainte de coborîrea panterelor la ceasul amurgului și cu mașina șoseaua lungă, asfaltată, pe care din cînd în cînd năvălesc cîrduri de maimuțe mari, blonde, agitate și curioase, pe o căldură copleșitoare. Stăteam pe seară pe terasa albă, lungă, largă a frumosului hotel de la Aurangabad, încercînd să găsim o fărîmă de aer, de răcoare în amurgul calm, sleit parcă în jurul nostru. În față, cîmpia și cerul nu se mai sfîrșeau, clare, liniștite, pînă la marginea lumii parcă. Păsări mari, cenușii cu ciocul lung, veneau lîngă scaunul nostru și ne priveau cu interes, fix. Deasupra capului nostru bolta era de un albastru palid, sidefiu, și spre apus de un galben fierbinte, de aur topit, ca o geană din soarele zilei încrustată deasupra cîmpiei mari. Prietenele noastre indiene, cu care fusesem la drum, își schimbaseră șariurile, și păreau odihnite și proaspete ca niște zorele. Nu erau tinere, dar indiencle își păstrează pînă la bătrînețe grația feciorelnică, frumusețea. Beam un ceai tare, aromat și ele ne povesteau, așa cum le rugasem, viața lor. Un trecut greu, de luptă, de jertfe se desfășura în fața noastră, o viață de stăruitoare împotrivire la tot ce fusese nedrept.

Amurgul s-a prefăcut în noapte deodată, așa cum se întîmplă în Asia. Soarele cade parcă dincolo de linia orizontului, cade ca un măr picat dintr-un copac, și numaidecît e noapte, numaidecît stelele înfloresc în cerul de un albastru adînc, intens și clar. A răsărit și luna peste parcul cu arbori de mai înfloriți (singurii care înfloresc la acea vreme) și prietenele noastre s-au ridicat de plecare. Le-am urmărit de sus, de pe terasă, cu privirea. O trăsurică mică, pe două roate, roșie, cu ciucurii aurii, la care era înhămat un poney negru, lucios, cu picioruțe fine de abanos, gătit ca un general la paradă, a tras în mijlocul aleii. Femeile s-au urcat ușor pe bancheta de catifea, dar poneyul, deodată n-a mai vrut să pornească. Și-a scuturat buclele negre de adolescent, și-a zăngănit ușor clopoțeii cu clinchet de cristal în liniștea nopții, s-a înțepenit pe picioruțele lui de gazelă, și n-a mai vrut. Umbra albă a vizitiului se agita în jurul lui zadarnic. Atunci, tot atît de ușor, cele două femei au sărit jos, și au pierit în fundul aleii, zvelte și subțiri în șariurile lor luminoase, printre arborii de mai în floare, pășind fără zgomot, ca două raze de lună. Poneyul s-a urnit și el, și trăsurica roșie le-a urmat cu zăngănit ușor de clopoței. Am rămas în noaptea imensă, în tăcerea fără capăt, sub luna care arginta cîmpia aceea tăcută, parcul încărcat de floare, am rămas să ascultăm liniștea Indiei, liniștea aceea atît de mare, încît o asculți ca pe o muzică.

Ziua întreagă ne lămurise ceva despre India, ne înfățișase cîteva din trăsăturile ei, din grația ei. Ne-au deschis o fereastră către ziua ei de mîine.

DANS POPULAR DIN INDIA DE SUD

REDACȚIA: București — B-dul. Ana Ipătescu 15. Telefon 12.74.26; 11.38.36 ADMINISTRAȚIA: Șos. Kiseleff nr. 10 Telefon 13.63.99 ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei. Tiparul Întreprinderea Poligrafică nr. 2, Str. Brezoianu 23—25.